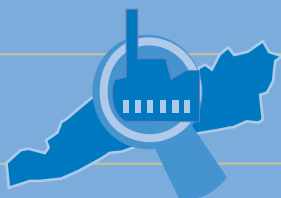

L'Observatori de la **Competitivitat Empresarial**

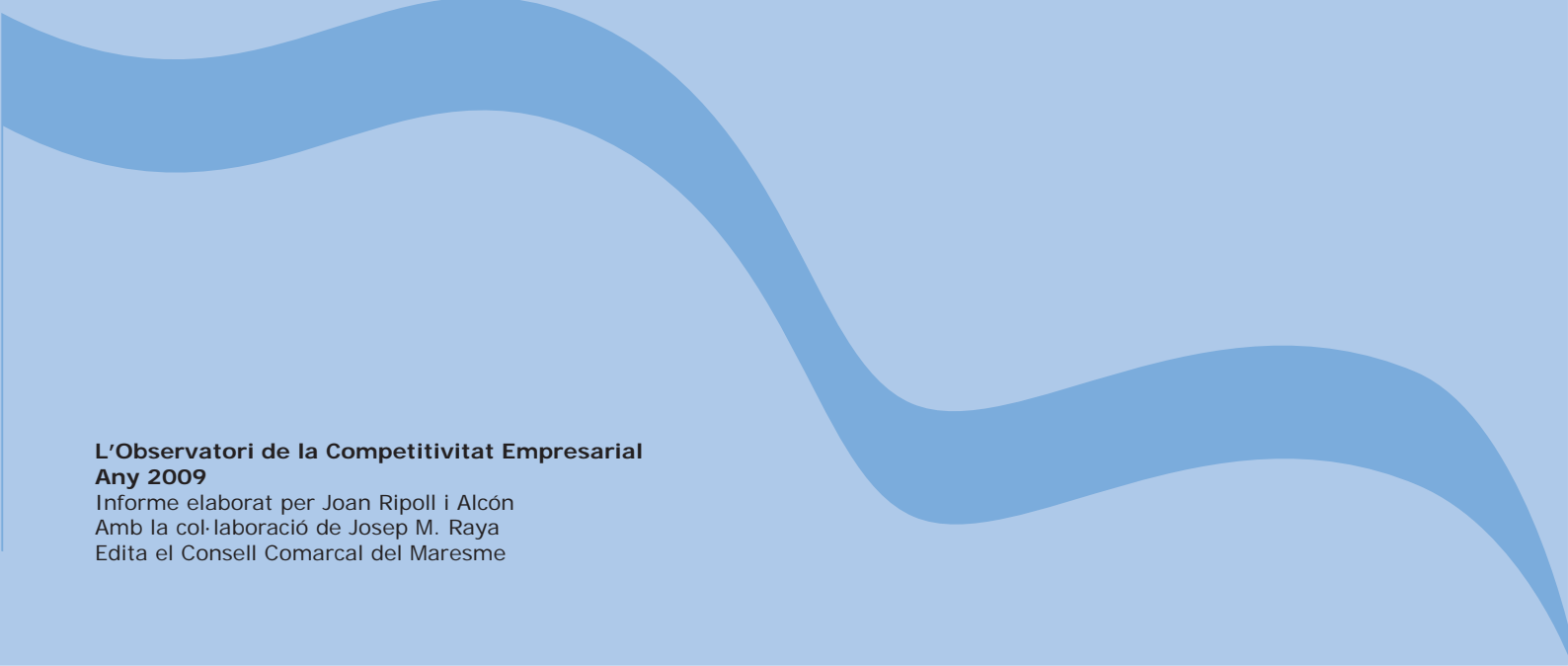
2009

CONSELL
COMARCAL
DEL
MARESME

L'Observatori de
Desenvolupament Local

L'Observatori de la Competitivitat Empresarial
Any 2009

Informe elaborat per Joan Ripoll i Alcón
Amb la col·laboració de Josep M. Raya
Edita el Consell Comarcal del Maresme

ÍNDEX

RESUM EXECUTIU	7
A. CONJUNTURA I PERSPECTIVES DE L'ECONOMIA DE CATALUNYA DURANT L'ANY 2009	24
1. Oferta: caiguda general de l'activitat productiva	24
2. Menys demanda interna més demanda externa	26
2.1. L'esfondrament de la demanda interna	26
2.2. La recuperació de la demanda externa neta	28
3. Economia del Maresme	29
3.1. Estructura Econòmica de la Comarca	29
3.2. Evolució de l'activitat econòmica de la Comarca	30
3.3. L'impacte de la crisi econòmica	31
B. RESULTATS DE L'ENQUESTA DE L'OBSERVATORI DE L'ANY 2009	37
1. Introducció	37
2. Caracterització de la mostra d'empreses	37
3. Factors de competitivitat i posicionament de mercat	43
3.1. Dotació i qualitat del capital humà	44
3.2. Tecnificació de l'empresa i grau d'utilització de noves tecnologies	49
3.3. Orientació cap a la recerca i la gestió de la innovació i el coneixement	52
3.4. Estratègia empresarial	54
3.5. Presència i posicionament als mercats	56
3.6. Evolució de l'Indicador sintètic de competitivitat empresarial	58
4. Anàlisi de l'evolució de les perspectives empresarials de la comarca	61
5. Valoració de la competència territorial	66
C. TENDÈNCIES DE FUTUR EN EL SECTOR INDUSTRIAL: L'EMERGÈNCIA D'UN NOU PARADIGMA	71
1. Algunes perspectives de futur en el sector industrial	71
2. L'aparició d'un nou paradigma d'organització industrial	73

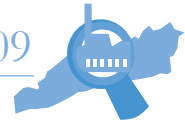
Índex de Quadres i Figures

Pàg

- 24 Quadre 1. Evolució del Producte Interior Brut de Catalunya per sectors d'activitat (2005-09)
- 27 Quadre 2. Evolució dels components de la demanda agregada (2004-10)
- 31 Quadre 4. Evolució del Producte Interior Brut a la comarca del Maresme i la seva distribució per sectors d'activitat (2001-08)
- 60 Quadre 5. Evolució dels factors claus en la competitivitat de les empreses del Maresme (2006 -2009)
- 38 Figura 1. Distribució territorial de la mostra d'empreses de l'Observatori
- 74 Figura 2. Els 4 pilars del nou paradigma d'organització industrial

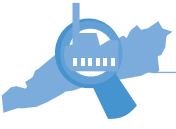
Índex de Gràfiques

- 23 Gràfica 1. Evolució del PIB. Components de l'oferta, components de la demanda i la seva aportació al creixement
- 25 Gràfica 2. Evolució de l'Índex de producció industrial: Components (2006-2010)
- 31 Gràfica 3. Evolució del nombre d'empreses a la comarca del Maresme (2005-2009)
- 32 Gràfica 4. Evolució de l'ocupació al Maresme en els 5 sectors industrials amb major nombre d'ocupats (2009)
- 33 Gràfica 5. Evolució de l'ocupació al Maresme en els 5 sectors de serveis amb major nombre d'ocupats (2009)
- 34 Gràfica 6. Densitat econòmica municipal (2008-2009)
- 39 Gràfica 7. Composició de la mostra de l'Observatori per sectors d'activitat
- 40 Gràfica 8. Nombre de treballadors i volum de facturació de la mostra d'empreses de l'Observatori
- 41 Gràfica 9. Naturalesa de les empreses de l'Observatori
- 42 Gràfica 10. Procedència del capital social de la mostra de l'Observatori
- 43 Gràfica 11. Localització dels establiments industrials i comercials de les empreses
- 44 Gràfica 12. Qualificació dels treballadors i distribució per sectors d'activitat
- 46 Gràfica 13. Tipus de formació i distribució per sectors
- 48 Gràfica 14. Evolució del tipus de formació a l'empresa
- 49 Gràfica 15. Qualificació dels treballadors, ocupació i gènere
- 50 Gràfica 16. Evolució del grau d'adequació tecnològica
- 51 Gràfica 17. Evolució del comerç electrònic
- 52 Gràfica 18. Evolució de la utilització dels diferents idiomes al web
- 53 Gràfica 19. Evolució de les activitats de recerca, desenvolupament i innovació
- 54 Gràfica 20. Evolució de l'estratègia competitiva de les empreses de l'Observatori
- 56 Gràfica 21. Gestió de la qualitat del producte o servei
- 57 Gràfica 22. Presència de les empreses de l'Observatori als mercats nacionals i internacionals
- 58 Gràfica 23. Evolució de la valoració de la posició competitiva de les empreses de l'Observatori
- 59 Gràfica 24. Evolució temporal de l'Índex Sintètic de Competitivitat del Maresme
- 62 Gràfica 25. Posició cíclica de l'activitat industrial i/o comercial de les empreses
- 63 Gràfica 26. Variació de les vendes de les empreses respecte el mateix període l'any anterior
- 64 Gràfica 27. Perspectives d'ampliació de l'activitat empresarial dins i fora de la comarca

Pàg

64	Gràfica 28. Contribució de la conjuntura municipal i comarcal al creixement empresarial i sectorial
66	Gràfica 29. Nivell de satisfacció amb la localització
67	Gràfica 30. Valoració del grau d'implantació de noves tecnologies en l'àmbit de l'empresa
68	Gràfica 31. Valoració empresarial del grau d'implantació de noves tecnologies a l'àmbit municipal i comarcal
69	Gràfica 32. Valoració dels aspectes mediambientals a nivell empresarial
69	Gràfica 33. Valoració dels aspectes mediambientals a nivell municipal i comarcal
72	Gràfica 34. Concentració de la indústria manufacturera a nivell internacional

RESUM EXECUTIU

L'*Observatori de la Competitivitat Empresarial* és una iniciativa del Consell Comarcal del Maresme (CCM) i de l'Escola Universitària del Maresme (EUM) nascuda ara fa quatre anys amb la voluntat decidida de consolidar-se com l'instrument d'anàlisi econòmica de la comarca.

Aquest projecte s'emmarca dins del "*Pacte Territorial per l'Ocupació del Maresme*" un instrument que determina el compromís ferm tant del CCM com de les administracions locals i els diferents agents socioeconòmics, per definir les línies estratègiques i d'actuació en l'àmbit de la promoció econòmica i el desenvolupament local.

L'objectiu de l'estudi és valorar periòdicament el nivell de competència de la indústria i els serveis del Maresme, tot analitzant la conjuntura i les perspectives econòmiques de la comarca, a partir d'un panell d'empreses que per la seva dimensió i característiques són una mostra molt representativa del dinamisme de l'activitat econòmica d'aquest territori.

Aquest setè número de l'*Observatori* s'estructura en tres apartats. A la primera secció es descriuen els trets més rellevants de la economia de Catalunya i del Maresme durant l'any 2009. La segona part presenta l'anàlisi dels resultats de l'enquesta de l'Observatori corresponent a 2009. Finalment la tercera part constitueix l'epíleg del treball i ofereix un pronòstic sobre l'evolució futura del sector industrial i es destaca l'emergència d'un nou paradigma en l'organització i gestió de les empreses d'aquest sector.

Les principals conclusions de l'Informe que ara presentem agrupades en sis àrees: Conjuntura de l'economia catalana, Conjuntura de l'economia del Maresme, Competitivitat i posicionament en el mercat de les empreses del Maresme, Perspectives empresarials al Maresme i Valoració de la competència comarcal i Tendències de futur del sector industrial, mostren l'evolució de la competitivitat i de les expectatives de les empreses del Maresme entre el segon semestre de 2008 i el primer semestre de 2010.

Conjuntura de l'Economia de Catalunya

- L'evolució de l'economia catalana al llarg de l'any 2009 ha estat condicionada per l'agreujament de la crisi financera internacional i el progressiu afebliment de l'economia mundial.

- Aquestes pertorbacions externes s'han superposat al procés d'ajust intern que ja s'havia iniciat prèviament conseqüència de la correcció de l'excés d'oferta del mercat immobiliari i de l'elevat nivell d'endeutament del sector privat.

-La confluència d'ambdós processos s'ha traduït en un augment sense precedents immediats de la incertesa, un descens vertiginós de la confiança, un notable enduriment de les condicions d'accés al finançament i una erosió considerable de la riquesa del sector privat.

- Les forces contractives que han desfermat aquest procés d'ajust han abocat l'economia de Catalunya cap a una intensa recessió, en paral·lel a l'evolució negativa de l'economia mundial. Aquests esdeveniments han escapat, ara com ara, les expectatives de canvi del model de creixement anterior, dipositades en la demanda exterior i l'expansió de la indústria manufacturera.

- A Catalunya, la caiguda de l'activitat productiva per conjunt de l'any 2009 ha estat en termes mitjans del -4,1%, segons dades oficials de l'IDESCAT, el registre més baix de la història moderna catalana. Aquesta tendència adversa, que es va manifestar clarament a partir de la segona meitat de l'any 2008 i que s'ha estès durant la major part de 2009, ha afectat la totalitat de sectors productius.

- Des del vessant de l'oferta, les dades macroeconòmiques de 2009 i del primer semestre de 2010 revelen una caiguda generalitzada de l'activitat en tots els grans sectors productius, especialment els vinculats a la construcció i a la indústria manufacturera, però també en el sector serveis que havia aguantat l'embat de la crisi l'any 2008. Paradoxalment, durant aquest període tan convuls, només l'activitat al sector primari ha estat capaç de restar al marge de les dificultats.

- Les restriccions creditícies derivades de la crisi financera i la manca d'una demanda solvent han contribuït decisivament a agreujar els problemes domèstics perquè l'esfondrament del mercat de l'habitatge l'any 2008 ha anat acompanyat per de la caiguda de l'activitat industrial derivada a la dràstica disminució de la inversió empresarial i el col·lapse del consum privat. A més, l'economia catalana, molt oberta a l'exterior, s'ha vist afectada negativament durant la primera meitat de 2009 per l'evolució recessiva de la conjuntura internacional, un extrem que ha frenat les exportacions de béns, la producció industrial i la demanda turística.

- Si bé és cert que la recessió ha estat durant 2009 un fet força generalitzat en el conjunt d'economies desenvolupades, també ho és que la sortida de la crisi depèn de la d'idiosincràsia de cada país. En el cas de Catalunya, les previsions apunten que la recuperació serà més lenta per la dràstica davallada del consum privat associat a la caiguda de la renda conseqüència del major atur i l'augment prudencial de l'estalvi associat a l'elevat endeutament acumulat per famílies i empreses en el passat.

- En paral·lel, la instrumentació d'una política fiscal expansiva juntament amb una injecció massiva de liquiditat per part del Banc Central Europeu han aconseguit evitar la depressió de l'economia catalana i espanyola; però a costa de generar importants dèficits fiscals que han elevat el grau d'endeutament de les administracions públiques, particularment l'Administració de l'Estat.

- Malgrat aquest panorama tan funest, les previsions apunten una certa millora des de finals de 2009 emparades en la recuperació del comerç internacional. La tímida recuperació econòmica dels països centrals de la Unió Europea ha ofert una llum d'esperança que ha contribuït a reactivar en part la demanda externa, un motor que en aquests moments esdevé decisiu per a la represa de l'economia catalana, donat el seu gra d'obertura exterior i una vegada s'ha exhaurit la possibilitat de nous impulsos fiscals i monetaris.

- Aquesta reactivació de la demanda externa també ha permès tot i que encara molt tímidament recuperar l'activitat industrial i amb ella la dinàmica inversora.
- Per això, l'escenari que s'albira a principis de 2010 és molt més esperançador del que es contemplava un any enrere, en gran part perquè revifa la possibilitat de recomposició del patró creixement de l'economia basat, des del punt de vista intern, en l'expansió de la inversió empresarial privada i, a nivell extern, en el creixement de les exportacions.
- L'aprofitament d'aquesta nova oportunitat passa, en qualsevol cas, per la millora de la productivitat i la internacionalització de les empreses per així millorar la competitivitat i la penetració en nous mercats.

Conjuntura de l'Economia de la comarca del Maresme

- L'estructura econòmica del Maresme es basa en tres eixos fonamentals: el sector industrial, que malgrat la seva retrocessió, continua tenint una presència molt important en el teixit productiu de la comarca; el sector serveis on predominen les activitats relacionades amb el turisme; i l'agricultura, la més intensiva de Catalunya.
- L'any 2009, el PIB real de la comarca del Maresme va disminuir en un 4,5%, un registre lleugerament superior a la del conjunt de Catalunya (-4,1%). Aquest alentiment en el ritme de producció reflecteix no només la desacceleració generalitzada en tots els sectors productius, sinó que també mostren com aquest procés està sent més pronunciat al Maresme que a la resta de la província de Barcelona o en el conjunt del Principat, conseqüència del major pes del sector industrial i de la construcció en l'estructura econòmica comarcal.
- Per sectors productius, la comarca ha registrat caigudes generalitzades en el valor afegit brut de la totalitat de sectors productius: agricultura, construcció i indústria manufacturera i serveis. Així, la reducció del valor afegit brut de la construcció va ser del 10,5% mentre que la producció a la indústria va contraure's en un 11,7%; de la mateixa manera, l'activitat al sector serveis va experimentar un retrocés de l'1,6% alhora que el sector primari el valor afegit va reduir-se en un 3,5%. Amb això, el creixement agregat del 2000-2009 es va situar en el 17,8%, per sota el del conjunt de Catalunya, del 19,9%.
- La intensificació de la crisi econòmica durant l'any 2009 al Maresme ha suposat descensos en el nombre d'empreses i en el nombre d'ocupats, que han estat percentualment superiors als de l'any precedent. Així, durant el 2009, el nombre d'empreses de la comarca va disminuir un 7,8%, 1,2 punts més que l'any 2008. A més, aquesta reducció és, percentualment, la més elevada de totes les comarques de la província de Barcelona. A finals del 2009 hi havia menys de 12.000 empreses a la comarca, mentre que tres anys abans, encara en plena expansió econòmica, la xifra gairebé arribava a les 14.000.
- La dimensió mitjana de les empreses del Maresme l'any 2009 en termes d'ocupació se situava en els set treballadors per empresa, un nivell lleugerament superior a l'any anterior, però lluny dels valors assolits a la província de Barcelona i Catalunya.

- En termes d'ocupació, el nombre de persones amb feina a nivell comarcal va disminuir un 5,8% el 2009, una xifra similar a la de la província de Barcelona o la del conjunt del Principat, però dues dècimes superior al registre de 2008.

- Per grans sectors productius, el descens percentual més elevat del nombre d'ocupats s'ha produït al sector de la construcció: una caiguda del 19,9% l'any 2009, cinc punts percentuals més intensa que les de la província de Barcelona i Catalunya. La segona reducció més significativa s'ha produït al sector industrial on, a finals del 2009, hi treballaven un 10,5% de persones menys que un any abans. En canvi, el decreixement registrat tant al sector primari i com al sector serveis ha estat clarament més suau, de tal manera que l'ocupació en termes relatius s'ha reduït en un 2,2% en ambdós casos.

- En qualsevol cas, es destacable que tant al sector industrial com al sector serveis l'ocupació cau en aquelles activitats on la qualificació dels treballadors és menor. Paradoxalment, aquelles activitats que per la seva naturalesa requereixen una major qualificació dels seus treballadors registren augments significatius en el nombre de persones empleades.

Factors de competitivitat i posicionament de mercat de les empreses

- L'anàlisi de la qualificació dels treballadors i la seva distribució per funcions i sectors d'activitat confirma la millora generalitzada en el nivell de qualificació dels treballadors que ja s'apuntava al 2008, amb independència del sector econòmic que es consideri. A nivell global, els resultats de 2009 són força similars als registrats l'any anterior. La proporció de tècnics qualificats ha augmentat quasi en 1,5% punts, passant del 47,8% de 2008 al 48,4% de 2009 del total de treballadors ocupats. Aquesta millora en la proporció del treball qualificat demostra la importància que les companyies confereixen a aquesta variable com a factor diferencial en la seva estratègia competitiva, però també confirma que la reducció de l'ocupació entre les empreses consultades entre el segon semestre de 2009 i el primer semestre de 2010 s'ha realitzat a costa del llocs de treball que ocupaven persones amb una menor qualificació.

- Les dades desagregades a nivell sectorial mostren com les empreses de serveis, per la seva pròpia naturalesa, continuen presentant una elevada proporció de mà d'obra relativament poc qualificada (55%). Tanmateix, la importància relativa dels treballadors menys qualificats en aquest sector de treball intensiu es redueix per situar-se en cotes similars a les de la indústria, un extrem que per bé que no és percentualment important resulta força il·lustratiu d'una tendència: la progressiva substitució de personal no qualificat per treballadors amb un grau de formació superior. En aquest sentit, la proporció de tècnics qualificats ha augmentat lleugerament per assolir quasi el 43%. Aquesta tendència que resulta positiva no es tant una mostra d'un canvi generalitzat d'orientació de les empreses del sector sinó més aviat és un reflex de la "sobrequalificació" o "qualificació excessiva" entre el personal del comerç minorista, que en períodes de crisi esdevé un "refugi" per aquelles persones qualificades que han perdut la seva feina o que troben dificultats per incorporar-se al mercat laboral per primer cop.

- Al sector industrial el grau de qualificació dels seus treballadors ha augmentat també lleugerament en un 3% per assolir un nivell del 42,5% del total de l'ocupació durant 2009. Amb tot, es manté l'elevada significació del treball no qualificat al sector industrial.

- L'augment de la competència estrangera, especialment procedent de l'Est d'Àsia, en el sector tèxtil i la crisi immobiliària, unida a la idiosincràsia industrial de la comarca expliquen l'augment de la taxa d'atur al sector industrial al Maresme, però també perquè la reducció del percentatge de treballadors no qualificats no s'ha traduït en un increment simètric de la proporció de treballadors qualificats.

- Els resultats de l'enquesta de 2009 també revelen els esforços del sector industrial per corregir un problema de baixa productivitat conseqüència de l'especialització comarcal en activitats de demanda mitjana-baixa, intensives en mà d'obra poc qualificada i en ocasions amb un contingut tecnològic limitat. Aquest patró d'especialització productiu i comercial que s'ha fet evident en un context de crisi generalitzat i augment de la competència exterior, ha mogut a les empreses grans, però sobretot mitjanes, a internacionalitzar la seva activitat i obrir-se decididament als mercats exteriors, davant l'atonía de la demanda interna. Malgrat aquest esforç el canvi d'orientació d'algunes activitats continua sent un dels principals reptes de futur per a l'economia de la comarca.

- Al sector primari continua sent mot destacable la importància relativa del personal qualificat que s'estabilitza entorn al 61%. Aquí es consoliden els esforços realitzats en aquest àmbit per modernitzar el sector, tot introduint noves tècniques, maquinària i cultius que s'estan traduint en millores sistemàtiques de la productivitat del sector. De fet, les innovacions de procés o de producte i l'obertura a nous mercats, paradoxalment característiques de les empreses d'aquest àmbit, són un exemple clar on la resta d'empreses de la comarca però haurien d'emmirallar-se a l'hora de definir i executar la seva estratègia competitiva.

- Aproximadament el 42,5% dels treballadors ha rebut formació universitària, una mica més del 39% tenen algun tipus de formació tècnica o posseeixen un cicle formatiu de grau superior i quasi un 15% han estat formats en Tecnologies de la Informació i Comunicació (TICs). A més, el 8,4% ha rebut formació a l'Escola Universitària del Maresme (EUM) o a l'Escola Universitària Politècnica de Mataró (EUPMt). Aquest extrem és especialment remarcable, més si tenim en compte que, malgrat les ampliacions successives de la dimensió de la mostra considerada en cada nou informe, la proporció de treballadors formats als centres universitaris del Maresme és força estable en tots els sectors al llarg de la sèrie històrica de l'Observatori de la Competitivitat (període 2005-2009). Des d'aquesta perspectiva l'arrelament de l'EUM i de l'EUPMt al teixit econòmic de la comarca resulta evident.

- Entre 2008 i el primer semestre de 2010, la formació universitària del personal de les empreses consultades s'ha incrementat en un 20% mentre que la formació tècnica es manté en registres estables sense a penes variacions. La formació en TICs experimenta un lleuger ascens després d'un parell d'anys de retrocés. Sembla que la crisi econòmica, i la necessitat de transformar una economia industrial en una economia basada en el coneixement, a més d'oferir un renovat protagonisme a l'emprenedoria i la innovació, també han impulsat l'interès per les noves tecnologies de la informació i de la comunicació.

- Més del 94% de les empreses consultades afirma tenir programes de formació continuada i de reciclatge dins l'empresa, un registre similar al de 2008. Aquesta formació s'ha desenvolupat, bàsicament, a través de mètodes presencials, destacant la modalitat "a mida de l'empresa" o *in-company training* (48,4%), que ha anant guanyat terreny a la formació homologada presencial fora de l'empresa que representava l'any 2009 quasi el 33% del total. També s'observa que la formació virtual, ja sigui homologada (7%) o continuada (2%)

encara no està massa arrelada entre les empreses de la mostra i la seva significació l'any 2009 es redueix lleugerament respecte 2008, tot i que aquest descens no és estadísticament significatiu.

- Les diferències en termes d'ocupació per gèneres són més marcades quant major és la responsabilitat desenvolupada al lloc de treball. Així, l'any 2009 el 81,5% dels càrrecs directius estava ocupat per homes mentre que només el 18,5% eren dones. Les distàncies, tot i ser importants, no resulten tan notables quan ens referim als tècnics qualificats (63% d'homes contra un 37% de dones). I encara s'escurcen més en relació als treballadors no qualificats (un 53% d'homes per un 47% de dones).

- Amb tot, el tret més destacat de l'evolució de l'ocupació per gèneres durant el 2009 ha estat l'augment de la taxa d'ocupació femenina, amb independència del nivell de formació, reflectint la major participació de la dona al mercat laboral. De la mateixa manera, també s'observa un notable i esperançador increment en el nivell de qualificació de les dones, així com de la seva presència entre els quadres directius. Aquesta evolució aparentment resulta contradictòria amb l'augment de la proporció de dones ocupades amb baixa qualificació. Tanmateix aquesta paradoxa s'explica per la conjuntura econòmica de la segona meitat de 2008 i que s'ha estès fins al primer semestre de 2010. En aquest sentit, la caiguda de l'activitat productiva ha estat especialment remarcable a la indústria manufacturera i a la construcció. Aquesta circumstància ha introduït un biaix en la destrucció de llocs de treball que ha perjudicat especialment els homes i la població immigrada. D'aquí la disminució tan marcada de l'ocupació masculina sense formació i l'augment paral·lel de la importància relativa del nombre de dones ocupades no qualificades.

- Els esforços tecnològics de les empreses s'han concentrat en la implantació de sistemes de gestió integrada i les eines per explotar la informació. Destaca també l'increment dels serveis de comerç electrònic per situar-se en el 7% del sobre el total de vendes a finals de 2009.

- Tot i que les vendes electròniques són encara per a la majoria de companyies un percentatge molt escadusser, el seu increment progressiu en els darrers dos anys il·lustra la creixent importància d'aquest canal, alhora que ajuda a explicar l'increment dels serveis de comerç electrònic que comentàvem més amunt. Aquesta evolució és simultàniament, un reflex de la creixent importància de les tecnologies 2.0 en la comercialització de productes i serveis, però també és una conseqüència de la caiguda generalitzada de la demanda ha esperonat les empreses a potenciar totes les fórmules de venda al seu abast per tal de pal·liar la davallada dels seus ingressos. Per això, mentre l'any 2007 gairebé el 58% de les vendes electròniques s'adreçaven majoritàriament a altres empreses, l'any 2009 les vendes als consumidors finals representen el 52,3% i les vendes a d'altres empreses són el 47,7%. Aquesta tendència recull també la necessitat d'abaratir costos i ser més competitiu, un extrem que ha mogut a moltes de les empreses enquestades a explotar decididament els avantatges de comprar de productes i serveis via Internet (principalment béns intermedis). Per això, l'any 2009 quasi el 69% de les empreses de l'Observatori declaren adquirir béns i serveis electrònicament, sis punts més que l'any 2008.

- El nombre d'empreses que han innovat els seus productes o serveis s'ha incrementat lleugerament en passar del 82% de 2007 al 83%, una dinàmica que obeeix a l'evolució a la baixa de les expectatives empresarials de la segona meitat de l'any.

- El nombre d'empreses que han innovat els seus productes o serveis s'ha reduït significativament, passant del 83% de 2008 al 79% de finals del primer semestre de 2010.

- Aquesta evolució no indica en absolut un davallada de l'interès de les empreses per la innovació i l'emprenedoria, sinó que més aviat és una mostra indirecta, però ben clara, de dos elements fonamentals: primer, les dificultats de finançament dels projectes d'inversió que estan patint les empreses de dimensió petita i mitjana, molt dependents del crèdit bancari, en un context caracteritzat per fortes restriccions creditícies associades a la manca de liquiditat als mercats monetaris; segon, l'evolució a la baixa de les expectatives empresarials entre el segon semestre de 2009 i el primer de 2010, ha frenat la disposició a invertir de les empreses. Això s'explica perquè si les expectatives de futur són negatives, les empreses esperaran que les seves vendes i per extensió la demanda del seu producte no es mantingui en el temps. Si això és cert, aleshores les empreses ara en el present no invertiran en maquinària ni ampliaran les seves instal·lacions tècniques per poder atendre la major demanda esperada en un futur, encara que els tipus d'interès es mantinguin en nivells molt baixos.

- En aquest context de dificultats i perspectives incertes es fa més necessari que mai saber gestionar els processos d'ajust que imposa el canvi abrupte del cycle econòmic. Per això, mantenen o reforcen la seva importància variables com la gestió activa de la innovació (69%) i l'ús d'eines de redefinició i control dels processos productius (49,5%) mitjançant la simulació de processos, el TPM i la fabricació flexible o *lean manufacturing*.

- De la mateixa manera, una altra manifestació de que, malgrat la conjuntura adversa, la innovació continua sent una part important de l'estratègia competitiva de les empreses ho evidencia el fet que la proporció de companyies que tenen convenis de cooperació amb centres d'investigació no universitaris augmenta (del 61% de 2008 al 62,5% de 2009) o que la proporció de companyies que mantenen algun tipus de cooperació amb centres d'investigació universitaris es manté constant entorn al 43%.

- La principal estratègia de les empreses de l'*Observatori* es basa en l'aposta decidida tant per la qualitat del producte i/o servei que presten (34%) com per l'especialització i la diferenciació del producte i/o servei (32%).

- Tanmateix, l'aspecte més interessant en relació a aquest aspecte que revelen els resultats de l'enquesta de 2009 és la consolidació de l'emergència de la competència via *costos*, que experimenta un increment molt significatiu (2,2 punts entre 2008 i 2009 i 7 punts entre 2007 i 2009) per situar-se en el 10% al 2009. Aquesta major sensibilitat per costos i preus s'explica per la dràstica caiguda de la demanda i per extensió de la facturació que han experimentat les empreses enquestades entre el segon semestre de 2008 i el primer semestre de 2010. Aquest extrem ha provocat, de manera generalitzada, en la majoria d'empreses i en la majoria de mercats una competència ferotge en termes de preus que ha obligat a reduir costos i marges, en un intent desesperat per frenar la caiguda de les vendes i estimular el consum i la inversió.

- L'augment de la importància relativa de l'estratègia competitiva basada en els costos ha anat en detriment de les altres opcions basades en la diferenciació de producte.

- A més, aquesta mateixa conjuntura recessiva imposa a curt termini la necessitat de dotar-se de la necessària capacitat de reacció, per superar amb èxit les dificultats que plantegen els períodes de menor activitat, per

això els resultats de l'enquesta erigeixen també la flexibilitat de resposta (13,8%) com una de les estratègies competitives rellevants de les empreses de l'Observatori.

- També és molt destacable que, davant l'atonía de la demanda interna, un nombre significatiu d'empreses mitjanes han optat per internacionalitzar la seva activitat i obrir-se decididament als mercats exteriors per així explotar els avantatges del comerç internacional i beneficiar-se de la demanda externa. Justament per això, com un reflex d'aquesta tendència de fons s'explica la recuperació de l'estratègia competitiva basada en la qualitat del bé o servei elaborat, la importància relativa del qual s'eleva fins a quasi el 34%, dos punts i mig més respecte 2008, tot recuperant les cotes assolides l'any 2007.

- L'anàlisi de la gestió de la qualitat a partir de la consideració d'aspectes com la disponibilitat d'una marca pròpia, de certificats de qualitat dels productes o de sistemes de gestió de la qualitat a penes registren canvis significatius respecte els valors de 2008. Així, en consonància amb la importància relativa de les estratègies competitiva basada en la qualitat del producte i/o servei, més del 80 per cent de les empreses consultades declaren que disposen de certificats de qualitat dels productes o de sistemes de gestió de la qualitat entre les empreses.

- Aquesta evidència revela que l'emergència dels *costos* com a variable competitiva respon a una situació conjuntural i, per tant, és necessàriament una opció excepcional i transitòria que tendirà a revertir tan bon punt la demanda interna i externa comencin a recuperar-se, un extrem que avui, tres anys després de l'esclat de la bombolla immobiliària, encara no s'ha produït plenament.

- El grau d'internacionalització de les distintes companyies, que ja s'apuntava en l'Informe de 2007, s'ha anat ampliant durant l'any 2008 com així ho testimonia l'augment de la presència de les empreses en els mercats internacionals, fins al punt que més del 65% de les companyies venen a més de 6 països. En particular, més del 71% de les empreses consultades obtenen un 30% dels seus ingressos amb la venda dels seus productes o serveis als mercats exteriors, especialment als Estats Units, Mèxic i països del Nord d'Àfrica. A nivell europeu és especialment remarcable la presència als mercats de França, Alemanya i el Regne Unit i, en menor mesura, Portugal.

- El grau d'internacionalització de les distintes companyies, que ja s'apuntava en els *Informes* de 2007 i 2008, s'ha consolidat durant l'any 2009 com així ho testimonia l'augment de la seva presència als mercats internacionals, fins al punt que aproximadament el 45% de les companyies venen a més de 7 països. En particular, el 65% de les empreses consultades obtenen actualment un 40% dels seus ingressos amb la venda dels seus productes o serveis als mercats exteriors, especialment Alemanya, França i el Regne Unit i, en menor mesura, Portugal. En l'àmbit extracomunitari és especialment remarcable la presència als mercats dels països del Nord d'Àfrica, així com l'incipient protagonisme dels mercats nord-americans especialment Estats Units i Mèxic. També és destacable l'inici d'intercanvis comercials amb l'Orient Mitjà i països com Israel i els Emirats Àrabs (Dubai i Doha) i l'Àfrica Sub-sahariana, concretament Angola. També són ressenyables l'aparició per primer cop de fluxos comercials amb països emergents de l'Est d'Àsia com Xina i Singapur d'Amèrica Llatina com Brasil i Argentina.

- En qualsevol cas, aquesta evolució s'explica en bona part per la davallada de la demanda interna que ha erigit els mercats exteriors en la taula de salvació de molts negocis. En els pròxims anys, l'aprofitament d'aquesta tendència passa primordialment per la millora de la productivitat i l'aposta decidida per la qualitat dels béns o serveis resultarà clau productes. Només així les empreses de la comarca seran capaces de mantenir o ampliar la quota de vendes als mercats internacionals i compensar l'atonía de la demanda nacional.
- La comparació de l'estratègia competitiva de les empreses consultades amb la seva presència i posicionament als mercats nacionals i estrangers també revelen una estratègia dual en temps de crisi per part de les empreses de la comarca. D'una banda a nivell intern, la voluntat de no perdre volum de vendes en els mercats nacionals ha forçat una lluita en termes de preus i costos que, paradoxalment, ha permès mantenir parcialment la quota de mercat o el volum de vendes a costa de reduir els ingressos de les empreses. D'aquí els perills que comporta continuar incidint en aquesta estratègia. En canvi, la variable rellevant per establir la competència en els mercats exteriors ha estat la qualitat del bé o servei elaborat, una estratègia que, a més d'evitar les guerres de preus, permet a les empreses gaudir d'un cert poder de mercat i augmentar els seus ingressos amb un volum de vendes inferior.
- En relació a la valoració de la posició competitiva per part de les empreses enquestades, es destacable que les variables de caràcter més estratègic com la qualitat del producte, l'amplitud i varietat de gamma, la innovació del producte o el disseny de producte perden protagonisme en benefici de variables com la flexibilitat productiva, els costos de fabricació i la qualitat de les tecnologies de producció que permeten una gestió més eficaç i immediata en el curt termini a la situació de crisi actual.
- Els resultats de l'*Indicador Sintètic de Competitivitat del Maresme (ISCM)* de l'any 2009 revelen una millora de la competitivitat de les empreses del Maresme que formen part de la mostra de l'Observatori. En aquest sentit, el valor de l'*ISCM(2009)* s'ha situat en el 18,23, un import lleugerament més elevat que el registrat l'any 2008 de 18,15 i netament superior als registres del període 2005-2007. Amb tot, l'increment de la competitivitat entre 2008 i 2009, mesurada mitjançant la taxa de variació de l'*ISCM*, ha estat un imperceptible 0,4%, la qual cosa significa que la competitivitat de les empreses del Maresme s'ha mantingut estable en el darrer any. En termes acumulats, la millora de la competitivitat acumulada en el període 2005-09 és del 8,9%, la qual cosa implica un creixement mitjà anual del 2,3%.
- Aquests resultats, que són estadísticament significatius suposen una altra evidència dels esforços de les empreses per millorar la seva eficiència i competitivitat mitjançant la internacionalització de la seva activitat i l'obertura a nous mercats externs. De fet, els valors de tota la sèrie continuen movent-se en la zona mitjana del rang de valoració, però enguany les empreses se situen novament molt a prop del límit superior de la zona mitjana del rang de valoració, tot validant la tendència que ja s'apuntava en l'anterior informe.
- Aquesta evolució resulta encara més meritòria si tenim en compte l'impacte de la crisi del període 2008-2009 sobre l'activitat productiva i comercial de les empreses del Maresme. D'alguna manera, el context de dificultats i perspectives incertes que posa l'actual conjuntura ha estat un estimul adicional per endegar o enfortir estratègies adreçades a gestionar amb èxit els processos d'ajust que imposa el canvi de cicle econòmic.

- Amb caràcter general, la qualificació tècnica i el grau de formació dels treballadors, a banda dels aspectes relacionats amb la recerca i el desenvolupament i la gestió activa coneixement i de la innovació mantenen el seu protagonisme a l'hora d'explicar l'evolució de la competitivitat de les empreses del Maresme.
- Amb tot, destaca l'emergència amb força de variables vinculades a la gestió de la crisi econòmica i la caiguda de les vendes com la flexibilitat productiva, els costos de producció, la internacionalització de l'empresa o l'explotació del canal de venda / compra electrònic apareixen per primer cop entre els 8 factors més rellevants per a la gestió empresarial.
- Entenem que la importància relativa d'algun d'aquests factors com els costos de producció és merament conjuntural i a mesura que el clima de pessimisme empresarial es vagi esvaïnt i l'activitat econòmica es vagi recuperant, la sensibilitat per l'estratègia competitiva basada en preus i costos anirà minorant.
- Però en canvi, considerem que la presència de variables com la flexibilitat productiva, la internacionalització de l'empresa o la creixent importància de les vendes electròniques constitueixen elements de més llarg recorregut, que resultaran vitals per explicar el grau de competitivitat de les empreses del Maresme en el futur immediat.

Perspectives empresarials al Maresme

- El deteriorament de la conjuntura econòmica i l'augment del pessimisme d'empreses i consumidors en el conjunt de Catalunya durant l'any 2009, també ha tingut els seus efectes sobre l'activitat de les empreses del Maresme, uns efectes que finalment s'han revelat com a especialment negatius, atesa la importància del sector industrial i de la construcció en l'estructura econòmica de la comarca.
- Aquesta evolució ha continuat la tendència que ja s'apuntava en el darrer informe i que suposava un canvi radical en les perspectives empresarials de la comarca del Maresme, recollides en la sèrie històrica de l'*Observatori de la Competitivitat Empresarial*, recopilades entre el primer semestre de 2005 i l'any 2008. Aquesta inversió de la tendència descrita en el darrer Informe de 2008 s'ha agreujat durant l'exercici de 2009, atès que la transformació de la crisi financera en una crisi de confiança i la translació dels seus efectes a l'economia real han acabat precipitant un canvi ràpid, sobtat i abrupte de les expectatives de futur de l'economia del Maresme.
- Així, durant l'any 2009, i en consonància amb aquest esfondrament posterior de l'activitat productiva, el percentatge d'empreses que consideren que el seu negoci travessa un període de crisi o estancament s'eleva al 87%.
- Tanmateix, les perspectives de futur no resulten tan nefastes com en la darrera consulta, doncs el nombre d'empreses que manifesten estrictament que el seu negoci viu una fase recessiva es redueix en 6,5 punts percentuals per situar-se en el 49,5%. De la mateixa manera, el nombre d'empreses que consideren que la conjuntura actual pot catalogar-se com d'estancament també es redueix en 5 punts per assolir el 37,6%.

- Aquesta circumstància ofereix l'esperança de què el pitjor de la crisi ja s'ha superat i que la confiança i l'optimisme comencen a reviure des de finals de 2009 i el primer semestre de 2010. De fet, la manifestació d'aquest canvi de tendència quedà palès quan quasi un 13% de les empreses consultades declaren que el seu negoci viu una fase d'expansió econòmica.

- És un percentatge escadusser, que afecta a empreses petites i mitjanes amb una clara vocació exportadora les quals comencen a beneficiar-se de la tímida recuperació dels principals països europeus, especialment Alemanya. Amb tot, aquesta evolució trenca amb el clima unànime de pessimisme que existia entre el teixit empresarial del Maresme durant 2008 i bona part de 2009 i constitueix un indicador implícit de què la severitat de la recessió econòmica que afecta a la comarca comença a remetre tímidament.

- La inversió per part de les empreses de l'*Observatori* ha caigut significativament, a mesura que s'anava deteriorant la confiança empresarial i l'activitat productiva es reduïa, per l'efecte de la crisi immobiliària i les restriccions creditícies imposades per les turbulències financeres internacionals. Per això, en conjunt la proporció d'empreses que manifesten una ferma voluntat d'ampliar la seva activitat dins o fora de la comarca en els propers cinc anys s'ha reduït fins al 43%, 4 punts per sota del registre de 2008. En particular, la proporció d'empreses que projectaven ampliar el seu negoci dins de la comarca passa del 18% de finals de 2008 al 15,6% de finals de 2009. En paral·lel, la proporció d'empreses que preveu obrir nous establiments fora del Maresme s'ha reduït del 29,2% de 2008 al 27,5% de 2009.

- Aquestes caiguda en la voluntat empresarial d'ampliar la seva activitat comercial tant a dins com a fora de la comarca, s'expliquen per unes expectatives de futur negatives forcen l'ajornaven de qualsevol projecte d'inversió empresarial. Però també estan associades a les dificultats de finançament que presenten les empreses consultades.

- Finalment, el canvi d'expectatives observat entre 2008 i 2009 també ha incidit negativament en la percepció de les empreses entrevistades en relació a la conjuntura dels municipis on estan instal·lades, sobre la situació econòmica de la comarca del Maresme i la seva influència sobre l'activitat empresarial o sectorial. Amb tot, els resultats de 2009 suposen una lleugera millora respecte la situació de 2008. Així, la proporció d'empreses que consideren que el municipi on localitza la seva activitat viu un període d'expansió econòmica és del 3,7%. Alhora, el percentatge d'empreses que perceben que la comarca està travessant una fase d'alentiment o de crisi s'ha reduït en 4 punts per situar-se en el 95% l'any 2009.

Valoració de la competència municipal i comarcal

El context recessiu en que s'enquadra la comarca des de la segona meitat de 2008 i durant tot 2009, constitueix un factor determinant a l'hora d'explicar perquè, en conjunt, les valoracions de la competència territorial per part de les empreses no han variat excessivament entre un període i altre. Amb tot s'observa, com en un escenari de crisi econòmica manifesta i expectatives de futur incertes per a empresaris i consumidors, s'accentua la sensibilitat per factors que esdevenen estratègics com la proximitat a consumidors i proveïdors, la facilitat en l'accés a noves tecnologies, la presència de treballadors qualificats, la flexibilitat laboral –que augmenta espectacularment–, la prestació de bons serveis a l'àmbit local (3,2) i l'existència de subvencions institucionals. En sentit contrari, els empresaris enquestats continuen penalitzant un cert dèficit

en les infraestructures de comunicació i l'accés a unes condicions de finançament avantatjoses –que cau substancialment–. Finalment, aquesta redistribució de sensibilitats que ha introduït la conjuntura actual ha provocat que aspectes que en els informes del període 2005-2007 constituïen els principals inconvenients de la localització a la comarca del Maresme com els “*mercats amb pirateria*”, però sobretot el “*bon preu del sòl*”, hagin quedat clarament relegats a un segon terme i la seva rellevància és molt marginal.

- Quant al grau d'implantació de noves tecnologies a l'àmbit de l'empresa es constata que, l'any 2009, les empreses de l'*Observatori* han intensificat novament l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació, tot reforçant la tendència iniciada a finals de 2005. Així ho testimonia el fet que quasi el 88% de les empreses enquestades declari que la implantació d'aquests avenços és superior o igual a la mitjana del sector, 4 punts més que en la darrera enquesta. Tanmateix, el canvi de conjuntura ha frenat també el ritme inversor en aquest àmbit i, per això, malgrat aquest augment, les xifres no difereixen en excés dels resultats de 2007 i 2008. Aquesta dinàmica és una nova evidència de la creixent importància de les tecnologies 2.0 en la comercialització de productes i serveis, però també és una mostra de com la caiguda generalitzada de la demanda ha esperonat les empreses a potenciar els canals de venda electrònics i així frenar la caiguda dels seus ingressos.

- Aquests resultats han tornat a anar acompanyats d'una millora de l'opinió de les empreses consultades sobre el grau d'implantació de noves tecnologies a nivell municipal i comarcal. En aquest sentit, la valoració positiva dels municipis en aquest àmbit per part d'algunes empreses ha evolucionat des del 58% del finals de 2006 al 79% de 2009, un xifra 2,5 punts superior a la de la darrera enquesta. A nivell comarcal, la percepció del grau d'implantació de les tecnologies de la comunicació i de la informació ha augmentat progressivament al llarg de tota la sèrie històrica de l'*Observatori* fins a situar-se en el 78% a finals de 2009.

- L'any 2009 les empreses de l'*Observatori* també han continuat els seus esforços per dur a terme una activitat industrial respectuosa amb el medi ambient. En aquest sentit, el 92% de les empreses consultades declara que el grau d'ambientalització del seu negoci o els estàndards ambientals en que es desenvolupa la seva activitat industrial és superior o igual a la mitjana del sector, un registre similar al de 2008 però 6 punts superior al de 2007. Aquests avenços substancials també han anat acompanyats novament d'una millora de l'opinió de les empreses consultades sobre la valoració del medi ambient a nivell municipal i comarcal. Així, durant l'any 2009, el 81,7% de les empreses declara que els estàndards ambientals del municipi on es localitza la seva activitat és superior o igual a la d'altres municipis catalans, una xifra 4 punts major al valor de 2008. Quant a la valoració comarcal destacar que enguany, el percentatge d'empreses de l'*Observatori* que considera que els estàndards ambientals del Maresme és superior o igual a la mitjana de les comarques catalanes ha estat quasi del 74,3%, una xifra netament inferior a la ponderació municipal però lleugerament superior al registre del 72% de l'any 2008.

Tendències de futur del sector industrial

- Les noves tendències de futur que condicionen l'estructura de la indústria manufacturera es poden agrupar en quatre grans categories: a) Globalització de la producció i l'aparició de nous emplaçaments productius, b) la major complexitat de la cadena de subministrament, c) l'emergència d'una nova economia basada en

el coneixement, la innovació i l'emprenedoria i d) una major preocupació per la sostenibilitat ambiental de productes i processos de producció.

- Els aspectes anteriorment llistats comportaran el desenvolupament d'un nou paradigma industrial a les economies avançades on les empreses basaran el seu potencial en la gestió del coneixement. Aquesta gestió del coneixement alhora gira entorn a quatre eixos fonamentals que constitueixen els pilars d'aquesta nova concepció empresarial: a) productes i serveis innovadors, b) nous models de negoci, c) enginyeria industrial, d) tecnologies emergents i l'aplicació de les TIC als processos de fabricació.

- En l'actualitat les mesures de competitivitat empresarial es basen en l'anàlisi dels resultats comercials i els seus condicionants, però també incorporen consideracions més estructurals com la dotació i qualitat del capital humà, la inversió en recerca, desenvolupament i innovació (R+D+i), el grau de competència als diferents mercats i la dotació d'infraestructures, elements que determinen decisivament la productivitat de les empreses. De fet, la literatura econòmica, teòrica i empírica, mostra que les *"empreses nacionals o estrangeres són competitives perquè són productives"*.

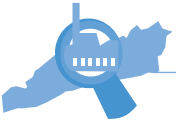
- Tot i que la tecnologia no és l'únic factor que determina la productivitat empresarial, actualment, està àmpliament acceptat que un dels elements més rellevants a l'hora de modificar les condicions de competència és el canvi tecnològic. De fet, molts analistes consideren que els avantatges competitius es deriven del coneixement científic convertit en tecnologia.

- En conseqüència, la tecnologia ha esdevingut un factor estratègic que permet millorar la posició competitiva, doncs en la seva absència les empreses corren el risc de no incorporar les innovacions en productes i en processos i veure's desplaçades dels mercats.

- L'acceleració del canvi tecnològic i l'escurçament del cicle de vida dels productes reforcen la necessitat de dur a terme una gestió eficaç de la innovació empresarial, entesa en sentit ampli, això és, la combinació de la tècnica amb les capacitats, financeres, comercials i administratives d'una empresa i adreçada a la creació, el llançament i l'explotació de nous productes i mercats.

- L'empresa innovadora és qualsevol organització que es capaç de transformar els avanços científics i tecnològics en nous productes i processos, mitjançant la vinculació adequada i efectiva entre la ciència, la tecnologia, la producció, les necessitats socials i els requeriments del mercat nacional i internacional.

- Des d'aquesta perspectiva la gestió de la innovació hauria de tenir un caràcter multidimensional, donat que aplega no només els avenços tecnològics que es van incorporant als processos productius i/o als productes final, sinó que considera també els canvis organitzatius i les modificacions en les estratègies comercials. En conseqüència, la gestió de la innovació hauria de centrar-se en tres aspectes o objectius principals: *Innovació tecnològica, Innovació social i Innovació en mètodes de gestió empresarial.*

A. CONJUNTURA I PERSPECTIVES DE L'ECONOMIA DE CATALUNYA DURANT L'ANY 2009

A Catalunya, la caiguda de l'activitat productiva per conjunt de l'any ha estat en termes mitjans del -4,1%, segons dades oficials de l'IDESCAT, el registre més baix de la història moderna catalana. Aquesta tendència adversa, que es va manifestar clarament a partir de la segona meitat de l'any 2008 i que s'ha estès durant la major part de 2009, ha afectat la totalitat de sectors productius.

De fet, les restriccions creditícies derivades de la crisi financera i la manca d'una demanda solvent han contribuït decisivament a agreujar els problemes domèstics perquè l'esfondrament del mercat de l'habitatge l'any 2008 ha anat acompanyat de la caiguda de l'activitat industrial derivada a la dràstica disminució de la inversió empresarial i el col·lapse del consum privat. A més, l'economia catalana, molt oberta a l'exterior, s'ha vist afectada negativament durant la primera meitat de 2009 per l'evolució recessiva de la conjuntura internacional, un extrem que ha frenat les exportacions de béns, la producció industrial i la demanda turística. Per això, podem afirmar que l'economia catalana actualment viu l'any 2009 una etapa d'excepcionalitat i d'especial incertesa on es combinen la fi d'un cicle molt expansiu i llarg d'inversió en habitatge, a escala domèstica, amb una crisi financera i econòmica, a escala mundial.

Aquests esdeveniments han escapçat, ara com ara, les expectatives de canvi del model de productiu, dipositades en la demanda exterior i l'expansió de la indústria manufacturera. A més, si bé és cert que la recessió ha estat durant 2009 un fet força generalitzat en el conjunt d'economies desenvolupades, també ho és que la sortida de la crisi depèn de la d'idiosincràsia de cada país.

En el cas de Catalunya, les previsions apunten que la recuperació serà més lenta per la dràstica davallada del consum privat associat a l'elevat endeutament acumulat per famílies i empreses durant més de 10 anys. En paral·lel, la pràctica d'una política fiscal expansiva –instrumentada mitjançant un augment important de la despesa de l'Estat en infraestructures, però també en transferències– juntament amb una injecció massiva de liquiditat per part del Banc Central Europeu han aconseguit evitar la depressió de l'economia catalana i espanyola; però a costa de generar importants dèficits fiscals que han elevat el grau d'endeutament de les administracions públiques, particularment l'Administració de l'Estat.

En el cas d'Espanya, la debilitat de l'economia i l'escalada de la taxa d'atur fins a nivells pròxims al 20% de la població activa han introduït dubtes sobre la capacitat i solvència de l'Estat per assumir la càrrega del deute,

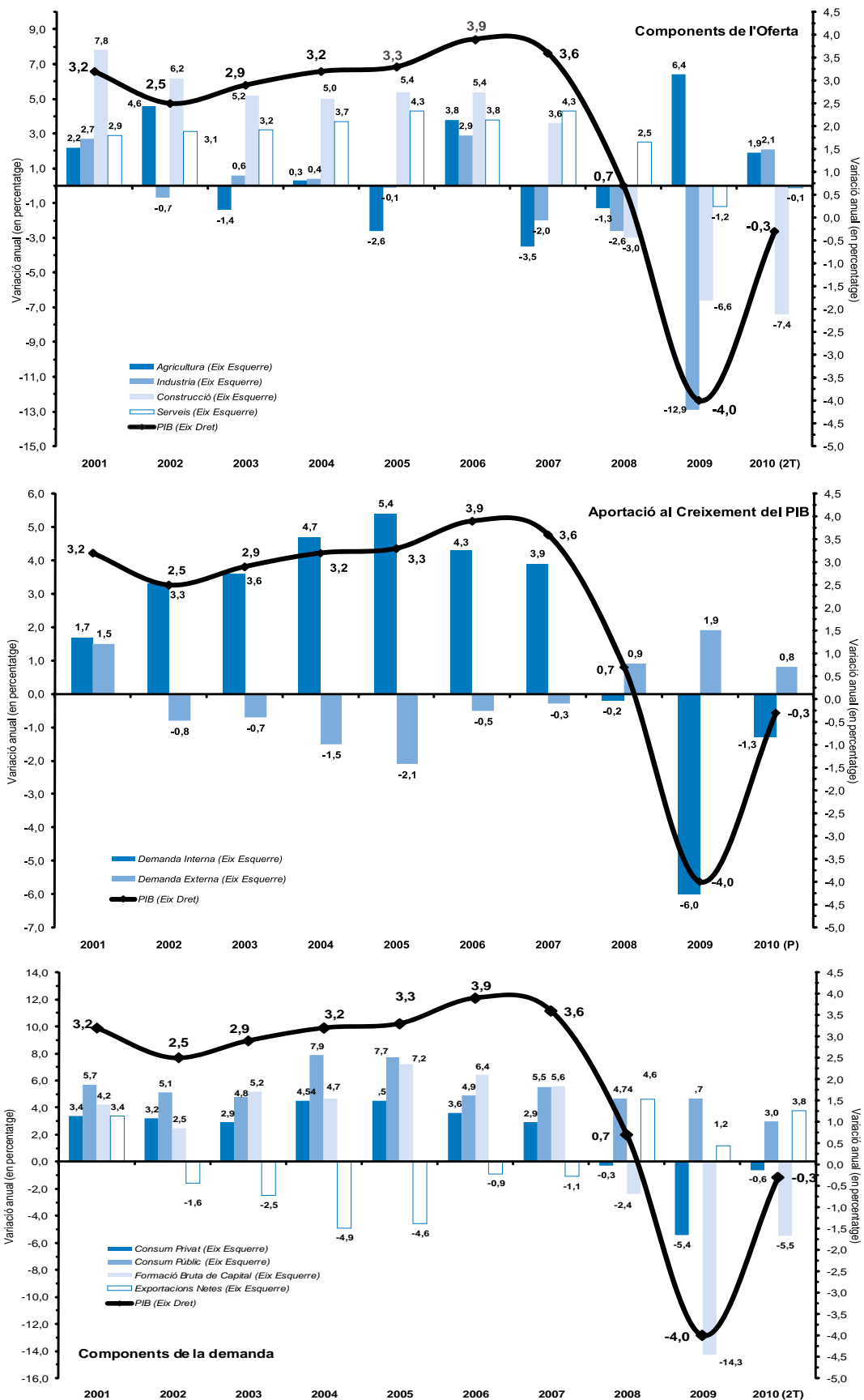
un extrem que s'ha acabat erigint durant la primera meitat de 2010 en una pressió addicional sobre el dèficit públic i en el seu finançament.

Aquestes incerteses, alhora s'han vist multiplicades per les dificultats financeres dels Estats d'altres països perifèrics com Grècia, Irlanda o Portugal, un extrem que ha forçat el Govern de l'Estat, pressionat tant per la dinàmica de funcionament dels mercats de capitals com per la pressió d'organismes internacionals, a dur a terme un important programa de consolidació fiscal.

El sanejament de les finances públiques malgrat ser necessari i resultar saludable a mig termini, en la conjuntura actual, agreuja el procés de despallanquejament financer (desendeutament) d'empreses i famílies que imposa un estalvi forçós en els pròxims anys, penalitzant encara més les esperances d'una ràpida recuperació basada en la reactivació del consum.

Malgrat aquest panorama tan funest, les previsions apunten una certa millora a partir de la segona meitat de 2010 emparades en la recuperació del comerç internacional. La tímida recuperació econòmica dels països centrals de la Unió Europea, especialment Alemanya de principis de 2010, ha estat una llum d'esperança que ha contribuït a reactivar en part la demanda externa, un motor que en aquests moments esdevé decisiu per a la represa de l'economia catalana, donat el seu gra d'obertura exterior i una vegada s'ha exhaurit la possibilitat de nous impulsos fiscals i monetaris. De fet, l'alentiment en la caiguda de l'activitat productiva que s'observa en el quart trimestre de 2009 i durant la primera meitat de 2010 s'explica bàsicament per la millora del comportament de les exportacions i, de retruc, de l'activitat industrial. Per això, en aquest nou escenari, la millora de la competitivitat i la penetració en nous mercats es presenta com un repte cabdal per superar la crisi econòmica i redreçar el patró productiu i comercial del país.

Gràfica 1. Evolució del PIB. Components de l'oferta, components de la demanda i la seva aportació al creixement

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Economia i Finances i de l'IDESCAT
 Nota: Les dades anuals per 2010 són una previsió (P)

1. OFERTA: CAIGUDA GENERAL DE L'ACTIVITATS PRODUCTIVA

Les dades macroeconòmiques de 2009 i del primer semestre de 2010 revelen una caiguda generalitzada de l'activitat en tots els grans sectors productius, especialment els vinculats a la construcció i a la indústria manufacturera, però també en el sector serveis que havia aguantat l'embat de la crisi l'any 2008.

Paradoxalment, durant aquest període tan convuls, només l'activitat al sector primari ha estat capaç de restar al marge de les dificultats.

Quadre 1. Evolució del Producte Interior Brut de Catalunya per sectors d'activitats (2005-09)

Base 2000 Variació anual percentual	2005	2006	2007	2008	2009	Trimestres (2009)				Trimestres (2010)	
						I	II	III	IV	I	II
<i>Agricultura</i>	-2,6	3,8	-3,5	-1,3	6,4	5,6	7,1	7,1	5,8	3,5	1,9
<i>Indústria</i>	0,1	2,9	2,0	-2,6	-12,9	-15,7	-16,2	-13,0	-5,8	-1,0	2,1
<i>Construcció</i>	5,4	5,4	3,6	-3,0	-6,6	-4,4	-6,0	-7,7	-8,3	-8,6	-7,4
<i>Serveis</i>	4,3	3,8	4,3	2,5	-1,2	-0,7	-1,5	-1,4	-1,1	-0,7	-0,1
PIB_{preus mercat}	3,3	3,9	3,6	0,7	-4,0	-4,1	-4,9	-4,2	-2,9	-1,4	-0,3

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Economia i Finances i de l'IDESCAT.

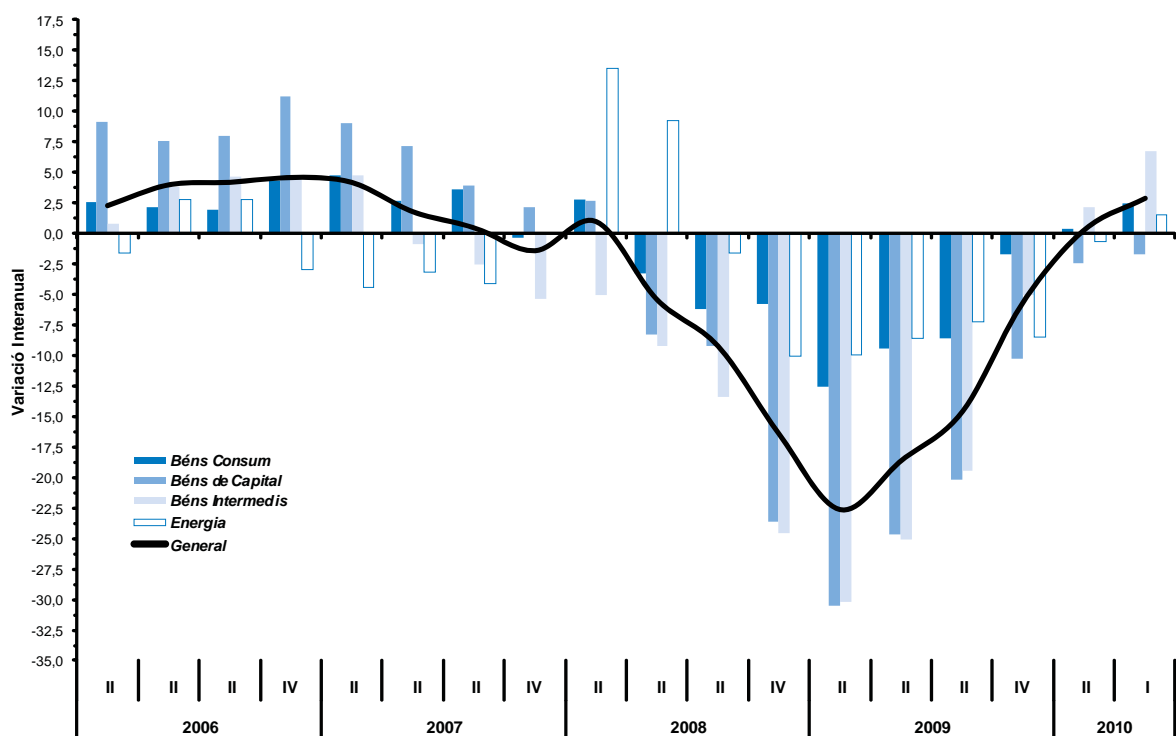
L'activitat en el sector de la construcció continua sent molt dèbil, com així ho evidencia el fet que aquesta indústria ha encadenat set trimestres consecutius de reducció de la seva producció, tancant l'any amb una caiguda del valor afegit brut del -6,6%. Com a conseqüència d'aquesta dinàmica, que ha tendit a reforçar-se durant la primera meitat de 2010, la pèrdua d'ocupació en el sector ha estat una constant, amb una mitjana de variació relativa interanual del -15%, segons les dades del nombre d'afiliats a la Seguretat Social. La destrucció de llocs de treball en aquest sector, massiva i intensa, ha afectat principalment població masculina jove, immigrada i amb una baixa qualificació professional. L'elevat estoc d'habitatges existent i les limitacions de crèdit fan preveure que la crisi del sector encara té un llarg recorregut. Així ho fa preveure tant la caiguda del nombre d'habitatges visats pels col·legis d'arquitectes tècnics com la reducció de la inversió pública associada als esforços de sanejaments de les finances de l'Estat. La caiguda de l'activitat de la construcció s'ha vist reforçada per la forta desacceleració de la producció industrial que ha seguit una trajectòria descendent durant tot l'any 2009. L'activitat del sector industrial s'ha vist molt negativament afectada primer per la caiguda de la demanda interna, i agreujada després per la disminució de les exportacions associada a la contracció del comerç internacional durant la primera meitat del l'any. Sense una demanda interna i externa significativament importants, la davallada de la producció industrial ha estat dràstica, especialment en els tres primers trimestres de l'any 2009. Així, segons dades d'IDESCAT, la variació anual ha estat de quasi el -13%. De la mateixa manera, les xifres de l'Índex de Producció Industrial per 2009 i el dos primers trimestres de 2010, recollides a la gràfica 2, també il·lustren clarament la magnitud de l'impacte de la crisi econòmica en el sector industrial a Catalunya. Com es pot comprovar, la producció industrial va iniciar una forta tendència alcista a finals de 2005, que al 2006 va situar la indústria de bell nou en valors positius prou significatius, que es van mantenir fins a mitjans de 2007. A partir d'aleshores, la producció industrial va començar a reduir-se gradualment arran de la continuada apreciació de l'euro, la desacceleració de l'economia dels Estats Units, l'esclat de la crisi financera a l'estiu de 2007 i la seva extensió a les economies de l'Europa occidental, a més del notable encariment dels preus de les primeres matèries energètiques. Però l'any 2009, la caiguda de l'activitat ha estat pregonada perquè la reducció de la demanda interna s'ha vist acompanyada per una menor

demanda externa, malgrat les millores de competitivitat que s'estan produint gràcies al fort ajust dels preus interiors i també a la menor apreciació de l'euro enfront del dòlar dels Estats Units. A nivell desagregat, l'evolució de la producció per grans sectors industrials permet observar que les activitats industrials que estan patint més els efectes de la crisi són els sectors dedicats a la producció de béns intermedis i de béns d'equip. Els béns de consum resisteixen millor l'embat, en gran part gràcies a l'evolució dels béns de consum no durable, mentre que els béns de consum durable –en ser més fàcilment prescindibles en la despesa domèstica– són els que mostren una caiguda més marcada. Per branques industrials, la producció d'energia és l'únic àmbit que presenta resultats positius. Una situació que contrasta poderosament amb el panorama de la resta de sectors industrials. Així totes les branques manufactureres redueixen la producció respecte 2008, amb caigudes que, als darrers mesos de l'any 2009, han arribat a superar el 10%. Només a la indústria alimentària, així com a les indústries químiques, les caigudes, malgrat ser també negatives, han estat més moderades. Com argumentàvem prèviament, la contracció de la demanda interna i externa expliquen la pèrdua d'activitat industrial. Amb tot, les dificultats financeres i la manca d'accés al crèdit també han esdevingut un factor important a l'hora de frenar els projectes d'inversió de les empreses, especialment en el cas d'empreses petites i mitjanes més dependents del finançament bancari.

Tanmateix, des de finals de 2009 però sobretot la primera meitat de 2010 el sector industrial experimenta un canvi de tendència molt marcat conseqüència de la recuperació el comerç internacional i l'augment de les exportacions adreçades als països centrals de la UE de major dimensió. En aquest sentit, les dades desagregades d'IDESCAT revelen el creixement de la producció industrial en totes les branques d'activitat, especialment en el sector de béns de capital malgrat que les taxes de variació interanual, recollides a la gràfica 2, continuïn sent encara negatives.

Gràfica 2. Evolució de l'Índex de producció industrial. Components (2006-2010)

Font: Elaboració pròpia a partir d'IDESCAT

Les activitats terciàries que durant 2008 havien aconseguit mantenir-se a recer de la crisi, finalment en els primers mesos de l'any 2009 va començar a registrar taxes d'activitat econòmica negatives. D'aquesta manera, el valor afegit brut del sector serveis va caure en un 1,2%, quasi quatre punts inferior a la taxa de 2008. La desagregació de l'activitat del sector permet distingir importants diferències en l'evolució dels serveis de mercat i els serveis de no-mercat.

Quant als serveis de mercat, tant l'indicador de l'INE d'activitat als serveis així com també l'evolució de l'ocupació sectorial revelen una acusada caiguda del seu valor afegit. En aquest sentit, a banda de la contracció de les activitats immobiliàries que ja es destacava en l'anterior informe, enguany ha adquirit protagonisme la reducció en més d'un 20% de l'activitat del comerç minorista conseqüència de la important davallada en el consum, que de retruc ha arrossegat a la baixa els serveis de transport de mercaderies. En paral·lel, també ha estat molt significativa la pèrdua de protagonisme de tots els serveis vinculats directament amb el sector turístic. De fet, aquest sector no ha estat aliè a la mala conjuntura de bona part de 2009 que ha provocat la disminució de l'11% del nombre de visitants nacionals i estrangers, un extrem que ha afectat tant el transport de passatgers com l'activitat de les agències de viatges i de l'hostaleria. Per contra, els resultats dels serveis de no mercat, això són les activitats amb una provisió pública com ara les sanitàries, l'ensenyament o la mateixa administració, han continuat sent positius i són quasi l'únic àmbit on exclusivament s'ha creat ocupació. Tanmateix, aquest registre positiu no ha estat suficient com per compensar la destrucció d'ocupació dels serveis de mercat i, per això l'ocupació del conjunt del sector serveis ha començat a caure profusament a principis de 2010. Segons el Departament d'Economia i Finances de la Generalitat aquesta evolució de l'activitat del sector terciari l'any 2009 explica gairebé un 50% de la disminució del nombre d'afiliats a la Seguretat Social a Catalunya.

Enmig d'aquest panorama recessiu destaquen els resultats obtinguts al sector agropecuari l'any 2009, doncs el valor afegit brut del sector experimentarà un creixement de l'1,9%. Unes millors condicions climàtiques i un règim de pluges adequat, però sobretot la moderació dels preus de les primeres matèries i de l'energia han contribuït a aquest resultat tan meritori després de dos anys de davallades consecutives. Malgrat tot, a un nivell més desagregat s'observen dinàmiques molt diverses; així, destaca el fort creixement dels cereals (47,2%) i la notable davallada de la collita de fruita fresca (-10,4%). La producció de vi també cau significativament (-23%) mentre que la producció d'oli d'oliva s'incrementa fins a un 67,9%. En sector ramader, el porquí, àmpliament majoritari, té un creixement del 5,1%, però la resta de produccions llasta els resultats del conjunt.

2. MENYS DEMANDA INTERNA MÉS DEMANDA EXTERNA

2.1 L'esfondrament de la demanda interna

La crisi econòmica en la qual es troba immersa l'economia catalana des del segon semestre de 2008 i que s'ha allargat durant tot 2009 s'explica, des de la perspectiva de la despesa, per la menor demanda interna. En aquest sentit, les dades de l'IDESCAT mostren com l'alentiment continuat de la demanda interna que s'apuntava a finals de 2008, s'ha accentuat durant bona part de la 2009. Als tres primers trimestres de l'any, l'esfondrament de l'activitat productiva i la important destrucció de llocs de treball ha precipitat una contracció evident de la renda de famílies i empreses que s'ha traduït en una frenada sobtada del consum privat (-5,4%), la volatilització de la demanda d'habitatges, que alhora ha minat la inversió en maquinària i instal·lacions tècniques (-14,3%). D'aquesta manera, la disminució de la demanda interna en termes reals l'any 2009 ha estat del -6,3%.

Quadre 2. Evolució dels components de la demanda agregada (2004-10)

Base 2000 Variació anual percentual	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Consum privat	4,5	4,5	3,6	2,9	-0,3	-5,4	-0,6
Consum públic	7,9	7,7	4,9	5,5	4,7	4,7	3,0
Formació Bruta de capital	4,7	7,2	6,4	5,6	-2,4	-14,3	-5,5
<i>Béns d'equip</i>	4,0	8,9	6,7	7,7	-0,4	-18,7	-5,0
<i>Construcció</i>	5,4	5,9	6,0	3,6	-4,6	-11,1	-6,1
Exportacions	4,1	3,5	6,4	4,9	-1,5	-13,2	1,0
Imports	9,0	8,1	7,3	6,0	-6,1	-14,4	-2,8
PIB	3,2	3,3	3,9	3,6	0,7	-4,0	-0,5
Aportacions al creixement							
Demanda Interna	4,7	5,4	4,3	3,9	-0,2	-3,1	-1,3
Demanda Externa	-1,5	-2,1	-0,5	-0,3	0,9	1,9	0,8

Font: Elaboració pròpia a partir de l'IDESCAT.

Des del darrer trimestre de 2009, però especialment a partir de la primera meitat de 2010 els indicadors apunten l'esmoreïment en la severitat de la crisi gràcies a la recuperació de la demanda externa. En aquest sentit, l'aportació de demanda externa al creixement del PIB ha millorat en un 1% respecte l'any 2008, gràcies a la inflexió del dèficit comercial exterior, associat tant a la reducció de les imports al comportament favorable de les exportacions de béns i serveis, durant la segona meitat de 2009. Aquesta reactivació de la demanda externa també ha permès tot i que encara molt tímidament recuperar l'activitat industrial i amb ella la dinàmica inversora. Per això, l'escenari que s'albirava a principis de 2010 és molt més esperançador del que es contemplava un any enrere, en gran part perquè revifa la possibilitat de recomposició del patró creixement de l'economia basat, des del punt de vista intern, en l'expansió de la inversió empresarial privada i, a nivell extern, en el creixement de les exportacions. L'aprofitament d'aquest bri d'esperança passa, en qualsevol cas, per la millora de la productivitat i la internacionalització de les empreses.

L'any 2009 la despesa en consum privat s'ha vist arrossegada per la forta caiguda de l'ocupació derivada de la contracció de l'activitat productiva. L'augment de la taxa d'atur que ha suposat una disminució molt important de la renda disponible de les famílies –tot i l'augment de la despesa de l'Estat en subsidis per desocupació i altres prestacions socials–, ha tingut unes conseqüències nefastes sobre el consum que s'ha reduït en un 5,4% respecte l'any anterior. A més d'aquesta caiguda de la renda disponible de les famílies, la reducció del consum privat també s'ha vist afectada negativament tant per la major predisposició a l'estalvi prudential en una conjuntura incerta com per la necessitat de recompondre la situació financera de moltes famílies, fortament endeutades. Així ho testimonia el fet que les vendes al detall hagin caigut durant tot l'any 2009 o que les matriculacions de vehicles s'hagin reduït a la mínima expressió, seguint la tònica que caracteritza tots els béns de consum durador.

En aquest panorama recessiu continua destacant el creixement de la despesa en consum de les administracions públiques (4,7% per tot 2009), vinculat a les accions de política fiscal expansiva destinades a pal·liar els efectes de la crisi econòmica, i que ha contribuït a apaivagar la davallada de la demanda interna. El paper anticíclic de la despesa pública es manifesta directament en aquesta evolució del consum públic, però també indirectament en les prestacions socials en efectiu a les famílies que, en part, han pal·liat la reducció dels seus ingressos i han evitat caigudes superiors del consum privat.

Però en termes de demanda interna, el balanç més negatiu correspon a la inversió privada, molt sensible a l'evolució de l'activitat i de la demanda, la qual s'ha reduït substancialment durant la segona meitat de 2008, una tendència que ha tendit a accelerar-se durant la primera meitat de 2009. Aquesta evolució tan negativa de la inversió és un clar indicador de la magnitud i severitat de la crisi econòmica. De fet, la caiguda de l'activitat econòmica i les debils expectatives, així les restriccions dels mercat de crèdit, han estat frenant la inversió (-14,3%), malgrat els esforços de les autoritats monetàries per mantenir baixos tipus d'interès.

La inversió en construcció continua acusant el profund ajust del sector de l'habitatge, mentre que el paper estabilitzador de la inversió pública en obra civil ha perdut protagonisme. Per això, la caiguda de l'activitat i de la confiança empresarial, a més de les restriccions creditícies, han provocat que la inversió en construcció s'hagi desplomat definitivament l'any 2009 amb una caiguda del 11,1%, segons dades de l'IDESCAT. Però es fa palès especialment en el cas dels béns de capital amb una davallada del 18,7% l'any 2009. El col·lapse de la inversió en béns d'equip (-18,7%) també ha contribuït a reforçar encara més aquesta tendència recessiva, en paral·lel al ràpid deteriorament de la conjuntura econòmica. Per això, a mesura que la menor producció tendia reduir-se els plans d'inversió empresarial tendien a diluir-se, agreujats per les restriccions creditícies i l'encariment del finançament aliè. A nivell sectorial, l'impacte de la crisi ha afectat especialment la indústria de l'automoció i sectors auxiliars, així com a aquelles activitats menys dependents de la demanda externa.

2.2. La recuperació de la demanda externa neta

El sector exterior ha compensat parcialment la disminució de la demanda interna, de tal manera que a finals de 2009 la reducció del dèficit comercial va suposar una aportació positiva al creixement del PIB de 1,9%. Com s'apuntava prèviament, aquests resultats s'expliquen per un menor volum d'importacions conseqüència de la contracció de la demanda interna, però també per la reactivació de l'activitat exportadora. Aquesta aportació positiva va recaure en parts pràcticament iguals en el balanç del comerç amb la resta de l'Estat i de l'estranger. La recuperació del comerç exterior ha esdevingut en el context actual un factor clau per donar força a l'activitat. En aquest sentit, la revisió a l'alça de les previsions de l'economia i del comerç mundial durant el darrer trimestre de 2009 i la primera meitat de 2010 donen ales a aquesta possible millora, que per consolidar-se haurà de venir acompanyada d'un guany de competitivitat i d'una diversificació de mercats per cobrar presència en les economies emergents de l'Est d'Àsia i Amèrica Llatina que es perfilen com les més dinàmiques en el panorama global. A nivell geogràfic destaca l'augment de les exportacions a l'eurozona, registrat des de principis de 2010, ha estat del 7,6%, destacant la recuperació de les vendes a França (9,1%) principal soci comercial de Catalunya, Itàlia (9,6%), Portugal (7,1%) i Alemanya (3,1%). A la resta d'Europa les exportacions han crescut un 31,5%, gràcies al bon resultat de Suïssa i de Turquia. Fora del continent europeu, a Amèrica del Nord i a l'Amèrica Llatina els resultats han estat del 7,6% i del 8,5% respectivament. En aquest darrer àmbit cal fer esment especialment del creixement de vendes al Brasil (86,9%). Al continent asiàtic és on els mercats globalment han millorat més (34,9%), en especial a la Xina (amb un increment del 88,9%) i també a l'Índia (63%), països que tenen uns creixements econòmics elevats. Al Japó també s'observa una forta recuperació (48,1%).

Finalment, a l'Àfrica i a Oceania els increments relatius han estat del 14,8% i del 19,8%. Per branques d'activitat, les vendes a l'exterior del sector de l'automòbil i de productes químics són les més rellevants i que aporten, en valors iguals, un total de 10,2% punts dels 12,5% del creixement de les exportacions totals.

Quant a les importacions, les dades dels primers mesos de 2010 mostren un notable alentiment del ritme de caiguda, una dinàmica que ja es venia apreciant durant la segona meitat del 2009, després de la forta davallada de la primera meitat. Efectivament, les importacions classificades per branques d'activitat presenten en general uns registres de variació superiors als del 2009, excepte en el cas de les importacions d'aliments i begudes, que es mantenen similars, i en el de vehicles de motor i material de transport, que cauen força més, un 42,9%. Entre les branques que mostren els creixements més elevats destaca l'energètica, amb un augment del 32,9%, a conseqüència de l'alça del preu del petroli. Augmenten també de forma notable les importacions químiques (15,9%) i les de metal·lúrgia i productes metàl·lics (10,9%).

3. ECONOMIA DEL MARESME

3.1. Estructura Econòmica de la Comarca

L'estructura econòmica del Maresme es basa en tres eixos fonamentals: el sector industrial¹ que malgrat la seva retrocessió, continua tenint una presència molt important en el teixit productiu de la comarca; el sector serveis on predominen les activitats relacionades amb el turisme; i l'agricultura, la més intensiva de Catalunya.

El sector industrial és d'una importància cabdal a la comarca. Sectors productius com la indústria tèxtil² i de la confecció, cuir i calçat són els que tenen un pes més important en l'estructura productiva del Maresme, malgrat la forta pèrdua d'importància que ha tingut en aquests sis anys en el teixit econòmic de la comarca. En particular, aquestes indústries van generar el 27% del PIB industrial comarcal i el 43% de l'ocupació industrial total. També són destacables els sectors vinculats a la indústria química (16,8% del PIB industrial) –tant la de derivats del petroli com la farmacèutica–, els productes metàl·lics transformats (14,5%), la producció de begudes alcohòliques (6,5%), el paper i arts gràfiques (5,9%) o els materials de construcció (4%).

En l'actualitat, el segon pilar de l'activitat econòmica del Maresme és el sector terciari. En aquest sentit cal assenyalar que, històricament els serveis prestats a la comarca han estat vinculades al sector turístic, conseqüència de l'explotació en algunes de les viles costaneres del Maresme dels dos dels grans actius naturals de la comarca: el sol i les platges. Malgrat que des dels '60, l'hostaleria ha esdevingut una àrea de gran importància en la dinàmica econòmica del Maresme, en els darrers anys el sector dels serveis ha experimentat un clar procés de diversificació en activitats com la sanitat, l'educació o els serveis immobiliaris, conseqüència del creixement de la població resident.

El tercer eix de l'estructura econòmica de la comarca és l'agricultura. Una característica fonamental de la producció agrària del Maresme és que la major part de la superfície conreada és de regadiu. Així, hortalisses com ara les mongetes tendres, els tomàquets, els pèsols, els enciams o els maduixots tenen una gran importància en la producció agrària de la comarca. Però, sens cap mena de dubte, l'element més conegut de l'agricultura del Maresme és la floricultura. Aquí es concentra més del 80% del total de superfície dedicada a aquest conreu a Catalunya.

¹ Segons la Cambra de Comerç de Barcelona, el sector terciari representava l'any 2007 el 65% del PIB del Maresme, la indústria constituïa el 23 % de la producció, mentre que el sector primari aportava quasi el 2% del PIB.

² Dins del sector tèxtil de la comarca sempre ha tingut una especial rellevància els gèneres de punt, àrea en la que el Maresme va arribar a concentrar més del 60% de la producció de tot l'Estat.

Quant a la distribució de l'ocupació per sectors, cal destacar que, a finals del 2009, el 71,9% dels ocupats comarcals es dedicaven al sector serveis, un 16,9% a la indústria, un 10,3% a la construcció i el restant 0,9% corresponia al sector primari. La crisi econòmica i el seu especial impacte sobre la indústria manufacturera, però sobretot sobre la construcció, ha intensificat la tendència cap a la terciarització de l'economia. Aquesta estructura sectorial de l'ocupació al Maresme és molt similar a la de la província de Barcelona o a la de Catalunya, tot i que la preeminència del sector serveis és entre 1 i 3 punts inferior, mentre que el protagonisme de la construcció resulta superior. Dins de la indústria i dels serveis, però, s'observa al Maresme una estructura productiva més tradicional a l'observada a la resta de la província o del país. Així, al sector serveis, el 63,7% dels ocupats es dediquen a sectors tradicionals, davant del pes relatiu del 57-59% que representen a la província de Barcelona i Catalunya. La resta estan ocupats a serveis basats en el coneixement. Dins d'aquests, els que es dediquen a serveis de tecnologia punta representen només l'1,9% del total d'ocupats a la comarca en aquest sector, enfront del 3,9% al conjunt provincial barceloní i del 3,4% a Catalunya. En el cas industrial, al Maresme el 54% dels treballadors desenvolupen les seves tasques productives a manufactures de tecnologia baixa, per comparació al 37,7% o el 40,3% de la província de Barcelona o de Catalunya respectivament. Ara bé, el pes en l'estructura productiva comarcal del sectors d'intensitat tecnològica alta també és superior relativament. Així, pràcticament el 8% dels ocupats industrials del Maresme treballen en aquest conjunt de sectors, més d'un punt per sobre de la província de Barcelona i dos per sobre de Catalunya.

Finalment, a les indústries de tecnologia mitjana-alta estan ocupats el 17,5% dels treballadors industrials comarcals, i a les de tecnologia mitjana-baixa, el 18,7%. Ambdós percentatges són menors que els de la província de Barcelona i de Catalunya, igual que passa si es prenen en consideració els que es dediquen a la resta d'indústries, extractives i energètiques (l'1,9% davant del 3% de la província de Barcelona i Catalunya).

3.2. Evolució de l'activitat econòmica de la Comarca

Per bé que les dades macroeconòmiques del Maresme són més aviat escadusseres i malgrat que, sovint, presenten un decaïment d'un any respecte les xifres del conjunt de Catalunya, la seva anàlisi pot resultar-nos útils per constatar, des d'una perspectiva local, com ha evolucionat l'activitat productiva en els darrers quatre anys. Així, les dades que proporciona l'Anuari Comarcal que elabora anualment Catalunya Caixa Catalunya, i que hem il·lustrat al quadre 5, revelen que, l'any 2009, el PIB real de la comarca del Maresme va disminuir en un 4,5%, un registre lleugerament superior a la del conjunt de Catalunya (-4%). Aquest alentiment en el ritme de producció reflecteix no només la desacceleració generalitzada en tots els sectors productius, sinó que també mostren com aquest procés està sent més pronunciat al Maresme que a la resta de la província de Barcelona o en el conjunt del Principat, conseqüència del major pes del sector industrial i de la construcció en l'estructura econòmica comarcal.

Per sectors productius, la comarca ha registrat caigudes generalitzades en el valor afegit brut de la totalitat de sectors productius: agricultura, construcció i indústria manufacturera i serveis. Així, la reducció del valor afegit brut de la construcció va ser del 10,5% mentre que la producció a la indústria va contraure's en un 11,7%; de la mateixa manera, l'activitat al sector serveis va experimentar un retrocés de l'1,6% alhora que el sector primari el valor afegit va reduir-se en un 3,5%. Amb això, el creixement agregat del 2000-2009 es va situar en el 17,8%, per sota el del conjunt de Catalunya, del 19,9%.

Quadre 3. Evolució del Producte Interior Brut a la comarca del Maresme i la seva distribució per sectors d'activitat (2001-09)

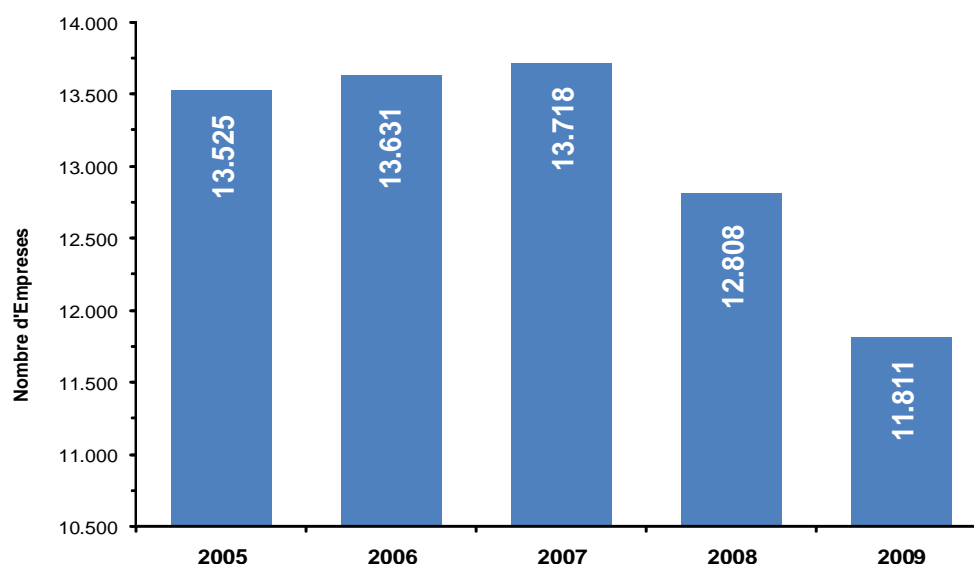
Base 2000 Variació anual percentual	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<i>Agricultura</i>	10,1	-4,5	0,4	-0,2	3,7	-4,5	-3,2	-3,5
<i>Indústria</i>	-0,1	-2,5	-1,8	-2,4	2,0	2,5	-4,7	-11,7
<i>Construcció</i>	3,5	9,6	5,6	6,0	6,9	3,1	-5,8	-10,5
<i>Serveis</i>	3,0	3,8	3,9	5,1	3,5	3,4	2,0	-1,6
PIB_{preus mercat}	2,3	2,4	2,5	3,3	3,5	3,0	-0,3	-4,5
PIB_{preus mercat} (Catalunya)	2,5	2,9	3,1	3,3	3,9	3,6	0,7	-4,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades dels Anuaris Comarcals de Caixa de Catalunya

3.3. L'impacte de la crisi econòmica

Davant la manca d'una informació macroeconòmica actualitzada, una manera indirecta d'analitzar l'impacte de la crisi econòmica al Maresme, passa per estudiar tant l'evolució del nombre d'empreses registrades al Departament de Treball de la Generalitat com l'evolució de l'ocupació entre 2000 i 2009 a la comarca, basant-nos en les dades d'afiliats al règim general i al règim especial d'autònoms de la Seguretat Social. Aquesta anàlisi, desenvolupada en un estudi recent dut a terme pel Servei d'Estudis de la Cambra de Comerç de Barcelona³, mostra com la intensificació de la crisi econòmica durant l'any 2009 al Maresme ha suposat descensos en el nombre d'empreses i en el nombre d'ocupats, que han estat percentualment superiors al de l'any precedent.

Gràfica 3. Evolució del nombre d'empreses a la comarca del Maresme (2006-2009)

Font: Cambra de Comerç de Barcelona a partir del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya

Així, durant el 2009, el nombre d'empreses de la comarca va disminuir un 7,8%, 1,2 punts més que l'any 2008. A més, aquesta reducció és, percentualment, la més elevada de totes les comarques de la província de Barcelona. A finals del 2009 hi havia menys de 12.000 empreses a la comarca, mentre que tres anys abans,

³ Informe Territorial de la província de Barcelona (2010). Estudis Econòmics. Cambra de Comerç de Barcelona.

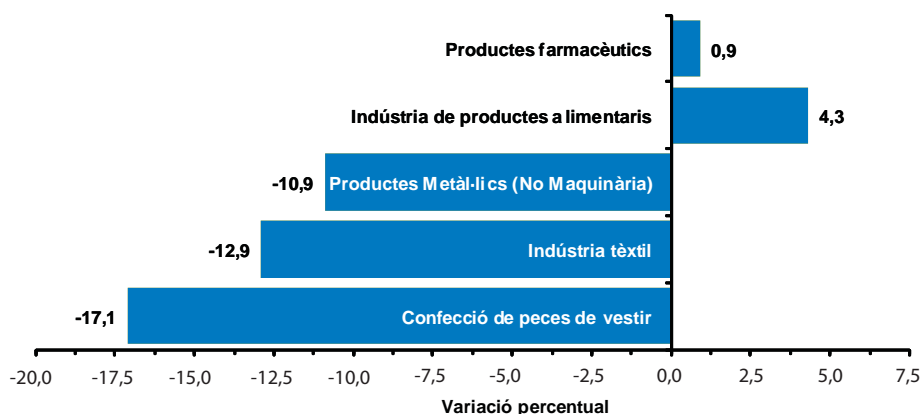
encara en plena expansió econòmica, la xifra gairebé arribava a les 14.000, tal com es pot apreciar a la gràfica 3. Per altra banda, la dimensió mitjana de les empreses del Maresme l'any 2009 en termes d'ocupació se situava en els set treballadors per empresa, un nivell lleugerament superior a l'any anterior, però lluny dels valors assolits a la província de Barcelona i Catalunya.

En termes d'ocupació, hem de dir que el nombre de persones amb feina a nivell comarcal va disminuir un 5,8% el 2009, una xifra similar a la de la província de Barcelona o la del conjunt del Principat, però dues dècimes superior al registre de 2008. De fet, durant el període 2005-07, s'evidencia una elevada correlació entre les taxes de variació interanuals del Maresme i la dinàmica observada a nivell provincial o a nivell nacional. Però aquest fenomen sembla haver-se estroncat arran de la crisi, atès que la caiguda de l'activitat productiva ha afectat més intensament l'ocupació de la comarca que no pas la província de Barcelona o Catalunya. Això en el període 2005-2009, la variació anual del nombre d'ocupats al Maresme és negativa i igual al $-0,5\%$, mentre que al conjunt de Catalunya taxa mitjana anual de creixement del nombre d'ocupats ha estat positiva i igual al $0,1\%$. Fruit d'aquesta dinàmica, a finals del 2009 hi havia a la comarca poc més de 117.000 treballadors, un nivell similar al de l'any 2003.

Per grans sectors productius, l'informe comarcal de la Cambra de Comerç de Catalunya revela que a la comarca el descens percentual més elevat del nombre d'ocupats s'ha produït al sector de la construcció: una caiguda del $19,9\%$ l'any 2009, cinc punts percentuals més intensa que les de la província de Barcelona i Catalunya. La segona reducció més significativa s'ha produït al sector industrial on, a finals del 2009, hi treballaven un $10,5\%$ de persones menys que un any abans. En canvi, el decreixement registrat tant al sector primari i com al sector serveis ha estat clarament més suau, de tal manera que l'ocupació en termes relatius s'ha reduït en un $2,2\%$ en ambdós casos.

En particular, els tres sectors industrials més importants al Maresme, en termes dels treballadors que ocupen, són la confecció de peces de vestir, la indústria tèxtil i la fabricació de productes metàl·lics, que donen feina a prop del 45% dels ocupats a la indústria. Aquests sectors van patir durant l'any 2009 reduccions força significatives i superiors al 10% en el nombre d'afiliats a la Seguretat Social, com s'il·lustra a la gràfica 4.

Gràfica 4. Evolució de l'ocupació al Maresme en els 5 sectors industrials amb major nombre d'ocupats (2009)

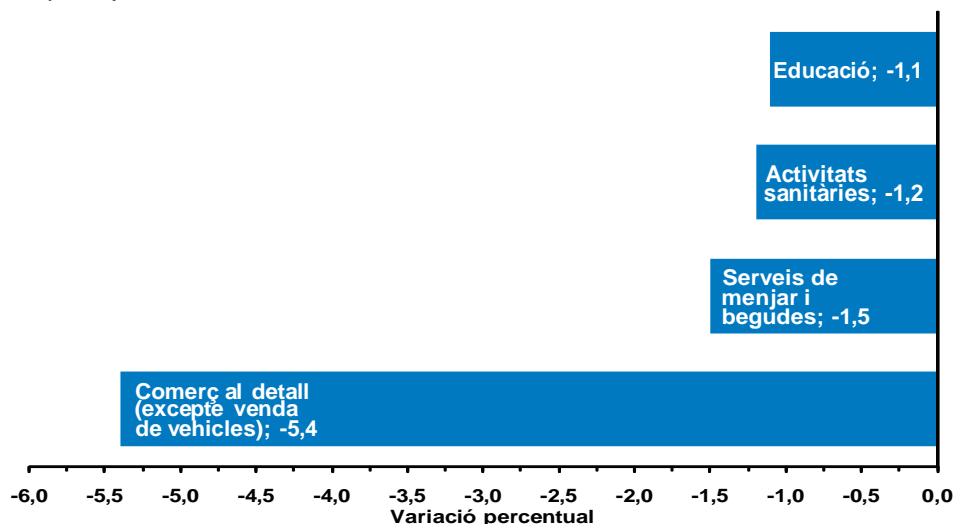
Font: Cambra de Comerç de Barcelona a partir del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya

En canvi, el creixement de l'ocupació al sector de productes farmacèutics (amb un pes sobre el total dels treballadors industrials a la comarca del 7%) va ser bastant lleu i igual al 0,9% mentre que a la indústria de productes alimentaris (amb un pes del 8,6%) es va produir un increment en el nombre de treballadors ocupats. La descomposició sectorial dels resultats en termes d'ocupació de l'any 2009 mostren que la pitjor caiguda en el nombre de persones ocupades va produir-se als sectors industrials de tecnologia mitjana-baixa i baixa del Maresme, amb variacions respectives del -12% i -11,3%, respectivament, seguides pel col·lectiu format per les indústries de tecnologia mitjana-alta on la caiguda ha estat del -10,8%. En canvi, l'impacte sobre l'ocupació de les indústries d'intensitat tecnològica alta de la comarca ha estat menys acusada (-2,1%), una taxa clarament inferior a la registrada a la província de Barcelona o al conjunt de Catalunya (-8,5%). A la resta d'activitats industrials, bàsicament indústries extractives i energètiques, la variació del nombre d'ocupats entre 2008 i 2009 ha estat inapreciable.

En el cas del sector de serveis, en canvi, els quatre sectors més importants a la comarca en termes d'ocupació, van patir un descens del nombre de treballadors. Com es pot comprovar a la gràfica 5, les reduccions percentuals més intenses en aquest àmbit es van produir al comerç, tant al detall com a l'engròs (entre el -5,5% i el -6%). Als serveis relatius al menjar i begudes —que ocupa a més del 10% del total d'empleats del sector a la comarca— la reducció fou menys intensa (-1,5%), a l'igual que va succeir als sectors de no mercat com l'educació i les activitats sanitàries amb caigudes de l'1% i un pes sobre el total de treballadors de serveis al Maresme del 16%, si es consideren de manera conjunta.

Gràfica 5. Evolució de l'ocupació al Maresme en els 4 sectors de serveis amb major nombre d'ocupats (2009)

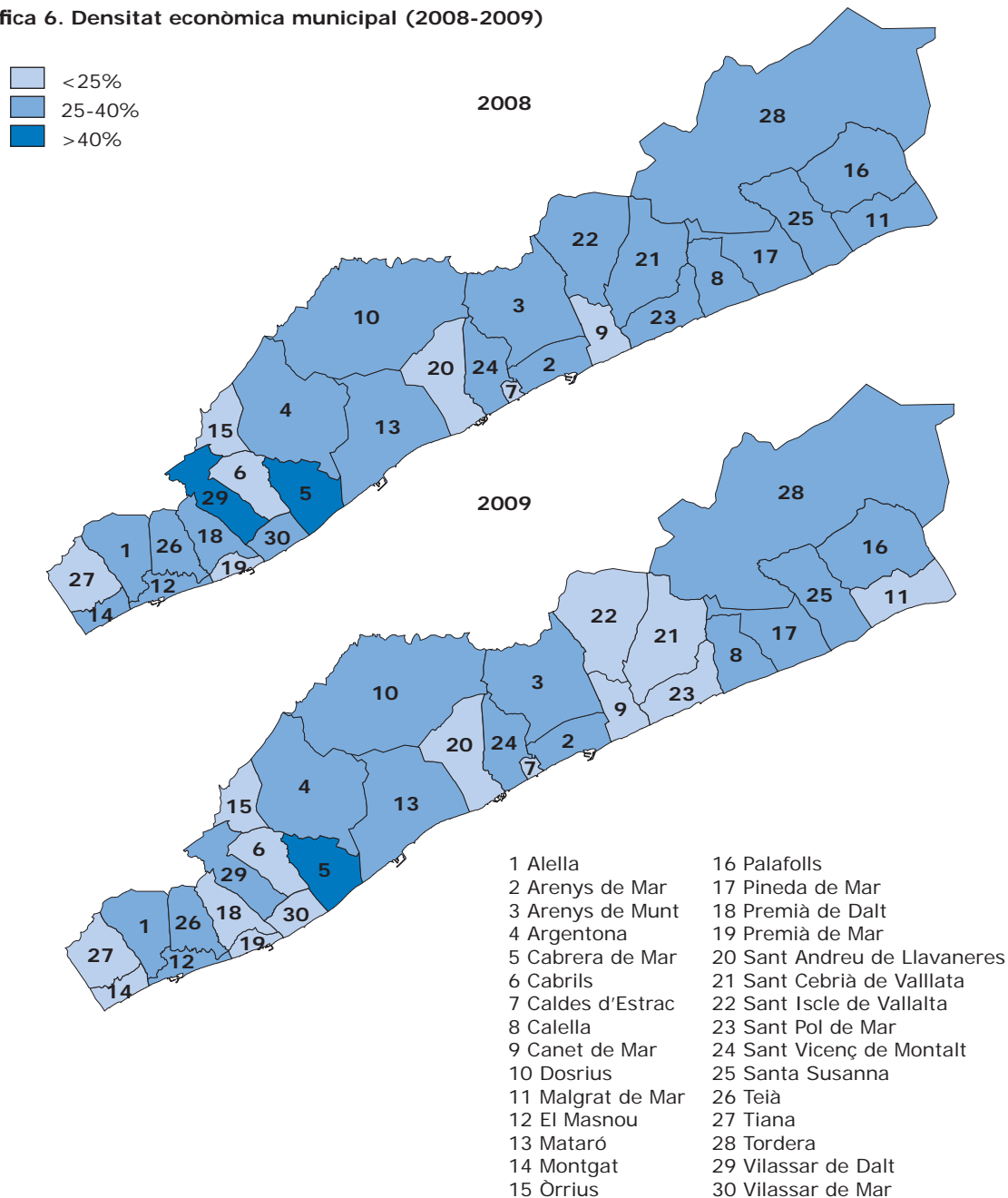

Font: Cambra de Comerç de Barcelona a partir del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya

En el sector serveis, la conjuntura observada als sectors més avançats, basats en el coneixement, ha estat radicalment oposada a la resta de serveis més tradicionals. Efectivament, mentre els serveis més tradicionals del Maresme han experimentat l'any 2009 una reducció del volum d'ocupats del 4,1%, els serveis basats en el coneixement van registrar un increment en el nombre de treballadors ocupats. A més, destaca que el fet que si, dins d'aquests darrers, s'introdueix la diferència entre els sectors més estretament lligats a les TICs i a la recerca, l'augment del volum d'ocupació va ser del 10%, clarament per sobre del valor provincial o nacional amb creixements entorn al 2,5% i 3%.

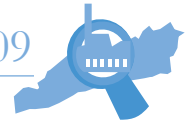
Una altra manera d'estudiar l'impacte de la crisi sobre l'activitat productiva és analitzar l'evolució de la densitat econòmica dels diferents municipis de la comarca.

Gràfica 6. Densitat econòmica municipal (2008-2009)

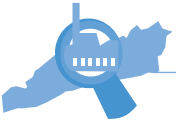

Font: Cambra de Comerç de Barcelona a partir del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya. IDESCAT i INE.

La densitat econòmica és un indicador definit com la ràtio entre els ocupats i els habitants de les diverses localitats, en tant per cent, elaborat per la Cambra de Comerç de Barcelona a partir de dades del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya, IDESCAT i INE. La figura 1 mostra la densitat econòmica dels diferents municipis de la comarca del Maresme. Com es pot comprovar, l'any 2009, el municipi del Maresme amb més densitat econòmica era Cabrera de Mar (67,8%) —de fet, aquest és l'únic municipi que supera un valor del 40% el 2009—, mentre que en l'extrem oposat, amb uns valors per sota del 20%, es trobaven Canet

de Mar, Tiana i Premià de Mar. Amb relació a l'any anterior, la immensa majoria dels municipis comarcals han observat una disminució del valor de la seva densitat econòmica, de manera que si el 2008 només set municipis presentaven densitats inferiors al 25%, el 2009 són el doble. De fet, només Arenys de Munt ha registrat un increment de la densitat econòmica, ja que el nombre d'ocupats ha crescut un 6,4%, per sobre de l'increment del seu nombre d'habitants.

B. RESULTATS DE L'ENQUESTA DE L'OBSERVATORI DE L'ANY 2008

1. INTRODUCCIÓ

Presentem ara el setè número de l'*Observatori*, basat en la informació recollida mitjançant l'enquesta de l'any 2009: un qüestionari de 60 preguntes qualitatives i, en menor mesura, quantitatives, a partir de les quals hem creat un conjunt limitat d'indicadors que permeten desenvolupar un estudi acurat de l'evolució temporal dels factors que condicionen la competitivitat i el posicionament en el mercat de les empreses del Maresme. Per tant, aquest Informe s'erigeix com una eina eficaç per l'anàlisi de la competitivitat de les empreses instal·lades al Maresme, però també constitueix una baròmetre de les expectatives empresarials en relació a la pròpia empresa, al sector on opera i respecte al conjunt de la comarca.

2. CARACTERITZACIÓ DE LA MOSTRA D'EMPRESES

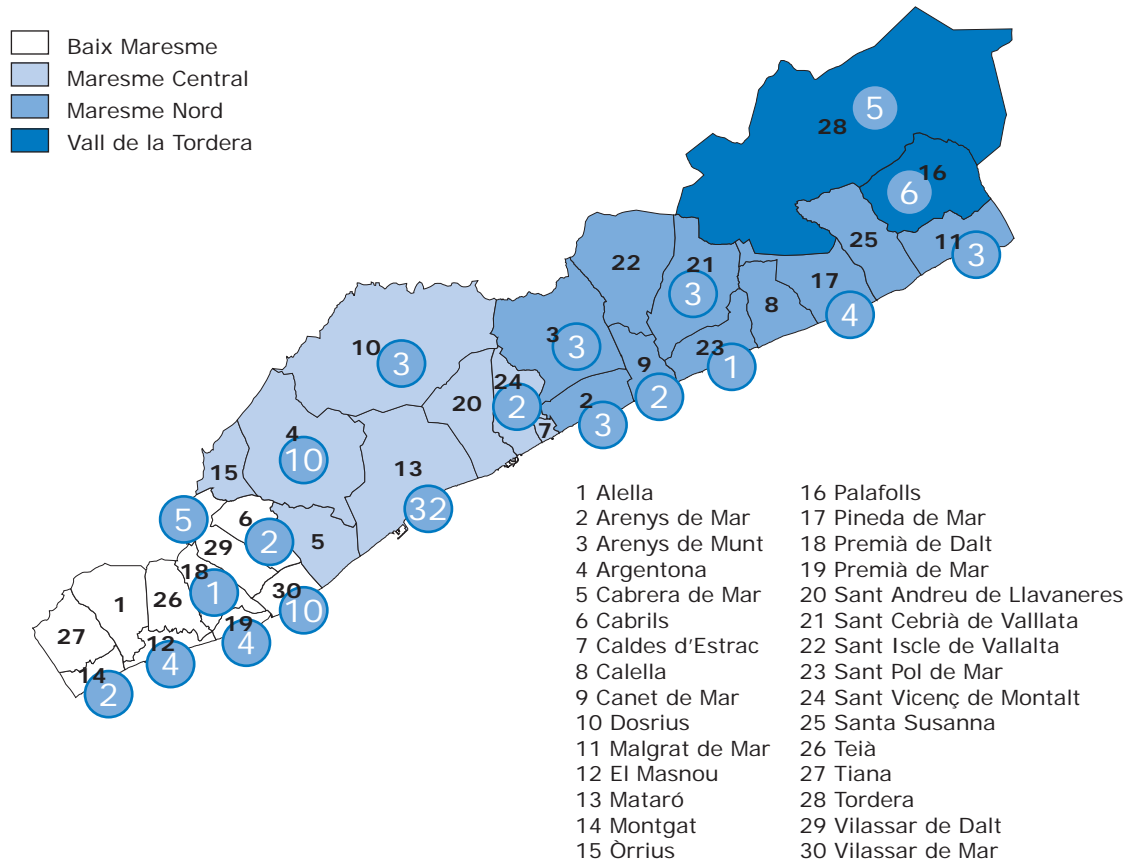
L'anàlisi de la competitivitat, de la conjuntura i de les perspectives econòmiques de la comarca, que constitueix l'objectiu primordial de l'*Observatori de la Competitivitat Empresarial*, es duu a terme mitjançant unes enquestes de periodicitat anual que responen un conjunt de 109 empreses, que per la seva dimensió i característiques són una mostra qualitativament molt representativa del dinamisme de l'activitat econòmica d'aquest territori⁴.

Aquesta selecció d'empreses, malgrat mantenir un cert equilibri en termes territorials (veure figura 1) i sectorials, ha tingut com a criteri principal la capacitat emprenedora i de lideratge. Justament per això, la ponderació de cada sector en la mostra no sempre es correspon amb la seva importància relativa en el conjunt del Maresme, malgrat que hi és suficientment representat. L'ampliació de la mostra de 89 a 109 empreses l'ha feta encara molt més significativa, doncs ara, tots els sectors econòmics hi són presents en millor mesura⁵.

⁴ A més la mostra d'empreses que hem escollit també es pot considerar com a representativa estadísticament, doncs és una selecció àmplia d'empreses del teixit empresarial de la comarca.

⁵ S'han incorporat 23 empreses addicionals mentre que han cessat en la seva activitat 3 d'elles, la qual cosa significa que en termes nets la mostra d'empreses de 2009 s'ha ampliat en 20 empreses respecte el darrer informe de 2008.

Figura 1. Distribució territorial de la mostra d'empreses de l'Observatori

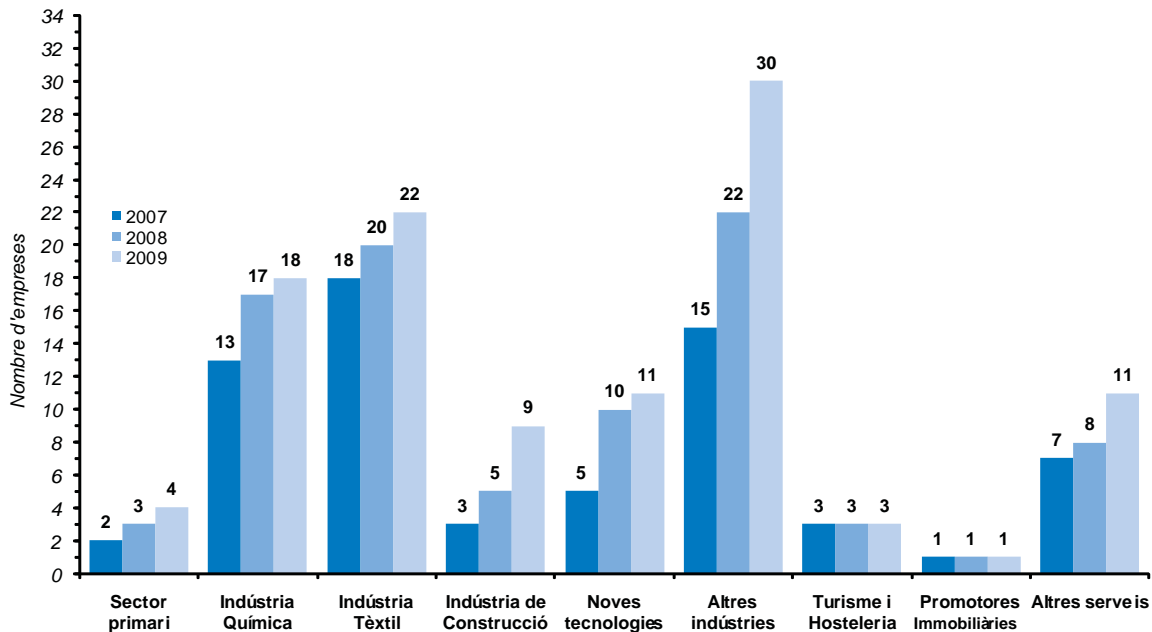
Nota: El número encerclat determina el nombre d'empreses enquestades a cada municipi.

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat.

D'aquesta manera, entre les empreses enquestades la representació de les activitats industrials és aproximadament del 82,6%, mentre que la dels serveis és del 13,4% i del 3,7% les relatives al sector primari. Però com es pot comprovar a la gràfica 7, donada la naturalesa del nostre estudi, la ponderació del sector industrial i de la construcció, és en tots els casos superior a la seva importància relativa en l'estructura econòmica del Maresme, un extrem que va en detriment del sector primari i terciari. Així, destaca la major participació d'empreses industrials, especialment les vinculades a la indústria tèxtil i de la confecció (20,2%), al sector químic (16,5%), metal·lúrgia (14%) i maquinària i béns intermedis (13,5%). Les empreses industrial dedicades a les noves tecnologies constitueixen un 10,1% de les societats consultades mentre que la contribució del sector de la construcció és del 8,3%. La representació del sector primari és del 3,7%, les activitats del sector serveis relatives al turisme i l'hostaleria són també del 2,8%, les promotores immobiliàries de l'0,9% mentre que la resta de serveis comercials representen el 10,1%.

L'èmfasi realitzat en aspectes vinculats amb la innovació i el lideratge explica perquè la major part de les empreses de la mostra són companyies de gran dimensió, tant en termes del nombre de treballadors ocupats com si es considera el volum de facturació anual. De fet, entre les empreses enquestades figuren 17 de les 20 majors empreses de la comarca.

Gràfica 7. Composició de la mostra de l'Observatori per sectors d'activitat

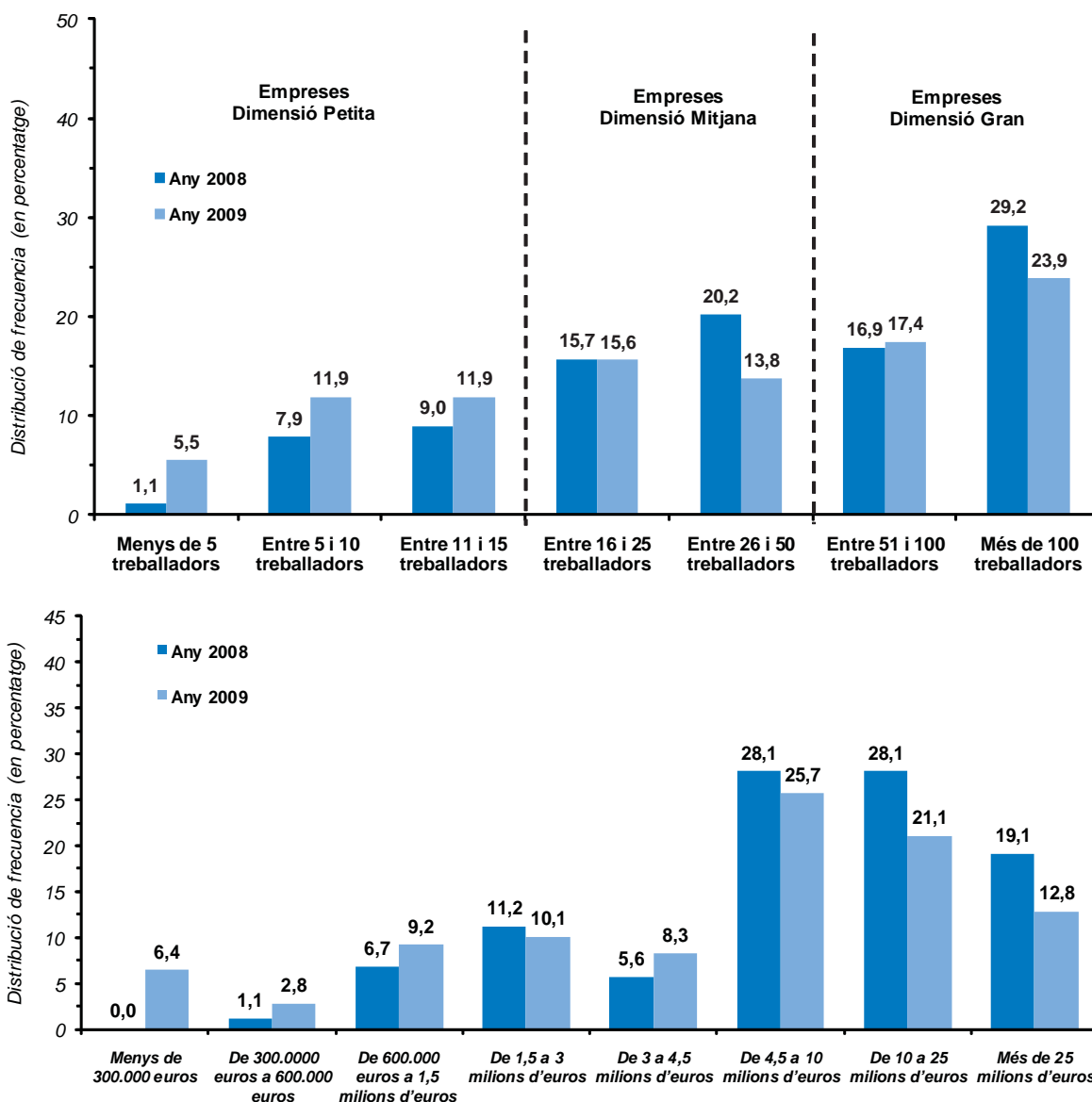
Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

En aquest sentit, la majoria d'empreses que integren l'Observatori (41,3%) compta amb més de 50 treballadors; la mostra també inclou algunes empreses mitjanes (29,4%) amb una dotació de treballadors que oscil·la entre 16 i 50 treballadors i empreses petites amb menys de 15 treballadors que representen el 29% de total⁶. Amb tot, es pot observar un canvi en la distribució de freqüència històrica de les empreses que integren la mostra: augmenta la presència de les empreses petites i de dimensió mitjana fins a 25 treballadors en detriment de les empreses grans de més de 25 treballadors. Aquesta evolució no s'explica no tant per l'efecte estadístic que comporta l'ampliació neta de la mostra en 20 empreses, sinó més aviat és una primera evidència dels efectes de la conjuntura econòmica recessiva de 2009 sobre l'ocupació de la comarca i que ja es destacava en l'informe de 2008.

En conseqüència, bona part de les empreses consultades reconeixen la reducció de les seves plantilles de treballadors per la necessitat d'adaptar-se a la nova conjuntura. Aquest procés d'ajust que s'inicia en el darrer trimestre de 2008, però es manifesta en tota la seva cruada durant tot 2009 i la primera meitat de 2010. D'aquí el desplaçament generalitzat i a la baixa de les empreses en termes d'ocupació. Aquesta ajust forçós de les plantilles que mostra de manera indirecta la gràfica 8a es justifica plenament quan s'observa l'evolució de la facturació de les empreses. En aquest sentit, la classificació de les empreses de la mostra de l'Observatori d'acord amb el seu volum de facturació (gràfica 8b) mostra com totes les empreses de dimensió gran i mitjana han experimentat una caiguda molt notable en els seus volum de facturació. Així, les empreses que facturen entre 4,5 i 10 milions d'euros s'ha reduït en 2,5 punts, per situar-se en el 21% a finals de 2009. Tanmateix, la major davallada es registra entre el nombre d'empreses amb una xifra de negocis superior als 10 milions d'euros.

⁶ La classificació de les empreses en tres categories: *grans*, *mitjanes* i *petites* usada en l'elaboració d'aquest informe és *ad hoc* i no respon als estàndards econòmics tradicionals. Així, considerem "empreses grans" aquelles companyies que compten amb més de 50 treballadors, "empreses mitjanes" aquelles que donen ocupació amb un contingent de treballadors que varia entre els 16 i 50 treballadors i "empreses petites" les que disposen de menys de 15 treballadors.

Gràfica 8. Nombre de treballadors i volum de facturació de la mostra d'empreses de l'Observatori

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

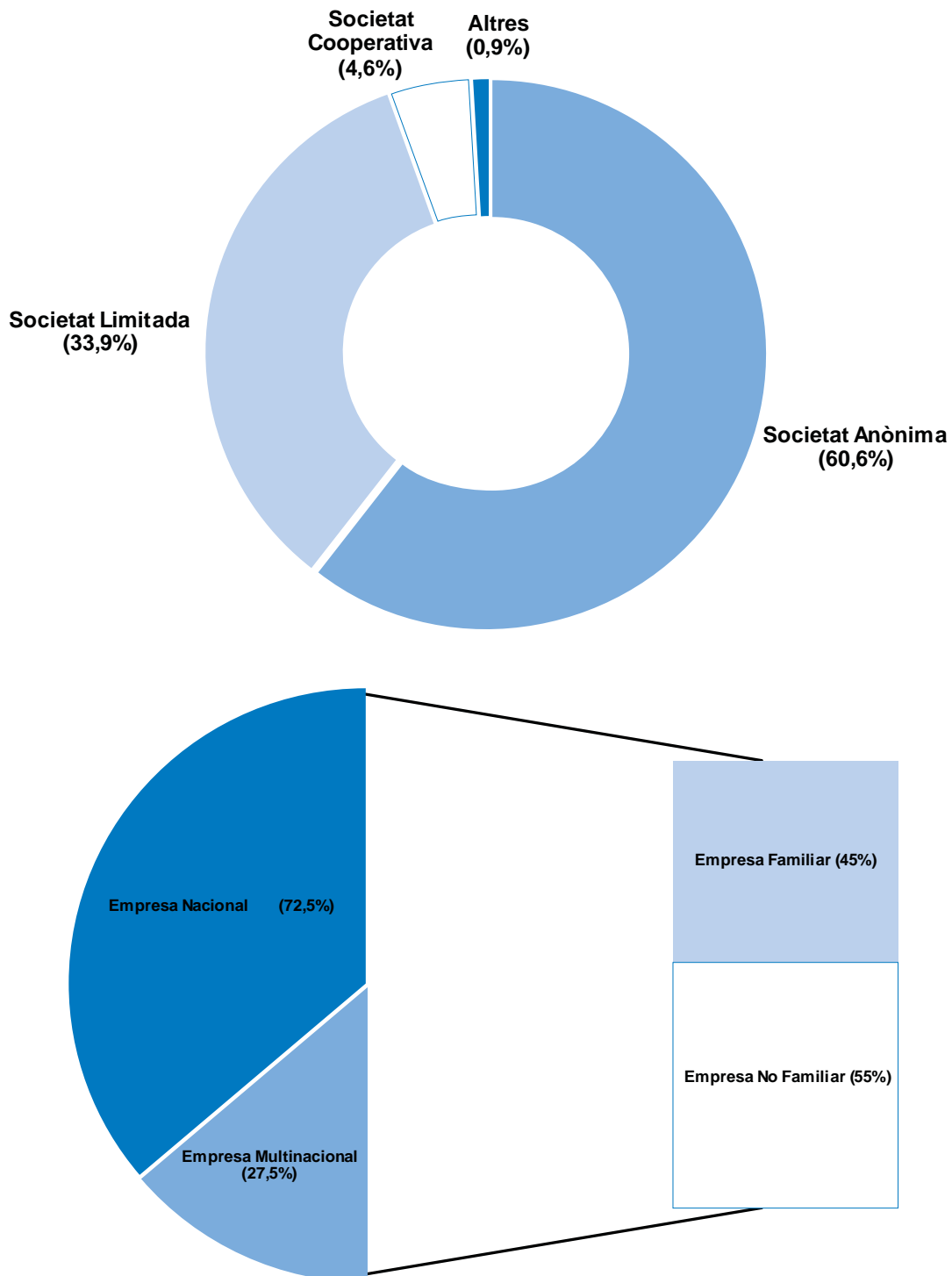
El percentatge d'empreses amb un volum de negoci superior als 25 milions d'euros disminueix en 6 punts des del 19% de 2008 al 13% d'enguany, mentre que el nombre d'empreses amb una facturació d'entre 10 i 25 milions d'euros cau en 7 punts percentuals entre 2008 i 2009 fins a situar-se en el 21%. L'augment de la importància relativa de les empreses que facturen entre 500 mil i 4,5 milions d'euros en aproximadament 12 punts percentuals tampoc no és un reflex de l'efecte estadístic derivat de l'ampliació de la mostra. Novament, el desplaçament a la baixa de les empreses cap a bandes més baixes de facturació és una altra evidència de la disminució de l'activitat productiva i la caiguda de la demanda interna i externa que estant patint les companyies instal·lades a la comarca del Maresme des de fa més d'un any i mig.

La dimensió gran i mitjana de les empreses explica el predomini de les societats anònimes (60,6%) sobre altres fórmules jurídiques com les societats limitades (34%), societats cooperatives (4,6%) o altres tipus de societats (1%).

Per altra banda, la majoria de les empreses, malgrat la seva gran dimensió, són companyies nacionals (72,5%), principalment de caràcter no familiar (55%). Amb tot, hem de dir que l'ampliació de la mostra i la incorporació d'empreses del sector tèxtil, empreses de la indústria metal·lúrgica i empreses de serveis explica en bona part, la menor importància relativa de les empreses multinacionals (27,5%). Amb tot aquesta dada unida al marcat protagonisme de les empreses familiars (44%) són un signe evident del caràcter i esperit emprenedor de la comarca.

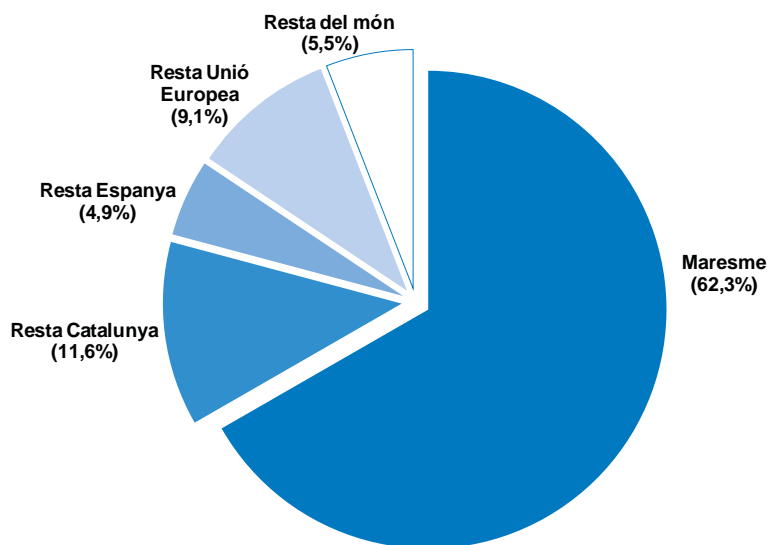
Gràfica 9. Naturalesa de les empreses de l'Observatori. Any 2009

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Justament per això l'arrelament territorial d'aquestes empreses és molt marcat, un extrem que resulta més clar quan s'analiza la procedència del seu capital social. Així és pot comprovar que malgrat el predomini de les societats nacionals grans i mitjanes, bona part del capital social de les companyies prové del Maresme (62,3% del total) o de la resta de Catalunya (11,6% del total). Però, alhora, la vocació transnacional de moltes de les empreses enquestades explica la marcada presència de capital financer internacional procedent de la Unió Europea (9%) i de la resta del món (5,5%).

Gràfica 10. Procedència del capital social de la mostra de l'Observatori. Any 2009

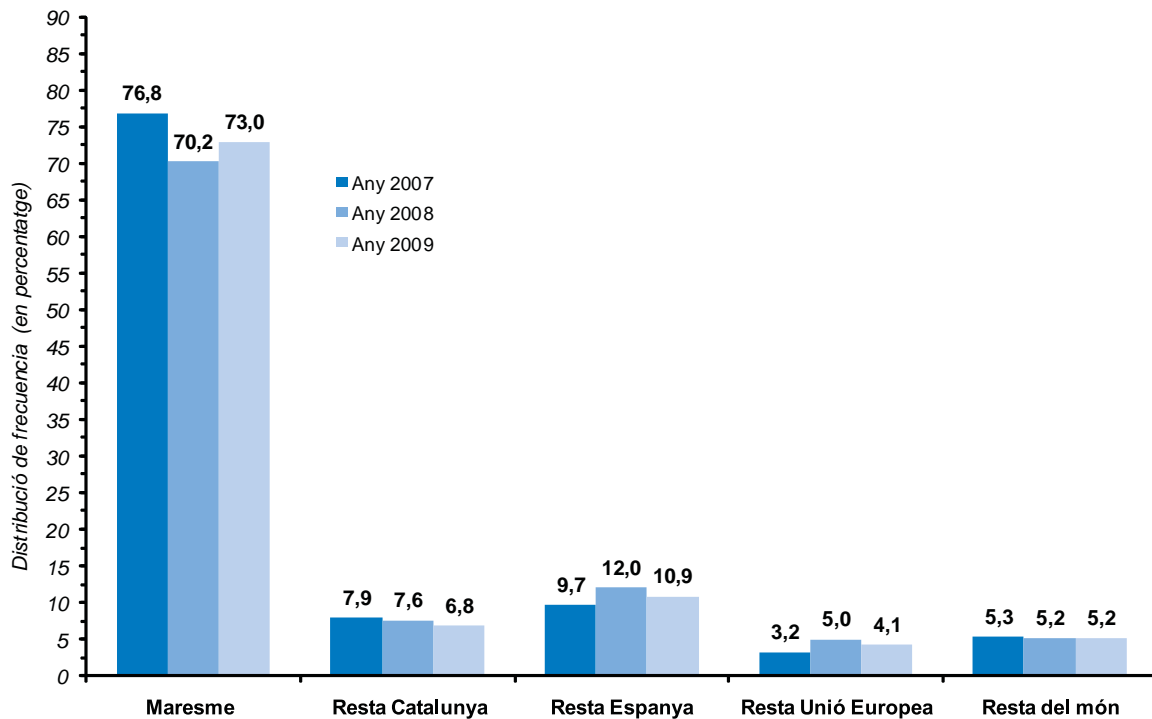

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Una altra evidència de la importància de les empreses de l'Observatori en l'activitat industrial i comercial del Maresme es deriva de l'anàlisi de l'emplaçament dels seus diferents centres de producció, distribució i prestació de serveis. Així, com es pot comprovar a la gràfica 11, més del 70% dels establiments de les empreses de la mostra estan ubicats a la pròpia comarca. Però la presència també és notable tant a la resta de Catalunya i Espanya (18%) com a la resta del món (9%). En la mesura que moltes de les empreses multinacionals radicades al Maresme constitueixen la divisió europea de la companyia, el nombre d'establiments al continent europeu (Europa occidental) és significativament reduït. Tanmateix, en aquest aspecte l'ampliació de la mostra i la incorporació d'empreses industrials i del sector serveis justifica l'augment d'establiments al Maresme respecte els resultats de l'enquesta de 2008. Aquesta evolució, en alguns casos, també és un reflex de la caiguda de l'activitat productiva que ha forçat determinades empreses catalanes del sector de la construcció i de la indústria tèxtil ubicades al Maresme a reduir la seva presència més enllà de la comarca.

Finalment, una última mostra de la importància de la implantació i l'arrelament de les empreses de l'Observatori al Maresme resulta de la importància del nombre de treballadors als que donen ocupació. Així, en termes mitjans un 80% dels treballadors (5 punts percentuals més que l'any 2008) i el 63,9% (quasi 2 punts més que l'any 2008) dels càrrecs directius de les societats enquestades són residents al Maresme. Tanmateix aquest increments no són significatius i responen més aviat a la naturalesa de les empreses amb què s'ha ampliat la mostra.

Gràfica 11. Localització dels establiments industrials i comercials de les empreses

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

3. FACTORS DE COMPETITIVITAT I POSICIONAMENT DE MERCAT

La competitivitat empresarial pot ser entesa com la capacitat de les empreses d'una economia per mantenir o ampliar la seva quota de mercat en els mercats nacionals i estrangers. Tradicionalment, l'evolució dels costos i preus ha estat el principal indicador utilitzat per amidar l'evolució de la competitivitat empresarial i, per tant, ha esdevingut en molts casos l'única variable rellevant en aquest àmbit. Però a mesura que les companyies nacionals s'han anat obrint a l'exterior, per internacionalitzar-se primer i "globalitzar-se" després, aquesta capacitat per mantenir o millorar les seves posicions relatives als mercats s'ha vist condicionada per un seguit de causes internes i externes a la pròpia empresa i que van més enllà de costos i preus. Per això, en l'actualitat les mesures de competitivitat empresarial es basen en l'anàlisi dels resultats comercials i els seus condicionants, però també incorporen consideracions més estructurals com la dotació i qualitat del capital humà, la inversió en recerca, desenvolupament i innovació (R+D+i), el grau de competència als diferents mercats i la dotació d'infraestructures, elements que determinen decisivament la productivitat de les empreses. De fet, la literatura econòmica, teòrica i empírica, mostra que les "empreses nacionals o estrangeres són competitives perquè són productives".

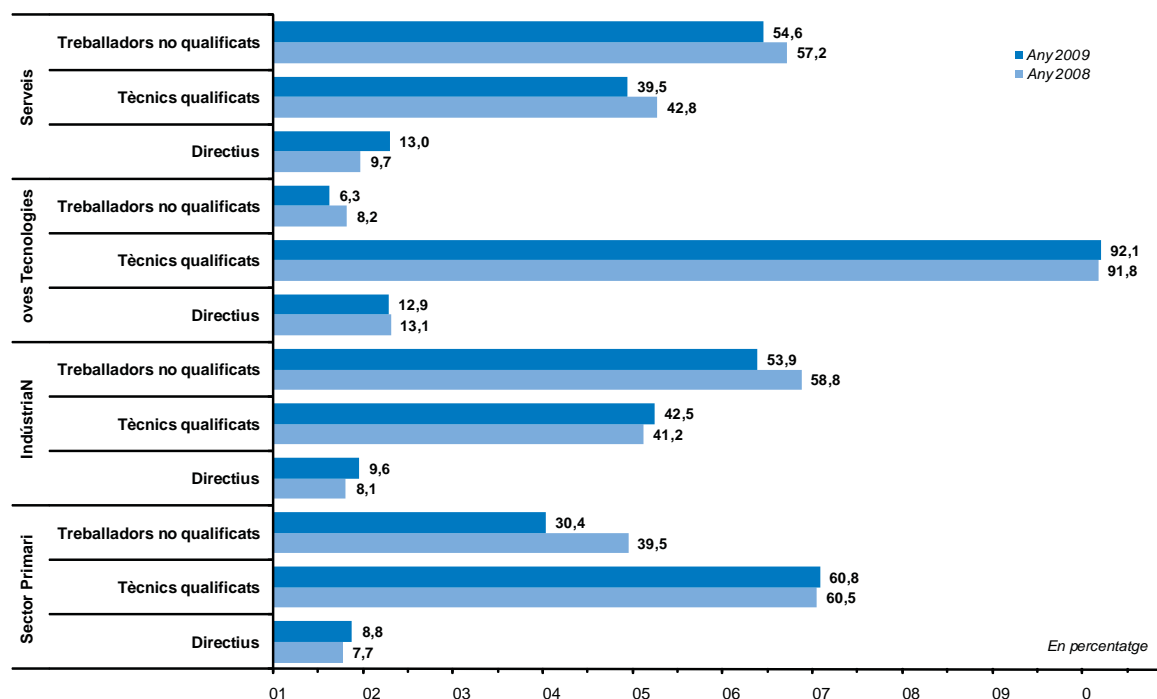
En aquest apartat analitzem els factors de competitivitat de les empreses de la comarca del Maresme que integren l'Observatori, factors que expliquen la seva eficiència productiva i comercial i que condicionen al llarg del temps el seu posicionament al mercats. En particular, estudiem (a) la dotació i qualificació dels treballadors, (b) la tecnificació de l'empresa i el grau d'utilització de noves tecnologies, (c) l'orientació cap a la recerca i la gestió de la innovació i el coneixement, (d) l'estratègia empresarial que emfasitzen les empreses de la comarca i (e) la seva presència i situació als mercats. Finalment, en el darrer apartat calculem un *Indicador*

Sintètic de Competitivitat del Maresme (ISCM) , una mesura eclèctica que permet ponderar l'evolució al llarg del temps de la posició competitiva de les empreses de la comarca.

3.1. Dotació i qualitat del capital humà

L'anàlisi de la qualificació dels treballadors i la seva distribució per funcions i sectors d'activitat, il·lustrada a la gràfica 12, confirma la millora generalitzada en el nivell de qualificació dels treballadors que ja s'apuntava al 2008, amb independència del sector econòmic que es consideri. Aquesta millora de la posició competitiva de les empreses de l'Observatori que es desprèn dels resultats de l'enquesta de l'any 2009 és encara més meritòria si tenim en compte tant l'ampliació de la mostra amb la incorporació d'empreses pertanyents a sectors, *a priori*, més treball-intensius com la conjuntura recessiva que ha vingut registrant l'economia entre 2009 i els tres primers trimestres de 2010. A nivell global, els resultats de 2009 són força similars als registrats l'any anterior. Així, la proporció de tècnics qualificats ha augmentat quasi en 1,5% punts, passant del 47,8% de 2008 al 48,4% de 2009 del total de treballadors ocupats. Aquesta millora en la proporció del treball qualificat demostra la importància que les companyies confereixen a aquesta variable com a factor diferencial en la seva estratègia competitiva, però també confirma que la reducció de l'ocupació entre les empreses consultades entre el segon semestre de 2009 i el primer semestre de 2010 s'ha realitzat a costa del llocs de treball que ocupaven persones amb una menor qualificació.

Gràfica 12. Qualificació dels treballadors i distribució per sectors d'activitat

Nota: Les dades relatives a "Indústria" inclouen el sector de la Construcció però no incorpora les indústries de Noves Tecnologies
Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

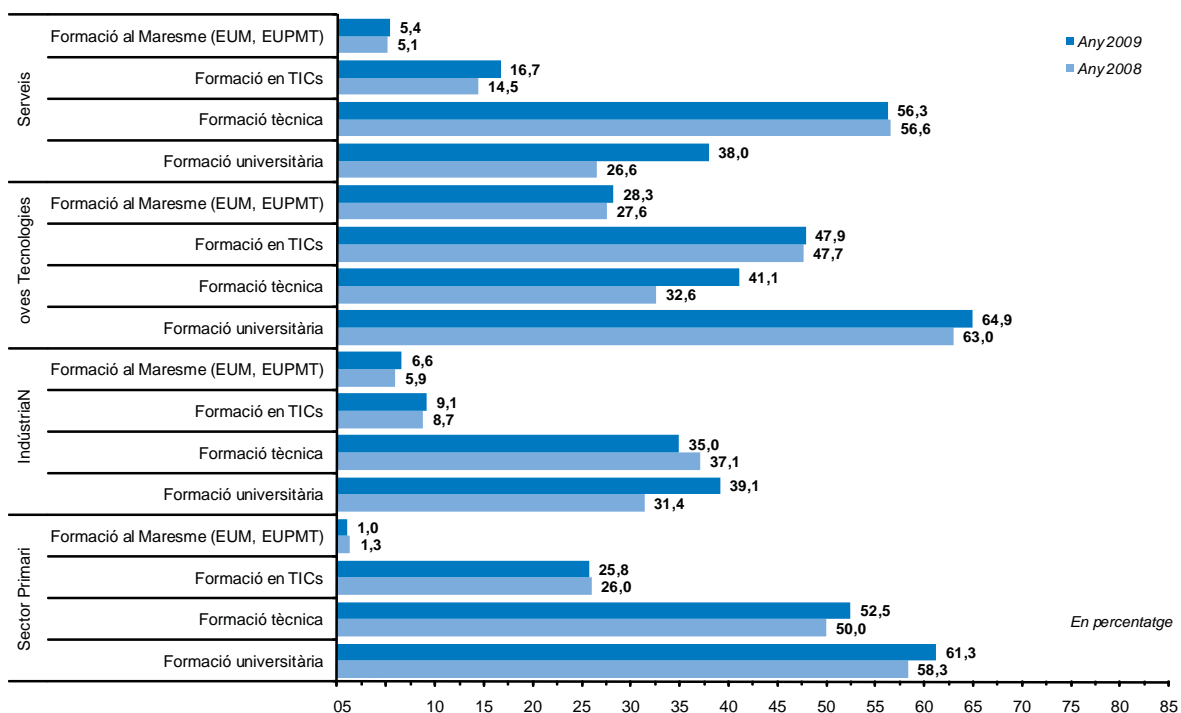
A més, fruit d'aquesta dinàmica, la gran dispersió en termes de qualificació dels treballadors que s'observava a nivell sectorial en els primers informes de l'Observatori a principis de 2005 s'ha reduït notablement entre els anys 2006 i finals de 2009. En aquest sentit, les dades desagregades a nivell sectorial mostren com les empreses de serveis, per la seva pròpia naturalesa, continuen presentant una elevada proporció de mà d'obra

relativament poc qualificada (55%). Tanmateix, la importància relativa dels treballadors menys qualificats en aquest sector treball intensiu es redueix per situar-se en cotes similars a les de la indústria, un extrem que per bé que no és percentualment important resulta força il·lustratiu d'una tendència: la progressiva substitució de personal no qualificat per treballadors amb un grau de formació superior. En aquest sentit, la proporció de tècnics qualificats ha augmentat lleugerament per assolir quasi el 43%. Aquesta tendència que resulta positiva no es tant una mostra d'un canvi generalitzat d'orientació de les empreses del sector sinó més aviat és un reflex de la "sobrequalificació" o "qualificació excessiva" entre el personal del comerç minorista, que en períodes de crisi esdevé un "refugi" per aquelles persones qualificades que han perdut la seva feina o que troben dificultats per incorporar-se al mercat laboral per primer cop. Quant a l'augment important del nombre de directius és un efecte estadístic, associat a la naturalesa de les empreses enquestades, que recull com l'ajust de plantilles en el sector terciari s'ha fet a costa del personal laboral contractat, una tònica que es repeteix mimèticament en gairebé en la resta de sectors.

Anàlogament, al sector industrial el grau de qualificació dels seus treballadors ha augmentat també lleugerament en un 3% per assolir un nivell del 42,5% del total de l'ocupació durant 2009. Amb tot, aquest registre continua sent bastant magre: 5 punts percentuals inferior a la mitjana general. En correspondència, el percentatge de treballadors no qualificats que continua situant-se entorn al 54% resulta un valor força elevat, però 4 punts inferior al registre de 2008. Aquesta significació del treball no qualificat al sector industrial reflecteix la importància que té en l'estructura econòmica de la comarca la indústria tèxtil i de la confecció i en menor mesura el sector de la construcció. De fet, l'augment de la competència estrangera, especialment procedent de l'Est d'Àsia, en el sector tèxtil i la crisi immobiliària, unida a la idiosincràsia industrial de la comarca expliquen l'augment de la taxa d'atur al sector industrial al Maresme, però també perquè la reducció del percentatge de treballadors no qualificats no s'ha traduït en un increment simètric de la proporció de treballadors qualificats. Amb tot, si s'exclouen de la mostra les empreses de la indústria tèxtils i de la confecció, els resultats per l'any 2009 milloren. Aquest fet revela, els esforços del sector per corregir un problema de baixa productivitat conseqüència de l'especialització comarcal en activitats de demanda mitjana-baixa, intenses en mà d'obra poc qualificada i en ocasions amb un contingut tecnològic limitat. Aquest patró d'especialització productiu i comercial que s'ha fet evident en un context de crisi generalitzat, ha mogut a les empreses grans, però sobretot mitjanes, a internacionalitzar la seva activitat i obrir-se decididament als mercats exteriors, davant l'atonía de la demanda interna. Malgrat aquestes esforços, el canvi d'orientació d'algunes activitats continua sent un dels principals reptes de futur per a l'economia de la comarca. Per contra, les indústries de noves tecnologies presenten una proporció de tècnics qualificats que al llarg del període 2005-09 s'ha mantingut estabilitzada entorn al 92%, un registre enorme que duplica la mitjana del conjunt de sectors. Amb tot, la presència de treballadors no qualificats s'ha situat en el 6,3%, davallant 2 punts respecte el valor mitjà de 2008. Finalment, com hem destacat en edicions anteriors de l'*Informe de Competitivitat Empresarial*, en el sector primari continua sent mot destacable la importància relativa del personal qualificat que s'estabilitza entorn al 61%. Aquesta proporció és una conseqüència de l'especificitat de les empreses del sector consultades, però no de bades aquest registre recull una tendència de fons observada en les entrevistes i que palesa els esforços realitzats en aquest àmbit per modernitzar el sector, tot introduint noves tècniques, maquinària i cultius que s'estan traduint en millores sistemàtiques de la productivitat del sector. De fet, les innovacions de procés o de producte i l'obertura a nous mercats, paradoxalment característiques de les empreses d'aquest àmbit, són un exemple clar on la resta d'empreses de la comarca però haurien d'emmirallar-se a l'hora de definir i executar la seva estratègia competitiva.

En paral·lel, els resultats de l'enquesta de l'Observatori també ens permeten estudiar l'evolució del tipus de formació amb la que compta el personal de les empreses consultades. L'evolució del seguit de variables que mesuren el grau de formació dels treballadors, a més de confirmar les tendències que s'apunten en els Informes de 2007 i 2008, ens ajuden a explicar la millora de la qualificació dels treballadors comentada anteriorment. Així, com es pot comprovar a partir de les dades recollides a la gràfica 13, aproximadament el 42,5% dels treballadors ha rebut formació universitària, una mica més del 39% tenen algun tipus de formació tècnica o posseeixen un cicle formatiu de grau superior i quasi un 15% han estat formats en Tecnologies de la Informació i Comunicació (TICs). A més, el 8,4% ha rebut formació a l'Escola Universitària del Maresme (EUM) o a l'Escola Universitària Politècnica de Mataró (EUPMt)⁷. Aquest extrem és especialment remarcable, més si tenim en compte que, malgrat les ampliacions successives de la dimensió de la mostra considerada en cada nou informe, la proporció de treballadors formats als centres universitaris del Maresme és força estable en tots els sectors al llarg de la sèrie històrica de l'Observatori de la Competitivitat (període 2005-2009). Des d'aquesta perspectiva l'arrelament de l'EUM i de l'EUPMt al teixit econòmic de la comarca resulta evident⁸. En particular, entre 2008 i el primer semestre de 2010 la formació universitària del personal de les empreses consultades s'ha incrementat en un 20% mentre que la formació tècnica es manté en registres estables sense a penes variacions, mentre que la formació en TICs experimenta un lleuger ascens després d'un parell d'anys de retrocés. Sembla que la crisi econòmica, i la necessitat de transformar una economia industrial en una economia basada en el coneixement, a més d'oferir un renovat protagonisme a l'emprenedoria i la innovació, també han impulsat l'interès per les noves tecnologies de la informació i de la comunicació.

Gràfica 13. Tipus de formació i distribució per sectors

Nota: Les dades relatives a "Indústria" inclouen el sector de la Construcció però no incorpora les indústries de Noves Tecnologies
Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

⁷ La comarca del Maresme compta des de finals dels anys '90 amb dos centres universitaris adscrits: EUPMt (Escola Universitària Politècnica de Mataró, centre adscrit a la Universitat Politècnica de Catalunya, UPC) que imparteix estudis d'enginyeria, electrònica, telemàtica i mitjans audiovisuals i l'EUM (Escola Universitària del Maresme, centre adscrit a la Universitat Pompeu Fabra) que imparteix estudis d'administració i direcció d'empreses, turisme i infermeria.

⁸ Com hem comentat en d'altres edicions de l'Informe de la Competitivitat Empresarial, la importància relativa dels treballadors formats a les Escoles Universitàries del Maresme és reduïda dins la mostra, tanmateix també una realitat que aquelles empreses que es nodreixen d'estudiants d'aquestes universitats ho fan gairebé en exclusiva.

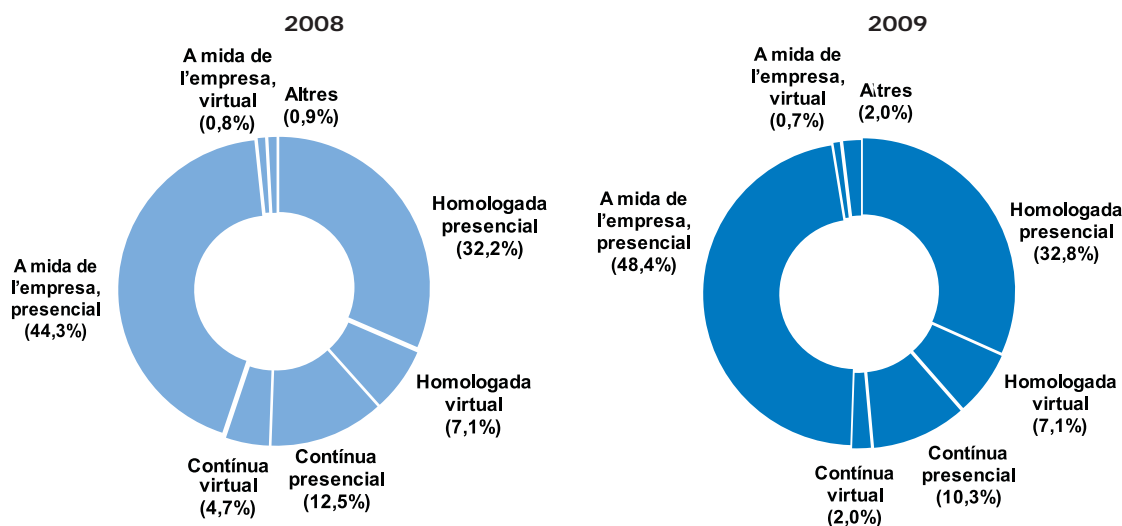
Per branques d'activitat, durant l'any 2009 les empreses de serveis, malgrat ser un àmbit que tradicionalment dóna ocupació a una elevada proporció de mà d'obra relativament poc qualificada, han registrat un increment molt important (més de 12 punts percentuals) del percentatge de treballadors qualificats amb formació universitària que passa del 26,6% de 2008 al 38% de 2009. Addicionalment, la proporció de treballadors amb formació tècnica en aquest àmbit s'ha mantingut estable entorn al 56% després del notable creixement experimentat entre 2007 i 2008. Finalment, seguint la tònica general, la formació en TIC's creix lleugerament per assolir el 16% dels treballadors formats en aquest àmbit. Aquesta evolució il·lustra el creixent interès del sector per contractar personal amb una major qualificació en ares d'oferir un millor servei (especialment en les activitats vinculades a turisme), però alhora també evidència implícitament el "*paper de refugi*" que desenvolupa aquest sector en el mercat laboral, durant les fases contractives del cicle econòmic. En aquest sentit, en el comerç minorista tendeixen a ocupar-se persones, especialment dones, amb un nivell d'estudis molt superior al que exigeix el lloc de treball que desenvolupen. Aquesta "sobreformació" o excés de formació mostra les dificultats per accedir a un lloc de treball en d'altres sectors econòmics en una conjuntura de crisi com la que va començar a fer-se evident durant la segona meitat de 2008. D'aleshores ençà, aquesta tendència s'ha consolidat tot constatant un *efecte expulsió* característic del mercat laboral al sector serveis, segons el qual "*el treballador qualificat expulsa del mercat al treballador no qualificat*".

Al sector industrial, l'evolució d'aquests paràmetres ha seguit la tendència general i ha registrat una millora en la proporció de treballadors amb estudis mitjans o superiors. Amb tot, els nivells de qualsevol d'aquestes categories continua sent molt reduït. Així, en aquest sector el 39% dels treballadors han rebut formació universitària, una xifra 8 punts superior a la 2008. Aquest increment de la preferència pel treball qualificat respon en part a un canvi d'estratègia empresarial –forçat per la conjuntura– endegat per algunes de les empreses industrials consultades, un extrem que revela els esforços del sector internacionalitzar la seva activitat i apostar decididament per la innovació de processos i/o productes. Però aquesta dinàmica també és l'evidència empírica que l'augment de la taxa d'atur a la indústria ha afectat principalment a personal no qualificat; en conseqüència, la reducció del percentatge de treballadors no qualificats s'ha traduït en un increment més que proporcional de la proporció de treballadors qualificats. Contràriament, la població ocupada a la indústria amb algun tipus de formació tècnica es redueix en 2 punts, tot passant del 37% de 2008 al 35% de 2009. Tanmateix, aquesta reducció no és estadísticament significativa i obeeix a l'ampliació de la mostra. La formació en TIC's a la indústria i la construcció seguint la tònica general ha augmentat imperceptiblement en 4 dècimes, per seguir situant-se entorn en al 9%.

Com un reflex de la naturalesa de la seva activitat, les indústries de noves tecnologies presentaven una proporció de personal amb formació universitària i tècnics qualificats del 65% l'any 2009, un registre un 2 punts superior a 2008. El percentatge de treballadors amb formació tècnica augmenta de manera espectacular en 10 punts, des del 32,6% de 2008 al 41% de 2009. Aquesta dinàmica es fa ressò de l'estratègia empresarial de la resta de la indústria comentada prèviament: la innovació de producte, que en el cas de les de noves tecnologies resulta una necessitat molt més acusada ja que la pròpia naturalesa d'aquest àmbit força les empreses a invertir per mantenir el seu grau de competitivitat i no veure's desplaçades del mercat. També aquí la formació en TIC's es manté estabilitzada en el 48%. Quant al sector primari, augmenta suament la importància del personal amb estudis superiors per assolir el 61%, així com el percentatge de personal amb qualificació tècnica en 2,5 punts per arribar enguany al 52,5%. La proporció de treballadors amb formació en TIC's l'any 2009 és del 26%, un registre equivalent al de 2008.

En un context on la tecnologia i la informació són a l'abast de quasi totes les iniciatives empresarials, un dels factors cabdals que pot contribuir decisivament a diferenciar unes companyies de les altres, és la capacitat que tenen els membres integrants d'una organització per adaptar-se als canvis de l'entorn. Normalment, aquesta capacitat d'adaptació s'assoleix mitjançant la formació i l'aprenentatge continuat, dins i fora de l'empresa.

Gràfica 14. Evolució del tipus de formació a l'empresa

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

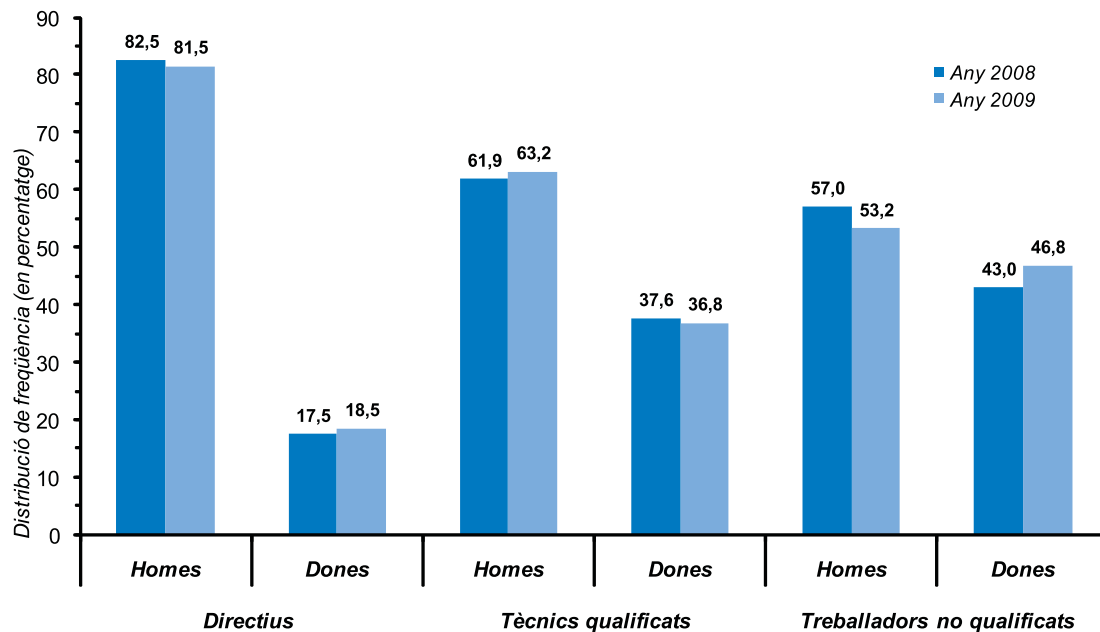
En aquest sentit, la gràfica 14 recull l'evolució entre 2008 i 2009 de la formació continuada dels treballadors de les empreses enquestades per l'*Observatori*. Així, més del 94% de les empreses consultades afirma tenir programes de formació continuada i de reciclatge dins l'empresa, un registre similar al de 2008. Aquesta formació s'ha desenvolupat, bàsicament, a través de mètodes presencials, destacant la modalitat "a mida de l'empresa" o *in-company training* (48,4%), que ha anat guanyant terreny a la formació homologada presencial fora de l'empresa que representava l'any 2009 quasi el 33% del total. També s'observa que la formació virtual, ja sigui homologada (7%) o continuada (2%) encara no està massa arrelada entre les empreses de la mostra i la seva significació l'any 2009 es redueix lleugerament respecte 2008, tot i que aquest descens no és estadísticament significatiu.

Finalment, l'anàlisi de la qualificació dels treballadors es pot completar tot estudiant la descomposició de l'ocupació per gèneres. En aquest sentit, la gràfica 15 confirma la major presència d'homes en tots els càrrecs empresarials que ja s'apuntava als Informes de l'*Observatori* dels anys 2005, 2006, 2007 i 2008.

Aquestes diferències en termes d'ocupació per gèneres són més marcades quant major és la responsabilitat desenvolupada al lloc de treball. Així, l'any 2009 el 81,5% dels càrrecs directius estava ocupat per homes mentre que només el 18,5% eren dones. Les distàncies, tot i ser importants, no resulten tan notables quan ens referim als tècnics qualificats (63% d'homes contra un 37% de dones). I encara s'escurcen més en relació als treballadors no qualificats (un 53% d'homes per un 47% de dones).

Gràfica 15. Qualificació dels treballadors, ocupació i gènere

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

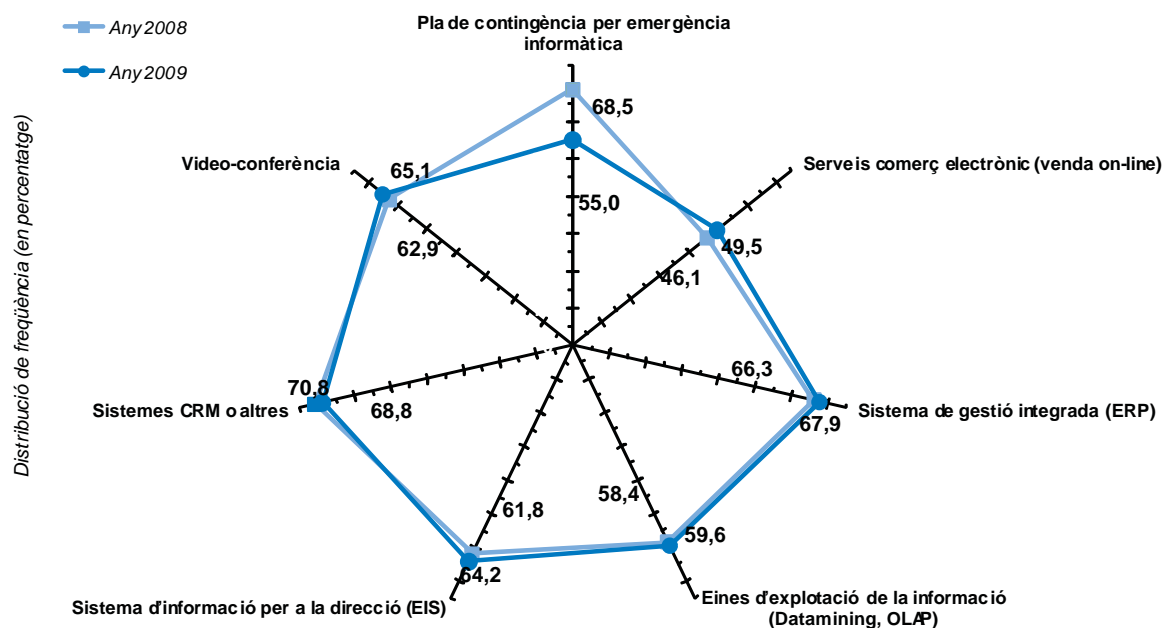
Amb tot, el tret més destacat de l'evolució de l'ocupació per gèneres durant el 2009 ha estat l'augment de la taxa d'ocupació femenina, amb independència del nivell de formació, reflectint la major participació de la dona al mercat laboral. De la mateixa manera, també s'observa un notable i esperançador increment en el nivell de qualificació de les dones, així com de la seva presència entre els quadres directius. Aquesta evolució aparentment resulta contradictòria amb l'augment de la proporció de dones ocupades amb baixa qualificació que també evidencia la gràfica 15. Tanmateix aquesta paradoxa s'explica per la conjuntura econòmica de la segona meitat de 2008 i que s'ha estès fins al primer semestre de 2010. En aquest sentit, la caiguda de l'activitat productiva ha estat especialment remarcable a la indústria manufacturera i a la construcció. Aquesta circumstància ha introduït un biaix en la destrucció de llocs de treball que ha perjudicat especialment els homes i la població immigrada. D'aquí la disminució tan marcada de l'ocupació masculina sense formació i l'augment paral·lel de la importància relativa del nombre de dones ocupades no qualificades.

3.2. Tecnificació de l'empresa i grau d'utilització de noves tecnologies

Tot i que la tecnologia no és l'únic factor que determina la productivitat empresarial, actualment, està àmpliament acceptat que un dels elements més rellevants a l'hora de modificar les condicions de competència és el canvi tecnològic. De fet, molts analistes consideren que els avantatges competitius es deriven del coneixement científic convertit en tecnologia. En aquest sentit, la gràfica 16 recull l'evolució del grau d'adequació tecnològica de les empreses de l'Observatori entre 2008 i 2009, mesurada mitjançant variables com l'existència d'un pla de contingència per a emergències informàtiques, la presència de serveis comerç electrònic (venda on-line), la disposició de sistemes de gestió integrada (ERP), d'eines d'explotació de la informació (Datamining, OLAP), de sistemes d'informació per a la direcció (EIS), sistemes CRM o altres com la tinença d'aparells de videoconferència. A la vista de les dades, resulta evident que la majoria d'aquests aspectes mantenen la seva importància relativa o l'incrementen lleugerament. Destaca l'augment de protagonisme dels instruments de videoconferència, en passar d'una distribució de freqüència del 63% l'any 2008 al 65% de 2009; però sobretot resulta interessant l'increment en 3,5 punts dels serveis de comerç

electrònic (que assolixen una presència del 49,5% entre les empreses enquestades). Els sistemes de gestió integrada (ERPs) arriben al 68% gairebé 2 punts més que en 2008, les eines d'explotació de la informació (Datamining o OLAP) passen del 56% de 2008 al 59,6% de 2009 i els sistemes d'informació per la direcció augmenten la seva rellevància per assolir el 64,2%.

Gràfica 16. Evolució del grau d'adequació tecnològica

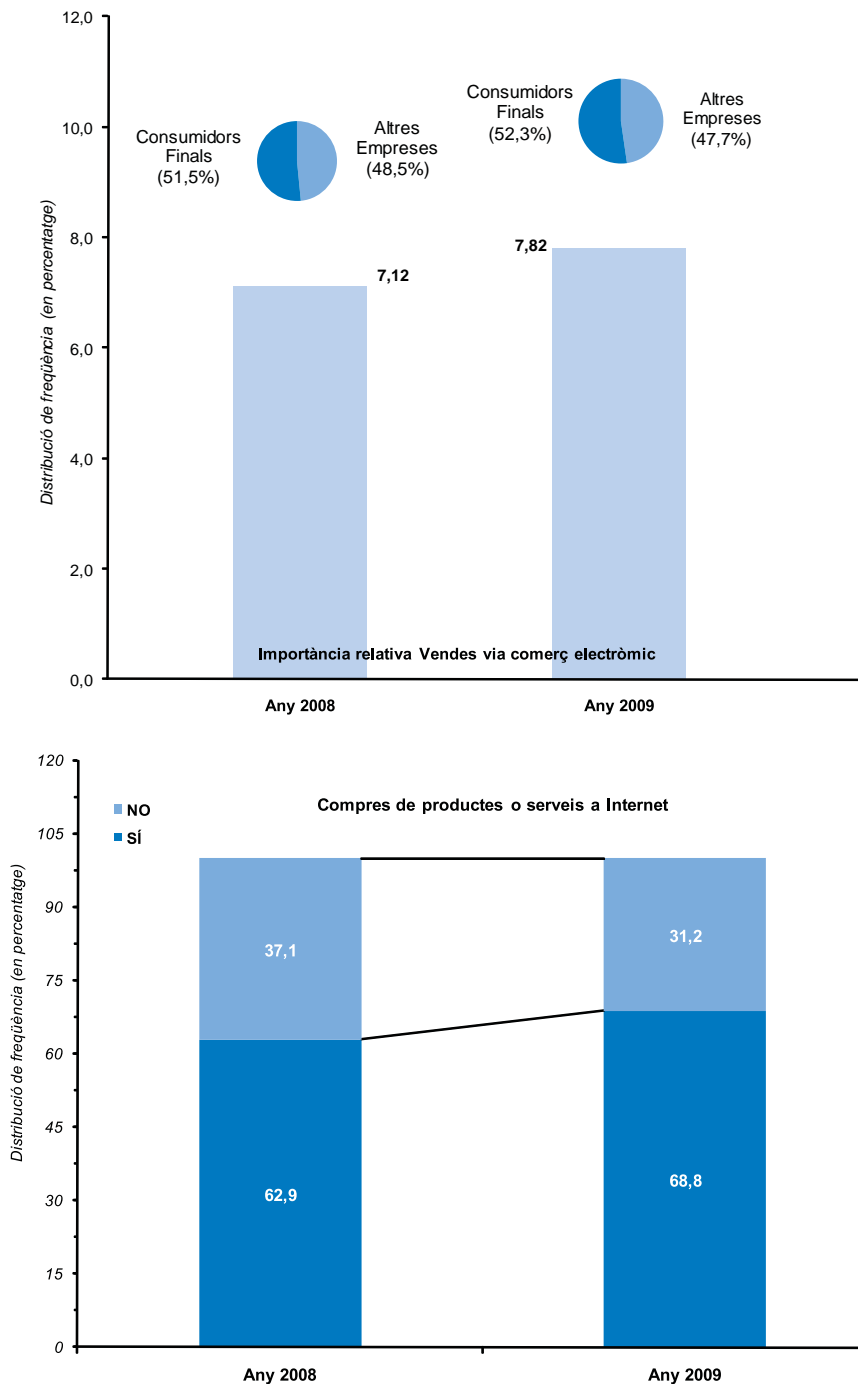

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

En canvi, els sistemes integrats per obtenir i gestionar la informació (CRM) redueixen imperceptiblement la seva presència en passar del 70,8% de 2008 al 69% de 2009, un canvi gens significatiu i que obeeix a l'ampliació de la mostra. La davallada dels plans de contingència per emergències informàtiques (55% l'any 2009 vers el 68,5% de 2008) confirmen una tendència iniciada el 2007.

La gràfica 17 il·lustra l'evolució de les vendes de les empreses via comerç electrònic i les compres de les empreses a través d'aquest canal. Com es pot comprovar, les vendes electròniques de les empreses enquestades ha augmentat en un punt i a finals de 2009 ja representaven el 7% del sobre el total de vendes. Tot i que les vendes electròniques són encara per a la majoria de companyies un percentatge molt escadusser, el seu increment progressiu en els darrers dos anys il·lustra la creixent importància d'aquest canal, alhora que ajuda a explicar l'increment dels serveis de comerç electrònic que comentàvem més amunt. Aquesta evolució és simultàniament, un reflex de la creixent importància de les tecnologies 2.0 en la comercialització de productes i serveis, però també és una conseqüència de la caiguda generalitzada de la demanda ha esperonat les empreses a potenciar totes les fórmules de venda al seu abast per tal de pal·liar la davallada dels seus ingressos.

Gràfica 17. Evolució del comerç electrònic

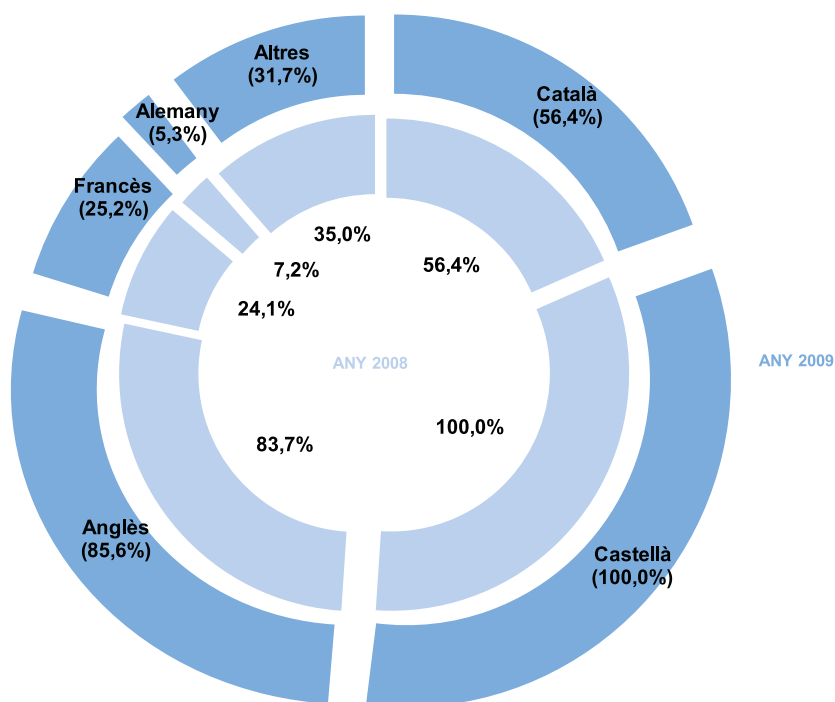

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Per això, mentre l'any 2007 gairebé el 58% de les vendes electròniques s'adreçaven majoritàriament a altres empreses, dos anys després les vendes als consumidors finals representen el 52,3% i les vendes a d'altres empreses són el 47,7%. Aquesta tendència recull també la necessitat d'abaratir costos i ser més competitiu, un extrem que ha mogut a moltes de les empreses enquestades a explotar decididament els avantatges de comprar de productes i serveis via Internet (principalment béns intermedis). Per això, l'any 2009 quasi el 69% de les empreses de l'Observatori declaren adquirir béns i serveis electrònicament, sis punts més que l'any 2008.

Una via indirecta d'analitzar el grau d'implantació de les noves tecnologies és considerar la disposició per part de les empreses de pàgina web i la freqüència amb la que s'actualitzen els continguts que hi apareixen. En aquest sentit, el 96% de les empreses enquestades compta amb una pàgina web, de les quals un 22% l'actualitza anualment, un 19% ho fa trimestralment i quasi un 15% semestralment. Respecte a les llengües en què està redactat el web, totes les empreses tenen la seva pàgina en castellà. Destaca la importància creixent de l'anglès (85,6%), paradoxalment molt superior a la del català (60%) que augmenta la seva presència en quatre punts, o a la del francès (25,2%) i a la de l'alemany (5,3%) que continua perdent protagonisme.

Gràfica 18. Evolució de la utilització dels diferents idiomes al web

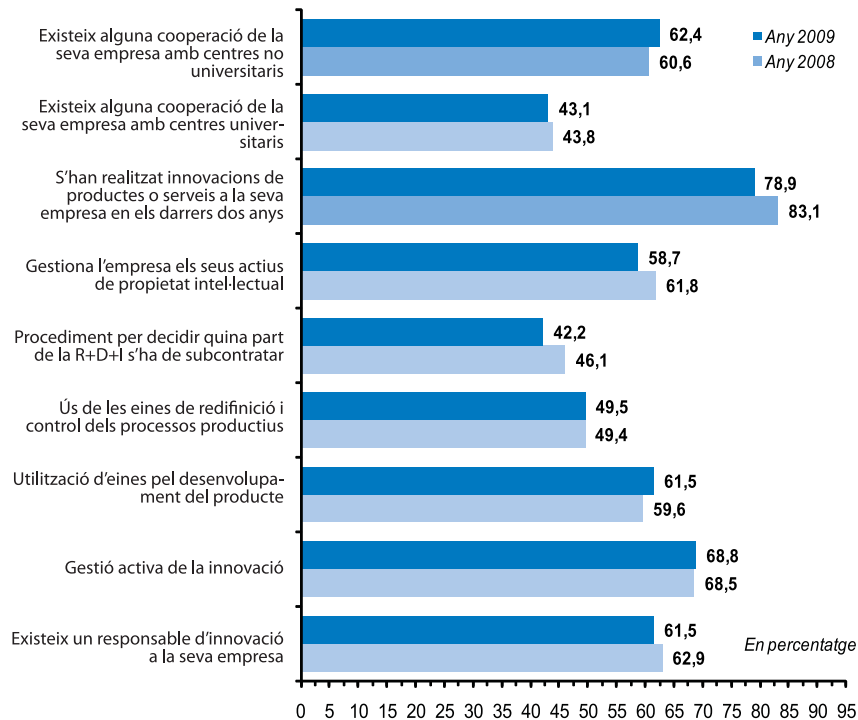

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

3.3. Orientació cap a la recerca i la gestió de la innovació i el coneixement

La tecnologia ha esdevingut un factor estratègic que permet millorar la posició competitiva, doncs en la seva absència les empreses corren el risc de no incorporar les innovacions en productes i en processos i veure's desplaçades dels mercats. Però, alhora, l'acceleració del canvi tecnològic i l'escurçament del cicle de vida dels productes reforcen la necessitat de dur a terme una gestió eficaç de la innovació empresarial, entesa en sentit ampli, això és, la combinació de la tècnica amb les capacitats, financeres, comercials i administratives d'una empresa i adreçada a la creació, el llançament i l'explotació de nous productes i mercats. La gràfica 19 mostra l'evolució de les activitats de recerca, desenvolupament i innovació de les empreses de l'Observatori entre 2008 i 2009, en base a la consideració d'aspectes com l'existència d'un responsable d'innovació, la gestió activa de la innovació, la utilització d'eines pel desenvolupament de productes, l'ús d'eines de redefinició i control dels processos productius, l'existència de procediments per decidir quina part de la R+D+i (Recerca, Desenvolupament i Innovació) s'ha de subcontractar, el nombre d'innovacions de productes o serveis implementats o la cooperació amb centres universitaris i no universitaris.

Gràfica 19. Evolució de les activitats de recerca, desenvolupament i innovació

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Com es pot comprovar, el nombre d'empreses que han innovat els seus productes o serveis s'ha reduït significativament, passant del 83% de 2008 al 79% de finals del primer semestre de 2010. Aquesta evolució no indica en absolut un davallada de l'interès de les empreses per la innovació i l'emprenedoria, sinó que més aviat és una mostra indirecta, però ben clara, de dos elements fonamentals: primer, les dificultats de finançament dels projectes d'inversió que estan patint les empreses de dimensió petita i mitjana, molt dependents del crèdit bancari, en un context caracteritzat per fortes restriccions creditícies associades a la manca de liquiditat als mercats monetaris; segon, l'evolució a la baixa de les expectatives empresarials entre el segon semestre de 2009 i el primer de 2010, ha frenat la disposició a invertir de les empreses. Això s'explica perquè si les expectatives de futur són negatives, les empreses esperaran que les seves vendes i per extensió la demanda del seu producte no es mantingui en el temps. Si això és cert, aleshores les empreses ara en el present no invertiran en maquinària ni ampliaran les seves instal·lacions tècniques per poder atendre la major demanda esperada en un futur, encara que els tipus d'interès es mantinguin en nivells molt baixos. Per això els aspectes relacionats amb el desenvolupament de nous projectes com la gestió activa dels actius de propietat intel·lectual, el procediment per quina part del procés de R+D+i s'ha de subcontractar o el nombre d'empreses que compten amb un responsable d'innovació empresarial perden rellevància respecte els registres de 2008. Però alhora, en aquest context de dificultats i perspectives incertes es fa més necessari que mai saber gestionar els processos d'ajust que imposa el canvi abrupte del cicle econòmic. Per això, mantenen o reforcen la seva importància variables com la gestió activa de la innovació (69%) i l'ús d'eines de redefinició i control dels processos productius (49,5%) mitjançant la simulació de processos, el TPM i la fabricació flexible o *lean manufacturing*. De la mateixa manera, una altra manifestació que, malgrat la conjuntura adversa, la innovació continua sent una part important de l'estratègia competitiva de les empreses ho evidencia el fet que la proporció de companyies que tenen convenis de cooperació amb centres d'investigació no universitaris

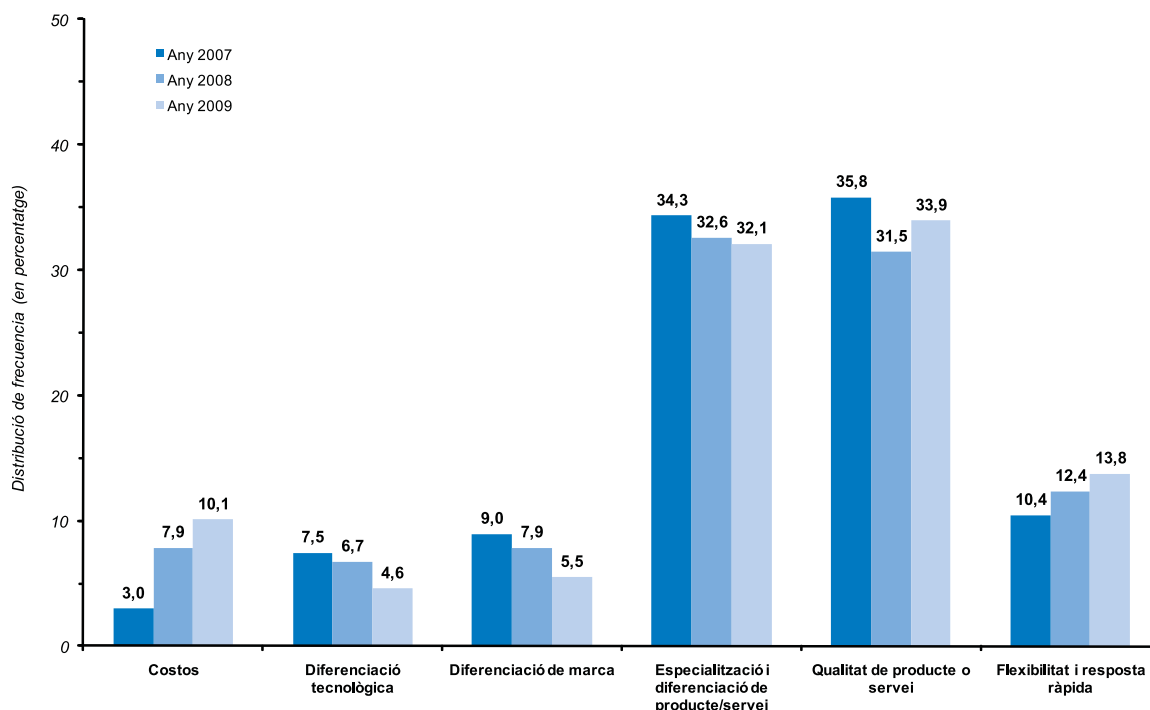
augmenta (del 61% de 2008 al 62,5% de 2009) o que la proporció de companyies que mantenen algun tipus de cooperació amb centres d'investigació universitaris es manté constant entorn al 43%.

3.4. Estratègia empresarial

Com hem assenyalat en anteriors informes, l'estratègia empresarial és el comportament de l'organització que prova de donar resposta al repte que planteja un entorn canviant i una rivalitat determinada. En aquest sentit, l'obertura comercial a l'exterior, la liberalització dels mercats i la millora del benestar de les persones han precipitat que la competència entre empreses s'hagi hagut de plantejar en termes de variables distintes als costos o els preus, com la diferència tecnològica, la diferenciació de productes o serveis a través de la creació de marques, patents o llicències, la despesa en publicitat, el nivell d'inversió en R+D+i, el disseny, la inversió en publicitat, la qualitat de producte elaborats, el servei d'assistència tècnica, servei postvenda, etc.

La gràfica 20 mostra les variables més significatives que defineixen l'estratègia competitiva de les diferents empreses que integren la mostra de l'Observatori i la seva evolució entre 2007 i 2009. Com es pot comprovar, durant tot aquest període, la principal estratègia de les empreses enquestades mostra l'aposta decidida tant per la qualitat del producte i/o servei que presten (34%) com per l'especialització i la diferenciació del producte i/o servei (32%).

Gràfica 20. Evolució de l'estratègia competitiva de les empreses de l'Observatori

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Tanmateix, l'aspecte més interessant en aquest àmbit que revelen els resultats de l'enquesta de 2009 és la consolidació de l'emergència de la competència via *costos*, que experimenta un increment molt significatiu (2,2 punts entre 2008 i 2009 i 7 punts entre 2007 i 2009) per situar-se en el 10% al 2009. Aquesta major sensibilitat per costos i preus s'explica per la dràstica caiguda de la demanda i per extensió de la facturació

que han experimentat les empreses enquestades entre el segon semestre de 2008 i el primer semestre de 2010. Aquest extrem ha provocat, de manera generalitzada, en la majoria d'empreses i en la majoria de mercats una competència ferotge en termes de preus que ha obligat a reduir costos i marges, en un intent desesperat per frenar la caiguda de les vendes i estimular el consum i la inversió.

L'augment de la importància relativa de l'estratègia competitiva basada en els costos ha anat en detriment de les altres opcions basades en la diferenciació de producte⁹. Així, l'especialització del bé o servei cau en dos punts respecte 2007, per situar-se entorn al 32% entre 2008 i 2009; la diferenciació mitjançant la creació de marques comercials és una opció que el 2009 seguien el 5,5% de les empreses, tres punts menys que 2007; finalment, la diferenciació tecnològica, basada en la creació o explotació de patents o llicències, és un curs d'acció que el 2009 han seguit el 4,6% de les empreses consultades, dos punts menys que l'any 2008 i tres en relació a 2007.

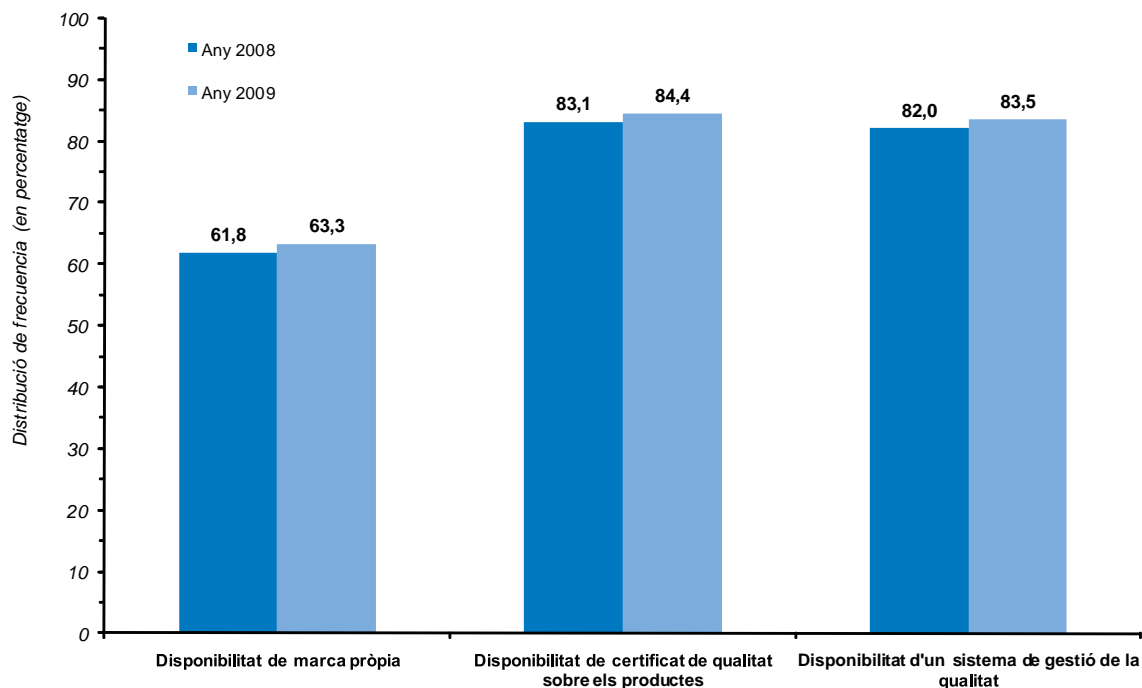
Però de la mateixa manera que el context actual implica una major sensibilitat de les empreses per les estratègies basades en costos i preus, també ho és que aquesta mateixa conjuntura recessiva imposa a curt termini la necessitat de dotar-se de la necessària capacitat de reacció, per superar amb èxit les dificultats que plantegen els períodes de menor activitat, per això els resultats de l'enquesta erigeixen també la flexibilitat de resposta (13,8%) com una de les estratègies competitives rellevants de les empreses de l'Observatori. A més, davant l'atonía de la demanda interna, un nombre significatiu d'empreses mitjanes han optat per internacionalitzar la seva activitat i obrir-se decididament als mercats exteriors per així explotar els avantatges del comerç internacional i beneficiar-se de la demanda externa. Justament per això, com un reflex d'aquesta tendència de fons s'explica la recuperació de l'estratègia competitiva basada en la qualitat del bé o servei elaborat, la importància relativa del qual s'eleva fins a quasi el 34%, dos punts i mig més respecte 2008, tot recuperant les cotes assolides l'any 2007.

En aquest sentit, l'anàlisi de la gestió de la qualitat a partir de la consideració d'aspectes com la disponibilitat d'una marca pròpia, de certificats de qualitat dels productes o de sistemes de gestió de la qualitat a penes registren canvis significatius respecte els valors de 2008. Així, les dades recollides a la gràfica 21 mostren que, en consonància amb la importància relativa de les estratègies competitiva basada en la qualitat del producte i/o servei, més del 80 per cent de les empreses consultades disposen de certificats de qualitat dels productes o de sistemes de gestió de la qualitat entre les empreses.

Aquesta evidència revela que l'emergència dels *costos* com a variable competitiva respon a una situació conjuntural i, per tant, és necessàriament una opció excepcional i transitòria que tendirà a revertir tan bon punt la demanda interna i externa comencin a recuperar-se, un extrem que avui, tres anys després de l'esclat de la bombolla immobiliària, encara no s'ha produït plenament.

⁹ Aquesta evolució és plenament raonable en termes d'estratègia empresarial. La competència basada en costos i preus és pròpia d'empreses que produeixen i/o vénen béns o serveis homogenis o que estan poc diferenciats. Aquesta estratègia competitiva resulta força onerosa per a les empreses perquè els hi dificulta poder explotar el seu poder de mercat. Per això, habitualment, les empreses que formen part d'un oligopoli diferencien el seu producte per evitar competir via preus i poder comportar-se com una mena de monopoli en relació al seu producte.

Gràfica 21. Gestió de la qualitat del producte o servei

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

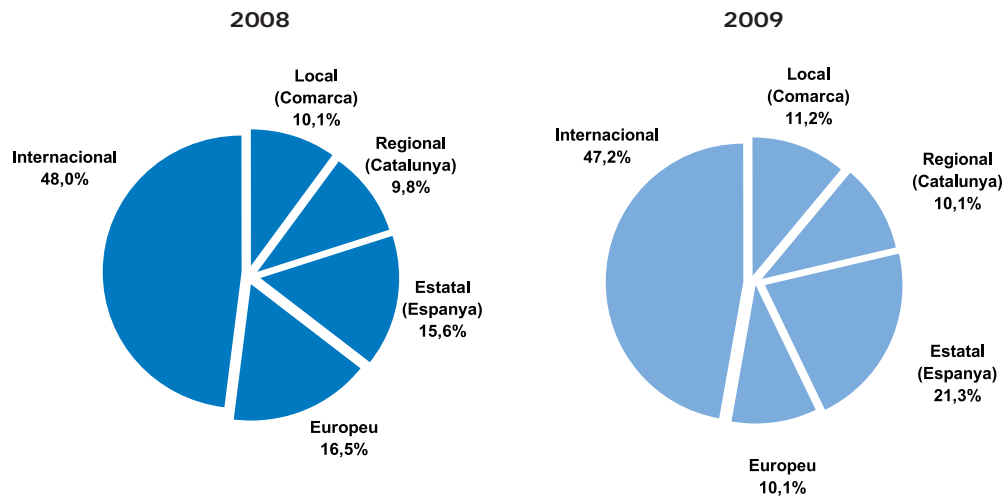
3.5. Presència i posicionament als mercats

Com hem ressenyat en la caracterització de la mostra, la incorporació de noves empreses del sector tèxtil, empreses de la indústria metal·lúrgica i empreses de serveis comercials s'ha traduït en una disminució de la importància relativa de les empreses multinacionals i l'augment del pes específic de les companyies nacionals, majoritàriament de caràcter no familiar. Tanmateix aquesta evidència no suposa en cap cas, un retrocés en el grau d'internacionalització de les empreses ni en una menor presència de les empreses de l'*Observatori* als mercats internacionals. Ben al contrari, el grau d'internacionalització de les distintes companyies, que ja s'apuntava en els *Informes* de 2007 i 2008, s'ha consolidat durant l'any 2009 com així ho testimonia l'augment de la seva presència als mercats internacionals, fins al punt que aproximadament el 45% de les companyies venen a més de 7 països. En particular, el 65% de les empreses consultades obtenen actualment un 40% dels seus ingressos amb la venda dels seus productes o serveis als mercats exteriors, especialment Alemanya, França i el Regne Unit i, en menor mesura, Portugal.

En l'àmbit extracomunitari és especialment remarcable la presència als mercats dels països del Nord d'Àfrica, així com l'incipient protagonisme dels mercats nord-americans especialment Estats Units i Mèxic. També és destacable l'inici d'intercanvis comercials amb l'Orient Mitjà i països com Israel i els Emirats Àrabs (Dubai i Doha) i l'Àfrica Sub-sahariana, concretament Angola. També són ressenyables l'aparició per primer cop de fluxos comercials amb països emergents de l'Est d'Àsia com Xina i Singapur d'Amèrica Llatina com Brasil i Argentina. Tot i que en el conjunt de la mostra aquests intercanvis amb l'Orient Mitjà, l'Àfrica Sub-sahariana o alguns dels països emergents de l'Est d'Àsia o d'Amèrica Llatina són testimonials, a nivell individual de cada empresa resulten operacions molt importants pel volum de negoci que impliquen.

Gràfica 22. Presència de les empreses de l'Observatori als mercats nacionals i internacionals

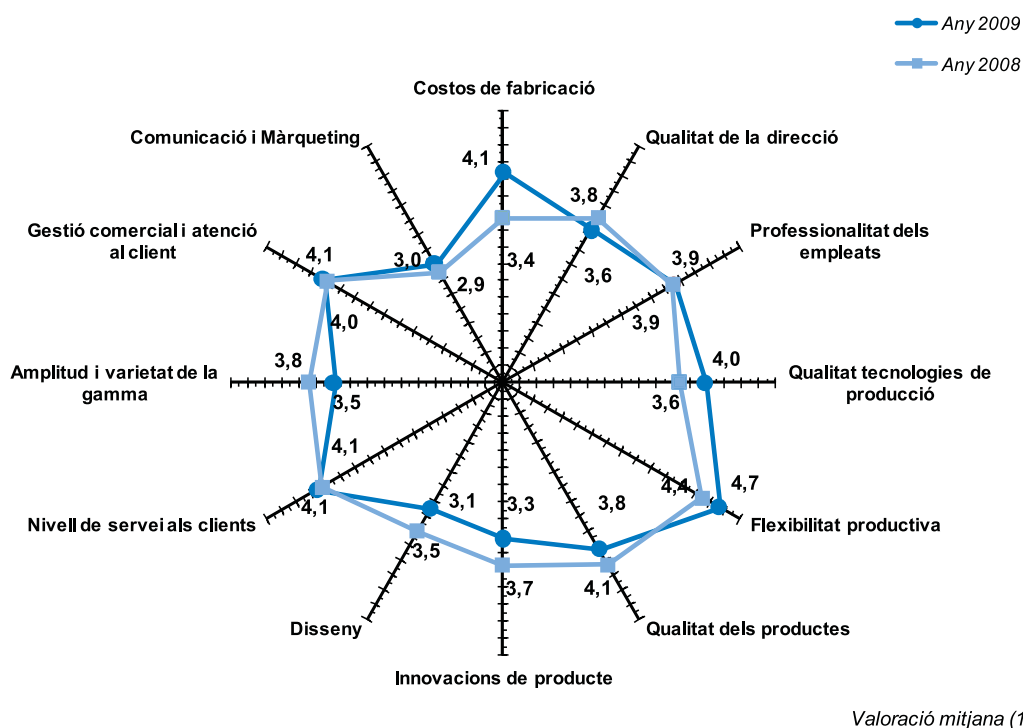
Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

En qualsevol cas, aquesta evolució s'explica en bona part per la davallada de la demanda interna que ha erigit els mercats exteriors en la taula de salvació de molts negocis. Per això, la tímida recuperació de les economies europees de major dimensió, que són alhora els principals mercats exteriors de les empreses de la mostra, ha forçat en un cas (petites i mitjanes empreses) i reforçat en el d'altres (grans empreses) el procés d'internacionalització de les companyies. Aquesta dinàmica ha augmentat la importància de la demanda externa de les empreses, ha compensat parcialment la volatilització dels mercats interiors i explica l'augment tan significatiu –més de sis punts percentuals– de la presència de les empreses enquestades en els mercats europeus. Aquest extrem confirma alguns dels comentaris ressenyats en apartats anteriors en els quals destacàvem com la crisi de sobredeutament de l'economia catalana i espanyola ha penalitzat el consum privat i ha imposat un estalvi forçós que dificulta la recuperació de la demanda interna a mig termini, en major mesura que a l'exterior. Per això, en els pròxims anys, la consolidació d'aquesta tendència passa primordialment per la millora de la productivitat i l'aposta decidida per la qualitat dels béns o serveis resultarà clau. Només així les empreses de la comarca seran capaces de mantenir o ampliar la quota de vendes als mercats internacionals i compensar l'atonía de la demanda nacional. Però els resultats de l'anàlisi conjunta de l'estratègia competitiva de les empreses consultades i de la seva presència i posicionament als mercats nacionals i estrangers també revelen una estratègia dual en temps de crisi per part de les empreses de la comarca. D'una banda a nivell intern, la voluntat de no perdre volum de vendes en els mercats nacionals ha forçat una lluita en termes de preus i costos que, paradoxalment, ha permès mantenir parcialment la quota de mercat o el volum de vendes a costa de reduir els ingressos de les empreses. D'aquí els perills que comporta continuar incidint en aquesta estratègia. En canvi, la variable rellevant per establir la competència en els mercats exteriors ha estat la qualitat del bé o servei elaborat, una estratègia que, a més d'evitar les guerres de preus, permet a les empreses gaudir d'un cert poder de mercat i augmentar els seus ingressos amb un volum de vendes inferior.

Finalment, els resultats de l'enquesta de l'*Observatori de la Competitivitat Empresarial* també ens permeten ponderar adequadament el posicionament de les empreses en els diferents mercats on operen. Amb aquesta intenció, la gràfica 23 recull la valoració –en una escala d'1 (dolent) a 5 (molt bo)– de la posició competitiva de les empreses de l'*Observatori* durant l'any 2009 en relació a un seguit d'aspectes que condicionen positivament

o negativa la competitivitat de la seva activitat industrial i/o comercial i les compara amb els resultats obtinguts l'any 2008. La puntuació de la majoria de variables considerades no s'ha modificat excessivament entre els anys 2008 i 2009. En aquest sentit, ara com fa un any, les empreses de l'Observatori valoren especialment la flexibilitat productiva, la qualitat dels productes oferts i la gestió comercial i atenció al client. En la conjuntura contractiva actual, les variables de caràcter més estratègic com la qualitat del producte (3,8), l'amplitud i varietat de gamma (3,5), la innovació del producte (3,3) o el disseny de producte (3,1) perden protagonisme en benefici de variables com la flexibilitat productiva (4,7), els costos de fabricació (4,1), i la qualitat de les tecnologies de producció (4,0) que permeten una gestió més eficaç i immediata en el curt termini a la situació de crisi actual. La resta d'aspectes considerats com la professionalitat dels empleats (3,9), la qualitat de la direcció (3,6), la gestió comercial i atenció al client (4,1) o la comunicació i màrqueting (3,0) es mantenen en valors molts similars als registrats l'any 2008.

Gràfica 23. Evolució de la valoració de la població competitiva de les empreses de l'Observatori

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Amb tot, cal destacar que malgrat l'emergència amb força dels "costos de producció", aquesta variable continua sent la menys valorada en termes absoluts. Aquesta circumstància evidencia que l'estratègia de fons de les empreses consultades continua sent consistent temporalment i passa per l'aposta per la qualitat dels productes, la proximitat al client, la professionalitat dels empleats i la qualitat i innovació en les productes.

3.6. Evolució de l'Indicador sintètic de competitivitat empresarial

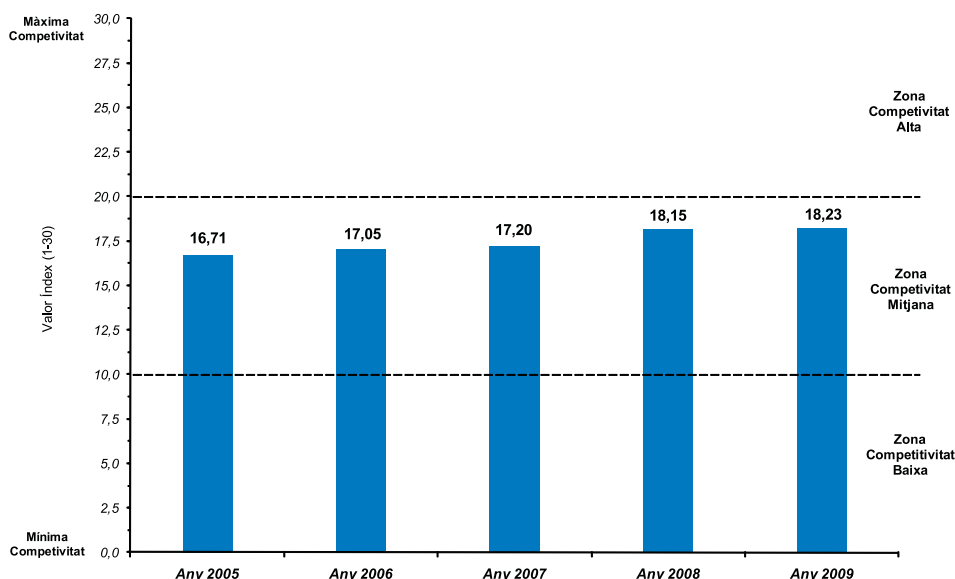
En aquest punt recuperem l'Indicador Sintètic de Competitivitat del Maresme (ISCM), una mesura eclèctica que resumeix en un sol valor el conjunt de dades recollides en les diverses enquestes de l'Observatori.

En particular, l'*ISCM*, mitjançant una de les tècniques de l'anàlisi factorial (anàlisi de components principals¹⁰), agrega i integra els indicadors de mercats, estratègies, tecnologies, recerca, desenvolupament i innovació explicitats en els apartats anteriors en una única xifra, que permet capturar l'evolució de la competitivitat, entesa en sentit ampli, d'una sèrie d'empreses que per la seva dimensió i característiques són una referència molt representativa del dinamisme de l'activitat econòmica del Maresme.

L'*ISCM* es calcula anualment i els valors que pot adoptar en cada període oscil·len en un interval comprès entre 0 i 30. Així, quan l'*Índex* pren un valor mínim de 0 determina que la competitivitat de les empreses enquestades és nul·la. Contràriament, si l'*Índex* arribés a assolir un valor màxim de 30 significaria que les empreses han atorgat la màxima puntuació possible a totes les qüestions consultades. A la pràctica, aquests valors mínims i màxims esdevenen una referència útil a l'hora de ponderar l'evolució al llarg del temps de la posició competitiva de les empreses del Maresme que formen part de la mostra de l'*Observatori*.

Els resultats de l'*ISCM* de l'any 2009 i la seva evolució des de 2005 es recullen a la gràfica 24. Com es pot apreciar, el valor de l'*ISCM(2009)* s'ha situat en el 18,23, un import lleugerament més elevat que el registrat l'any 2008 de 18,15 i netament superior als registres del període 2005-2007. Amb tot, l'increment de la competitivitat entre 2008 i 2009, mesurada mitjançant la taxa de variació de l'*ISCM*, ha estat un imperceptible 0,4%, la qual cosa significa que la competitivitat de les empreses del Maresme s'ha mantingut estable en el darrer any. En termes acumulats, la millora de la competitivitat acumulada en el període 2005-09 és del 8,9%, la qual cosa implica un creixement mitjà anual del 2,3%. Aquests resultats, que són estadísticament significatius suposen una altra evidència dels esforços de les empreses per millorar la seva eficiència i competitivitat mitjançant la internacionalització de la seva activitat i l'obertura a nous mercats externs.

Gràfica 24. Evolució temporal de l'Índex Sintètic de Competitivitat del Maresme

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

¹⁰ L'objectiu de l'anàlisi factorial és analitzar l'estructura d'interrelacions (correlacions, en termes econòmics) entre un nombre elevat de variables i una sèrie de factors genèrics que aparentment presenten unes característiques subjacents comunes. Amb aquesta finalitat, s'han eliminat, prèviament, les qüestions o variables que no aportaven pràcticament variabilitat. Un cop feta aquesta depuració s'ha aplicat, l'anàlisi de components principals amb la intenció d'aglutinar amb un únic valor el màxim d'informació possible. Cada factor està format per les variables originals ponderades segons el seu poder explicatiu.

De fet, tenint en compte l'interval 0-30 que acota l'Índex, es pot considerar que els valors de tota la sèrie: $ISCM(2009)=18,23$; $ISCM(2008)=18,15$; $ISCM(2007)=17,20$; $ISCM(2006)=17,05$ i $ISCM(2005)=16,71$ continuen movent-se en la zona mitjana del rang de valoració, però enguany les empreses se situen novament molt a prop del límit superior de la zona mitjana del rang de valoració, tot validant la tendència que ja s'apuntava en l'anterior informe. A més, aquesta evolució tan notable resulta encara més meritòria si tenim en compte l'impacte de la crisi del període 2008-2009 sobre l'activitat productiva i comercial de les empreses del Maresme. D'alguna manera, el context de dificultats i perspectives incertes que posa l'actual conjuntura ha estat un estímul addicional per endegar o enfortir estratègies adreçades a gestionar amb èxit els processos d'ajust que imposa el canvi de cicle econòmic. En aquest sentit, els 10 aspectes o variables explicatives que semblen més rellevants en la consolidació de la millora de la competitivitat de les empreses de l'Observatori, empreses que per la seva dimensió i característiques són una mostra qualitativament molt representativa del dinamisme de l'activitat econòmica del Maresme són, actualment i a partir de les ponderacions obtingudes de l'anàlisi estadística, les que es detallen en el quadre 7.

Quadre 5. Evolució dels factors claus en la competitivitat de les empreses del Maresme (2006-2009)

	Any 2009	Any 2008	Any 2007	Any 2006
1	El percentatge de tècnics qualificats	El percentatge de tècnics qualificats	El percentatge de tècnics qualificats	El percentatge de tècnics qualificats
2	El percentatge de treballadors amb formació universitària	El percentatge de treballadors amb formació universitària	El percentatge de treballadors amb formació universitària	El percentatge de treballadors amb formació tècnica universitària
3	Flexibilitat Productiva	Disposar d'un sistema de gestió integrada (ERP)	Disposar d'una certificació de qualitat pel producte	Disposar d'una certificació de qualitat pel producte
4	Gestionar la innovació	Disposar d'un sistema integral per obtenir i gestionar la informació que es genera amb clients i proveïdors	Valorar positivament la posició competitiva respecte de la professionalitat dels empleats, qualitat i innovació del producte	Disposar de treballadors formats en TIC's
5	Costos de Fabricació	Gestionar la innovació	Disposar de sistema integrat per obtenir i gestionar la informació que es genera amb els clients	Disposar de sistema integrat per obtenir i gestionar la informació que es genera amb els clients
6	Tenir un mercat d'actuació el més internacional possible	L'existència d'un responsable d'innovació	Gestionar la innovació	Gestionar la innovació
7	Realitzar un ús continuat d'eines per generar nous productes	Realitzar un ús continuat d'eines per generar nous productes	Realitzar un ús continuat d'eines per generar nous productes	Realitzar un ús continuat d'eines per generar nous productes
8	Tenir un major percentatge de vendes i compres electròniques	Cooperar amb centres universitaris i no universitaris en temes de recerca i innovació	Cooperar amb centres universitaris i no universitaris en temes de recerca i innovació	Cooperar amb centres universitaris en temes de recerca i innovació
9	Qualitat de la direcció	Tenir un mercat d'actuació el més internacional possible	Tenir un mercat d'actuació el més internacional possible	Tenir un mercat d'actuació el més internacional possible
10	Professionalitat dels empleats	Competència de l'empresa en termes de qualitat dels productes, innovació dels productes, disseny i comunicació comercial	Tenir un major percentatge de vendes i compres electròniques	Tenir una major freqüència d'actualització de la pàgina web

Font: Elaboració pròpia a partir d'una estimació econòmica dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Així, amb caràcter general, la qualificació tècnica (1) i el grau de formació dels treballadors (2), a banda dels aspectes relacionats amb la recerca i el desenvolupament i la gestió activa coneixement i de la innovació (4) mantenen el seu protagonisme a l'hora d'explicar l'evolució de la competitivitat de les empreses del Maresme. Amb tot, destaca l'emergència amb força de variables vinculades a la gestió de la crisi econòmica i la caiguda de les vendes com la flexibilitat productiva (3), els costos de producció (5), la internacionalització de l'empresa (6) o l'explotació del canal de venda / compra electrònic(8) apareixen per primer cop entre els 8 factors més rellevants per a la gestió empresarial. Entenem que la importància relativa d'algun d'aquests factors com els costos de producció és merament conjuntural i a mesura que el clima de pessimisme empresarial es vagi esvaint i l'activitat econòmica es vagi recuperant, la sensibilitat per l'estratègia competitiva basada en preus i costos anirà minorant. En canvi, considerem que la presència de variables com la flexibilitat productiva, la internacionalització de l'empresa o la creixent importància de les vendes electròniques constitueixen elements de més llarg recorregut, que resultaran vitals per explicar el grau de competitivitat de les empreses del Maresme en el futur immediat.

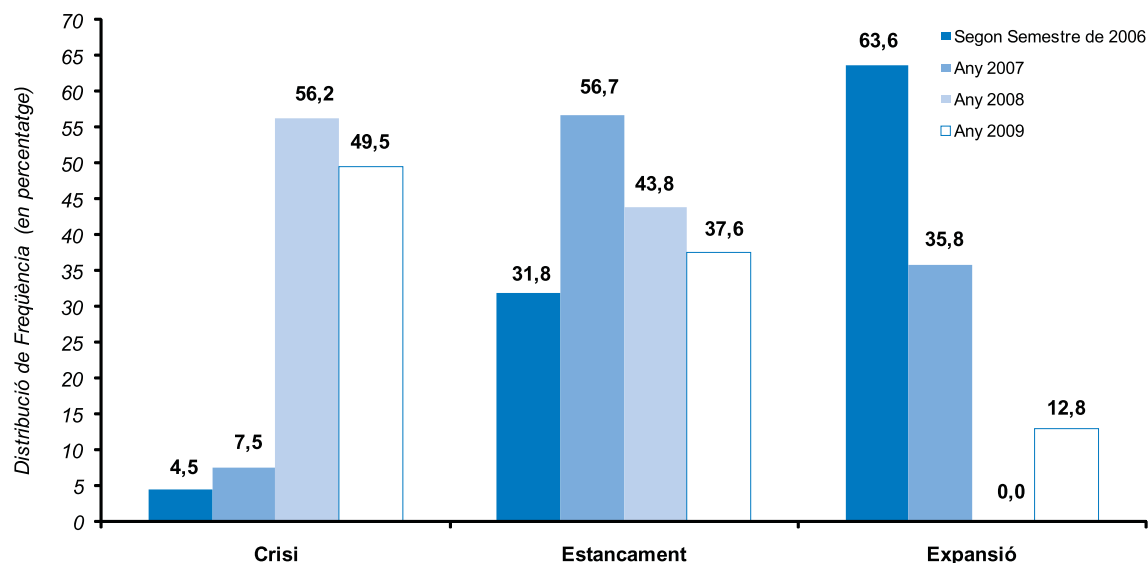
L'aparició d'aquests nous aspectes clau per a la competitivitat de les empreses ha anat en detriment de variables com l'ús d'eines de redefinició i control dels processos productius mitjançant la simulació de processos o comptar amb un responsable d'innovació empresarial. També resulta destacable la significació de la qualitat de la direcció (9) i la professionalitats dels treballadors. En qualsevol dels casos, aquestes 10 variables són els principals factors que expliquen més del 80% de la millora de l'ISCMI durant l'any 2009.

4. ANÀLISI DE L'EVOLUCIÓ DE LES PERSPECTIVES EMPRESARIALS DE LA COMARCA

El deteriorament de la conjuntura econòmica i l'augment del pessimisme d'empreses i consumidors en el conjunt de Catalunya durant l'any 2009, descrita al llarg d'aquest *Informe*, també ha tingut els seus efectes sobre l'activitat productiva i comercial de les empreses instal·lades al Maresme. Uns efectes que finalment s'han revelat com a especialment negatius atesa la importància del sector industrial i de la construcció en l'estructura econòmica de la comarca.

Aquesta evolució ha continuat la tendència que ja s'apuntava en el darrer informe i que suposava un canvi radical en les perspectives empresarials de la comarca del Maresme, recollides en la sèrie històrica de l'*Observatori de la Competitivitat Empresarial*, recopilades entre el primer semestre de 2005 i l'any 2008. Aquesta inversió de la tendència descrita en el darrer Informe de 2008 s'ha agreujat durant l'exercici de 2009, atès que la transformació de la crisi financera en una crisi de confiança i la translació dels seus efectes a l'economia real han acabat precipitant un canvi ràpid, sobtat i abrupte de les expectatives de futur de l'economia del Maresme. Així, com es pot apreciar a la gràfica 25, la trajectòria ascendent de la posició cíclica de l'activitat industrial i/o comercial característica del període 2005-2007 s'inverteix dràsticament a partir de la segona meitat de 2008. La contracció de l'activitat productiva l'any 2009 ha estat de tal magnitud que l'impacte sobre les expectatives empresarials també ha estat contundent, un extrem que il·lustra clarament l'excepcionalitat del període actual. Durant l'any 2009, i en consonància amb aquest esfondrament posterior de l'activitat productiva, el percentatge d'empreses que consideren que el seu negoci travessa un període de crisi o estancament s'eleva al 87%.

Gràfica 25. Posició cíclica de l'activitat industrial i/o comercial de les empreses

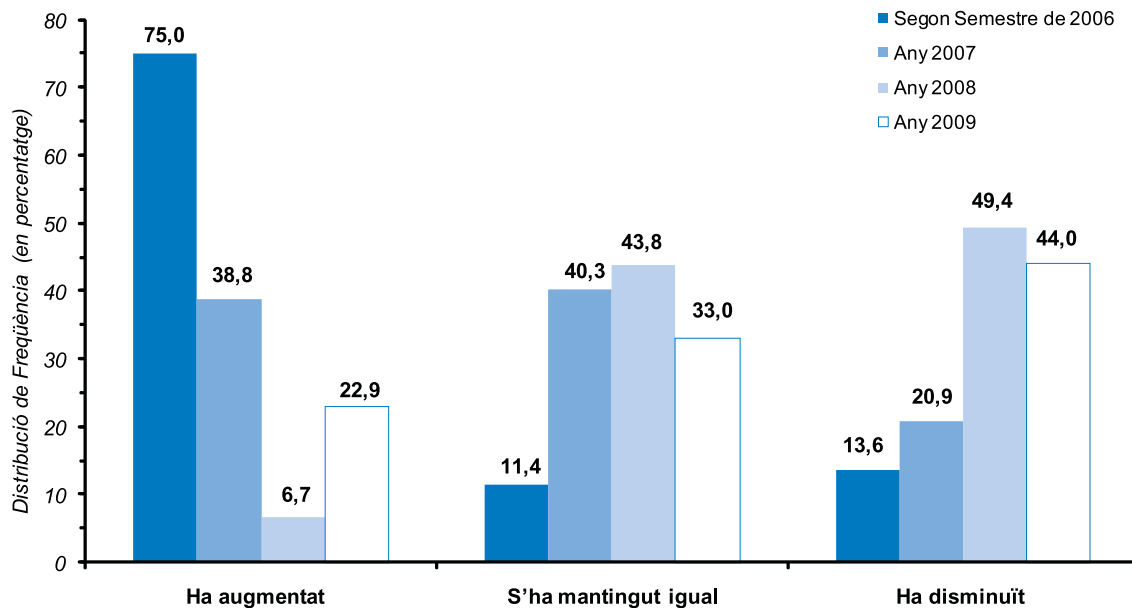

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Tanmateix, i malgrat aquests resultats, les perspectives de futur no resulten tan nefastes com en la darrera consulta. Com es pot observar el nombre d'empreses que manifesten estrictament que el seu negoci viu una fase recessiva es redueix en 6,5 punts percentuals per situar-se en el 49,5%. De la mateixa manera, el nombre d'empreses que consideren que la conjuntura actual pot catalogar-se com d'estancament també es redueix en 5 punts per assolir el 37,6%. Aquesta circumstància ofereix l'esperança de què el pitjor de la crisi ja s'ha superat i que la confiança i l'optimisme comencen a reviure des de finals de 2009 i el primer semestre de 2010. De fet, la manifestació d'aquest canvi de tendència quedà palès quan quasi un 13% de les empreses consultades declaren que el seu negoci viu una fase d'expansió econòmica. És un percentatge escadusser, que afecta a empreses petites i mitjanes amb una clara vocació exportadora les quals comencen a beneficiar-se de la tímida recuperació dels principals països europeus, especialment Alemanya. Amb tot, aquesta evolució trenca amb el clima unànime de pessimisme que existia entre el teixit empresarial del Maresme durant 2008 i bona part de 2009 i constitueix un indicador implícit de què la severitat de la recessió econòmica que afecta a la comarca comença a remetre tímidament. Com a conseqüència d'aquests mals auguris, la variació mitjana de les vendes de les empreses ha estat negativa i igual al -1,3% per primera vegada en la breu història de l'Observatori. L'anàlisi detallada de les xifres recollida a la gràfica 26 posa de manifest que en el 73% dels casos la facturació de les empreses ha disminuït o s'ha estancat durant l'any 2009, una xifra 20 punts inferior al registre de 2008.

En particular, la proporció d'empreses que consideren que la seva facturació s'ha estancat es redueix del 44% al 33%. Són principalment empreses del sector químic i alimentari, així com empreses vinculades al sector turístic. Anàlogament, el percentatge d'empreses enquestades que declaren que les seves vendes van disminuir l'any 2009 cau fins el 44%, 5,5 punts menys que l'any 2008. Però ara igual que en 2008 aquesta evolució és imputable a empreses dedicades directament o indirecta al sector immobiliari, i en menor mesura al sector del tèxtil i de la confecció, però també empreses productores de maquinària i components.

Gràfica 26. Variació de les vendes de les empreses respecte el mateix període l'any anterior

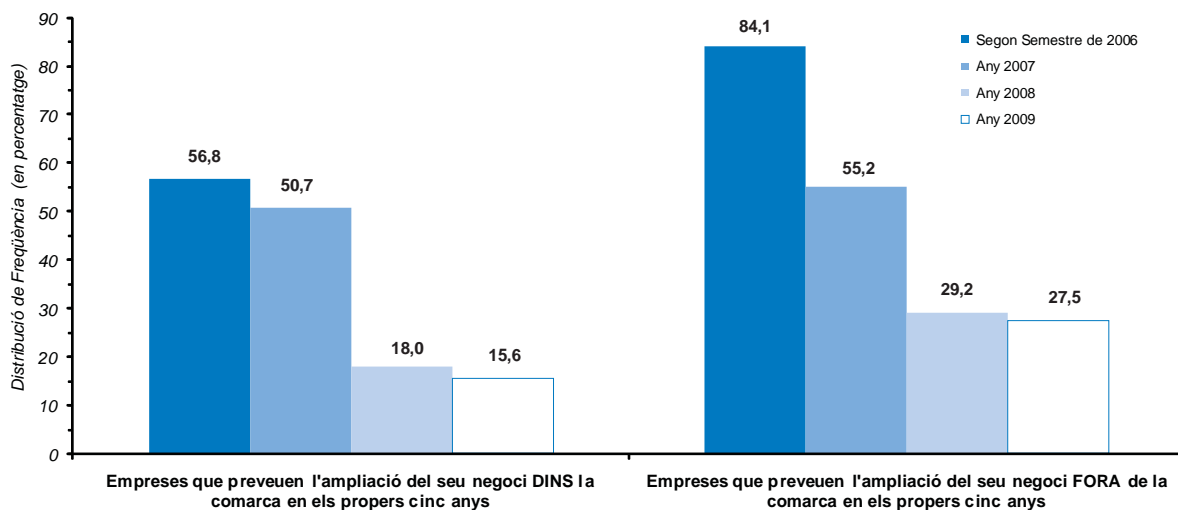
Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Per contra, el percentatge d'empreses que han experimentat un creixement de les seves vendes escala fins al 23% de la mostra, un valor 3,5 vegades superior al registre de 2008, i correspon principalment empreses del sector serveis no turístics i indústries de noves tecnologies, fabricants de material ferroviari i aeronàutic, empreses productores de béns de consum no durables com les del sector alimentari, totes elles amb un grau d'internacionalització de les seves activitats molt marcat.

Paral·lelament, arran de l'alentiment progressiu del creixement econòmic característic de l'any 2009, la inversió per part de les empreses de l'*Observatori* ha caigut significativament, a mesura que s'anava deteriorant la confiança empresarial i l'activitat productiva es reduïa, per l'efecte de la crisi immobiliària i les restriccions creditícies imposades per les turbulències financeres internacionals. Per això, en conjunt la proporció d'empreses que manifesten una ferma voluntat d'ampliar la seva activitat dins o fora de la comarca en els propers cinc anys s'ha reduït fins al 43%, 4 punts per sota del registre de 2008. En particular, la proporció d'empreses que projectaven ampliar el seu negoci dins de la comarca passa del 18% de finals de 2008 al 15,6% de finals de 2009. En paral·lel, la proporció d'empreses que preveu obrir nous establiments fora del Maresme s'ha reduït del 29,2% de 2008 al 27,5% de 2009. Aquesta caiguda en la voluntat empresarial d'ampliar la seva activitat comercial tant a dins com a fora de la comarca, evident a partir de les xifres recollides a la gràfica 27, s'expliquen per unes expectatives de futur negatives que forcen l'ajornament de qualsevol projecte d'inversió empresarial. Però també estan associades a les dificultats de finançament que presenten les empreses consultades.

D'una banda, les empreses de dimensió petita o mitjana, molt dependents del crèdit bancari, són les que en el context actual estan tenint més dificultats per finançar la seva activitat comercial i inversora i superar les restriccions creditícies que imposen la manca de liquiditat als mercats monetaris, malgrat els esforços dels Banc Central Europeu i dels bancs centrals nacionals.

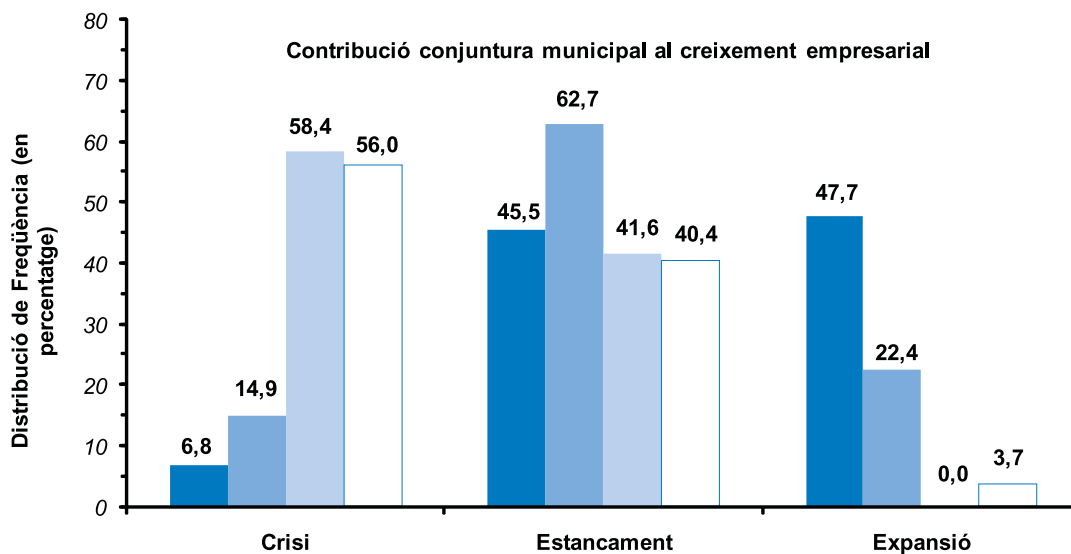
Gràfica 27. Perspectives d'ampliació de l'activitat empresarial dins i fora de la comarca

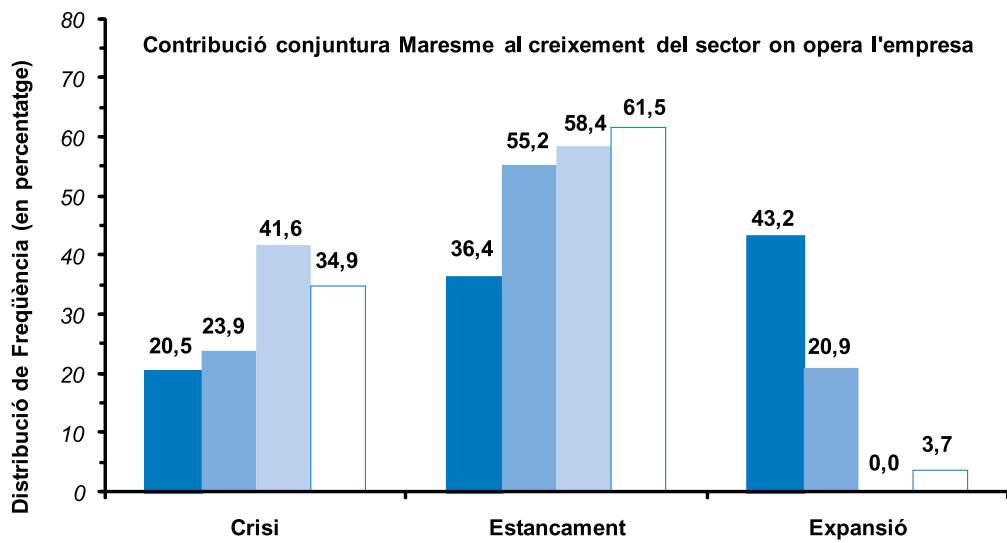
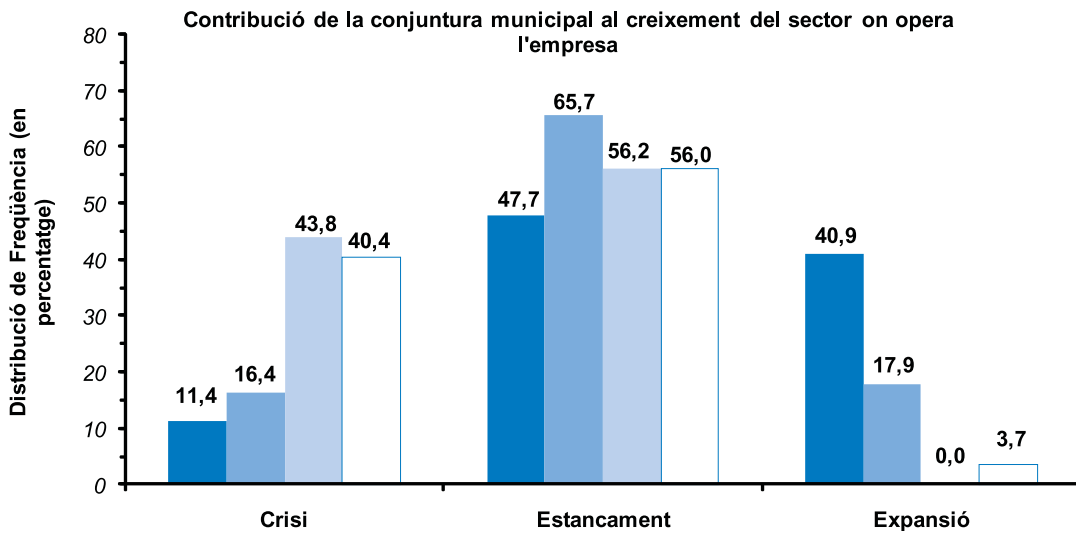
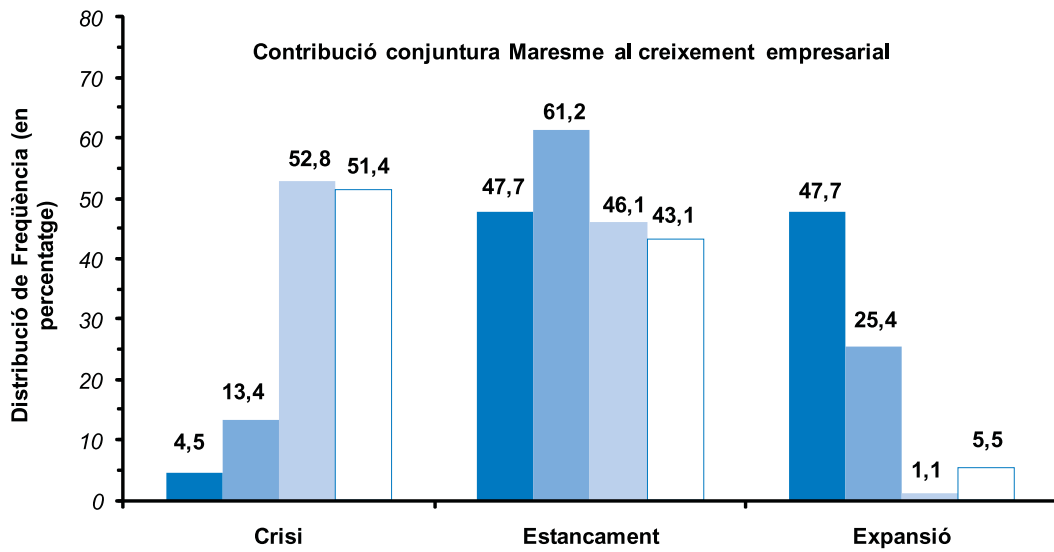
Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Per una altra, per bé que les empreses de dimensió gran, per la seva pròpia naturalesa tenen una major capacitat econòmico-financera, les condicions actuals dels mercats de capitals i les necessitats de finançament de l'Estat espanyol condicionen les possibilitats de finançament d'aquestes empreses, malgrat ser menys dependents del crèdit i de la intermediació bancària. Així les fonts de finançament habituals d'aquesta mena d'empreses com l'autofinançament, l'emissió de passius financers o les ampliacions de capital han hagut de competir amb el deute públic emès per l'Estat per la captació de l'estalvi privat, escadusser conseqüència de la preferència per la liquiditat de les famílies i empreses amb capacitat de finançament. A més, els dubtes sobre la liquiditat i solvència d'altres Estats de la Unió Europea força endeutats com Grècia, Irlanda o Portugal ha elevat, per un efecte contagi, la prima de risc país a l'Estat espanyol, una inèrcia que ha impulsat a l'alça els tipus d'interès del deute que en ser una referència de la inversió financera amb menor risc ha encarat el cost d'endeutar-se per les empreses als mercats de capitals.

Gràfica 28. Contribució de la conjuntura municipal i comarcal al creixement empresarial i sectorial

■ Segon Semestre de 2006   ■ Any 2007   ■ Any 2008   □ Any 2009

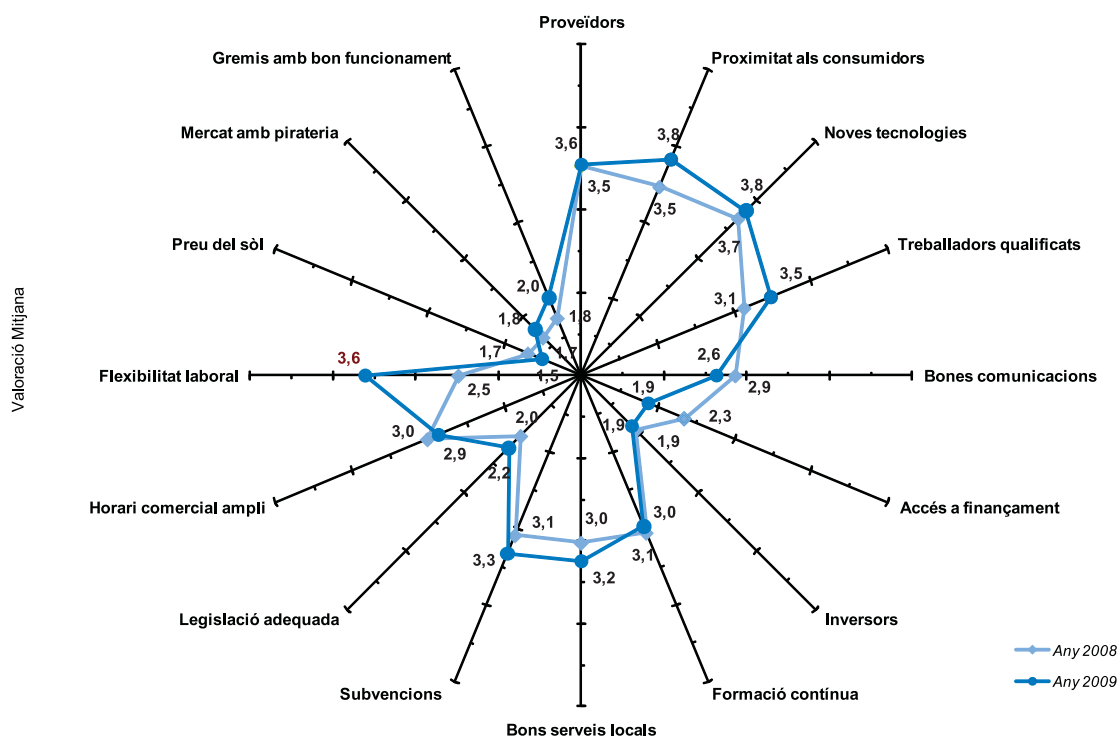
Finalment, el canvi d'expectatives observat entre el segon semestre de 2009 i el primer semestre de 2010 també ha incidit negativament en la percepció de les empreses entrevistades sobre l'evolució particular de la conjuntura dels municipis on estan instal·lades, sobre la situació econòmica de la comarca del Maresme i la seva influència sobre l'activitat empresarial o sectorial.

Així com es pot apreciar a la gràfica 28, l'any 2009 la proporció d'empreses que consideren que el municipi on localitza la seva activitat viu un període d'expansió econòmica és del 3,7%. Alhora, el percentatge d'empreses que perceben que la comarca està travessant una fase d'alentiment o de crisi s'ha reduït lleugerament per situar-se en el 95% l'any 2009.

5. VALORACIÓ DE LA COMPETÈNCIA TERRITORIAL

Els resultats de l'enquesta de l'Observatori de la Competitivitat Empresarial també ens serveixen per valorar les facilitats que proporciona el territori on es localitza l'activitat de les empreses entrevistades i la influència en la seva estratègia competitiva.

Gràfica 29. Nivell de satisfacció amb la localització

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

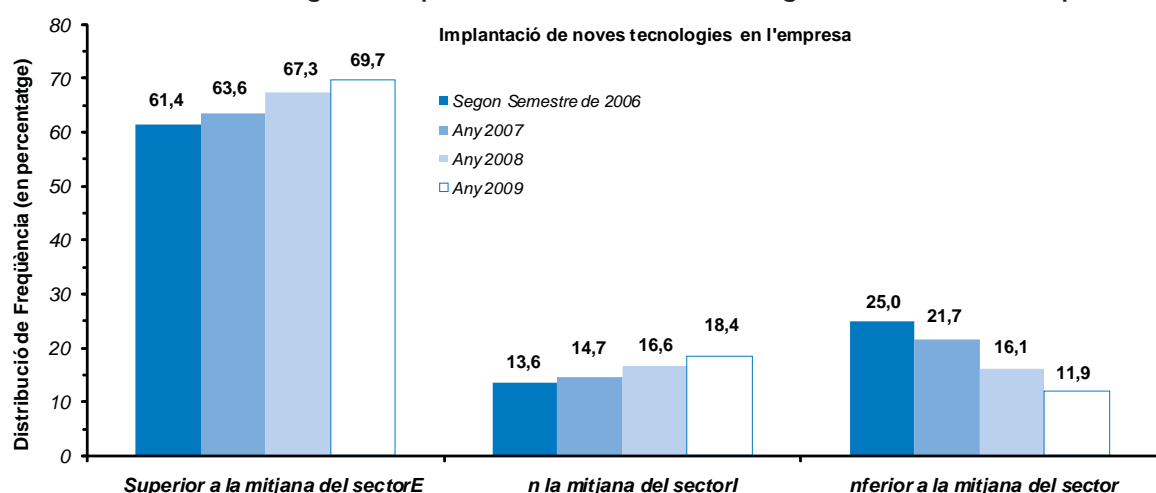
Amb aquest esperit, la gràfica 29 recull la valoració –en una escala d'1 (dolent) a 5 (molt bo)– del nivell de satisfacció de les empreses durant l'any 2009 en relació a un seguit d'aspectes que condicionen positivament o negativament l'exercici de la seva activitat industrial i/o comercial i les compara amb els resultats mitjans obtinguts l'any 2008.

El context recessiu en què s'enquadra la comarca des de la segona meitat de 2008 i durant tot 2009, constitueix un factor determinant a l'hora d'explicar perquè, en conjunt, les valoracions de la competència territorial per part de les empreses no han variat excessivament entre un període i altre. Amb tot s'observa, com en un escenari de crisi econòmica manifesta i expectatives de futur incertes per a empresaris i consumidors, s'accentua la sensibilitat per factors que esdevenen estratègics com la proximitat a consumidors (3,8) i proveïdors (3,6), la facilitat en l'accés a noves tecnologies (3,8), la presència de treballadors qualificats (3,5), la flexibilitat laboral (3,6) –que augmenta espectacularment–, la prestació de bons serveis a l'àmbit local (3,2) i l'existència de subvencions institucionals (3,2). En sentit contrari, els empresaris enquestats continuen penalitzant un cert dèficit en les infraestructures de comunicació (2,6) i l'accés a unes condicions de finançament avantatjoses (1,9) –que cau substancialment–. La presència d'institucions públiques o privades que facilitin la formació continuada dels seus treballadors (3), l'existència d'un ampli horari comercial (3), l'adequació de la legislació (2,2) o el bon funcionament gremial mantenen les valoracions respecte l'any anterior. Finalment, aquesta redistribució de sensibilitats que ha introduït la conjuntura actual ha provocat que aspectes que en els informes del període 2005-2007 constituïen els principals inconvenients de la localització a la comarca del Maresme com els “*mercats amb pirateria*”, però sobretot el “*bon preu del sòl*”, hagin quedat clarament relegats a un segon terme i la seva rellevància és molt marginal.

Quant al grau d'implantació de noves tecnologies a l'àmbit de l'empresa, la gràfica 30 il·lustra com l'any 2009 les empreses de l'Observatori han intensificat novament l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació, tot reforçant la tendència iniciada a finals de 2005. Així ho testimonia el fet que quasi el 88% de les empreses enquestades declari que la implantació d'aquests avenços és superior o igual a la mitjana del sector, 4 punts més que en la darrera enquesta. Tanmateix, el canvi de conjuntura ha frenat també el ritme inversor en aquest àmbit i, per això, malgrat aquest augment, les xifres no difereixen en excés dels resultats de 2007 i 2008.

Com apuntàvem en seccions prèvies, aquesta dinàmica és una nova evidència de la creixent importància de les tecnologies 2.0 en la comercialització de productes i serveis, però també és una mostra de com la caiguda generalitzada de la demanda ha esperonat les empreses a potenciar els canals de venda electrònics i així frenar la caiguda dels seus ingressos.

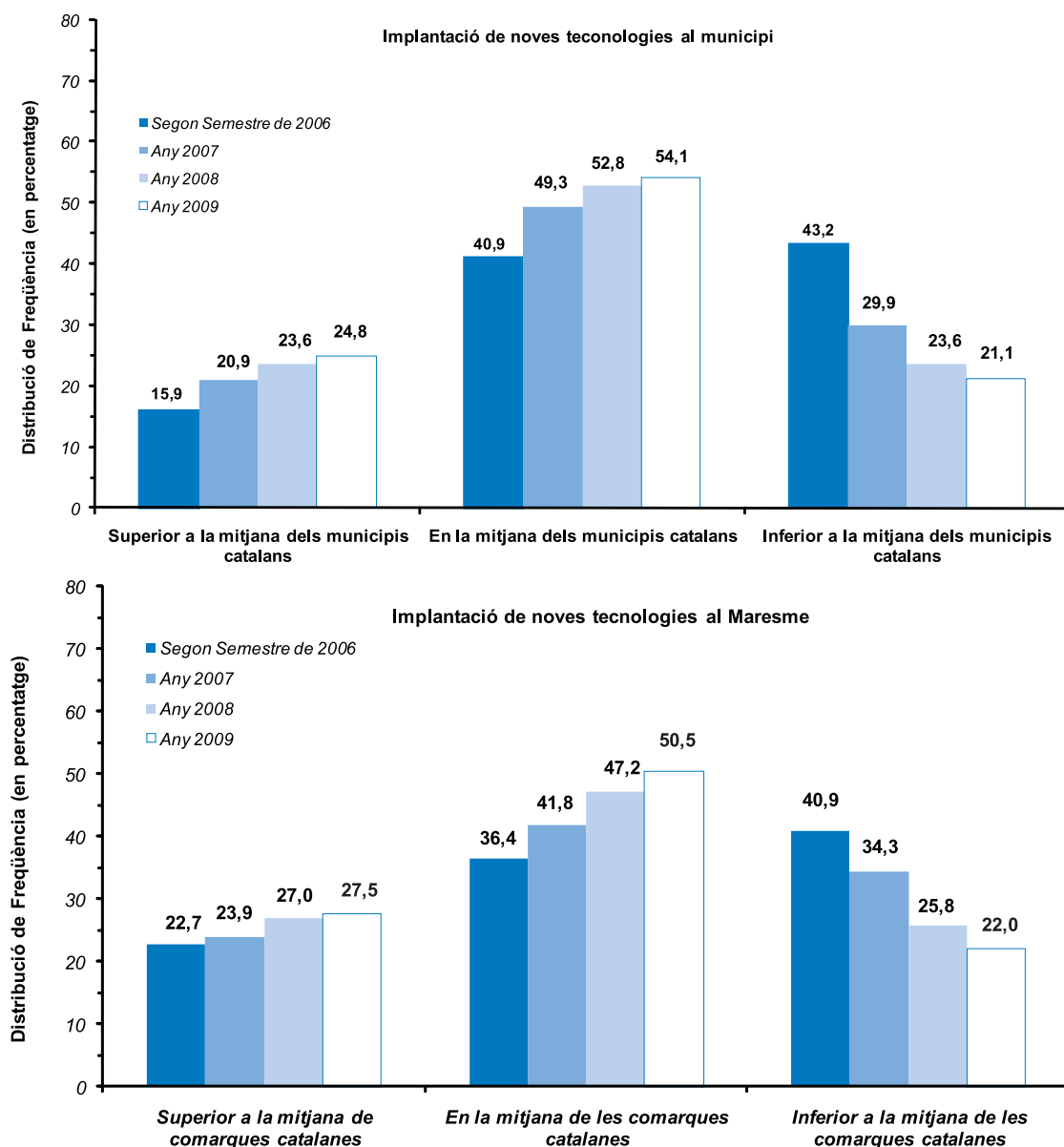
Gràfica 30. Valoració del grau d'implantació de les noves tecnologies en l'àmbit de l'empresa

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

A més, com es pot apreciar a la gràfica 31, aquests resultats han tornat a anar acompanyats d'una millora de l'opinió de les empreses consultades sobre el grau d'implantació de noves tecnologies a nivell municipal i comarcal. En aquest sentit, la valoració positiva dels municipis en aquest àmbit per part d'algunes empreses ha evolucionat des del 58% del finals de 2006 al 79% de 2009, un xifra 2,5 punts superior a la de la darrera enquesta.

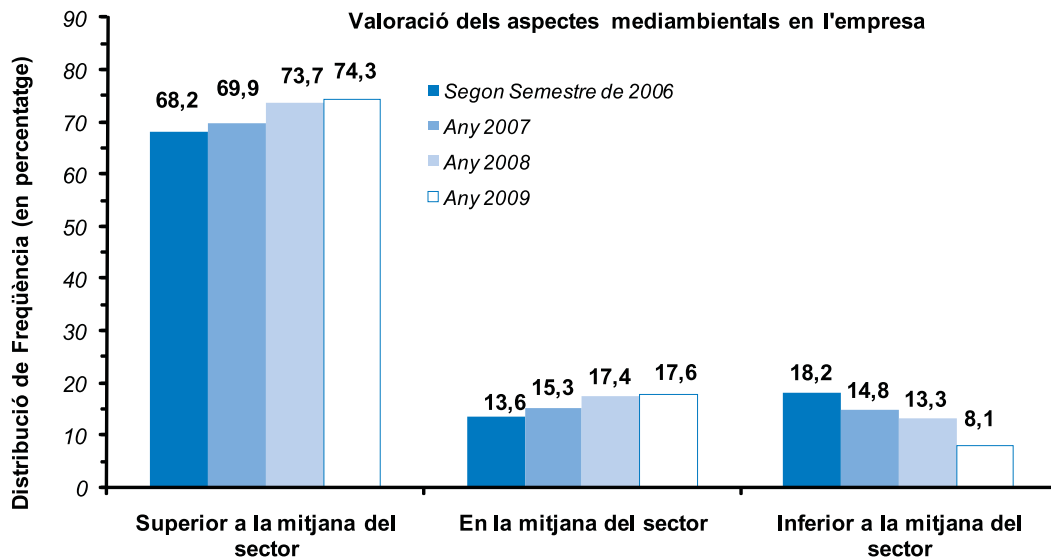
Gràfica 31. Valoració empresarial dle grau d'implantació de noves tecnologies a l'àmbit municipal i comarcal

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Anàlogament, la percepció de les empreses de l'Observatori sobre els esforços comarcals en matèria de noves tecnologies també s'ha traduït en una millora remarcable dels indicadors l'any 2009. Així, ho avala el fet que les xifres de la percepció del grau d'implantació de les tecnologies de la comunicació i de la informació al conjunt de la comarca del Maresme hagi augmentat progressivament al llarg de tota la sèrie històrica de l'Observatori fins a situar-se en el 78% a finals de 2009.

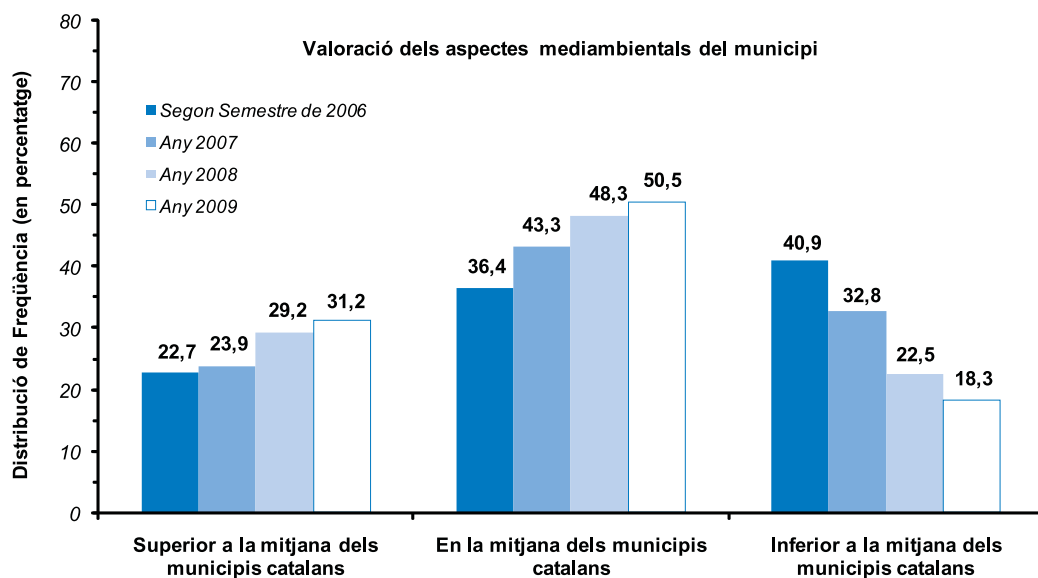
Gràfica 32. Valoració dels aspectes mediambientals a nivell empresarial

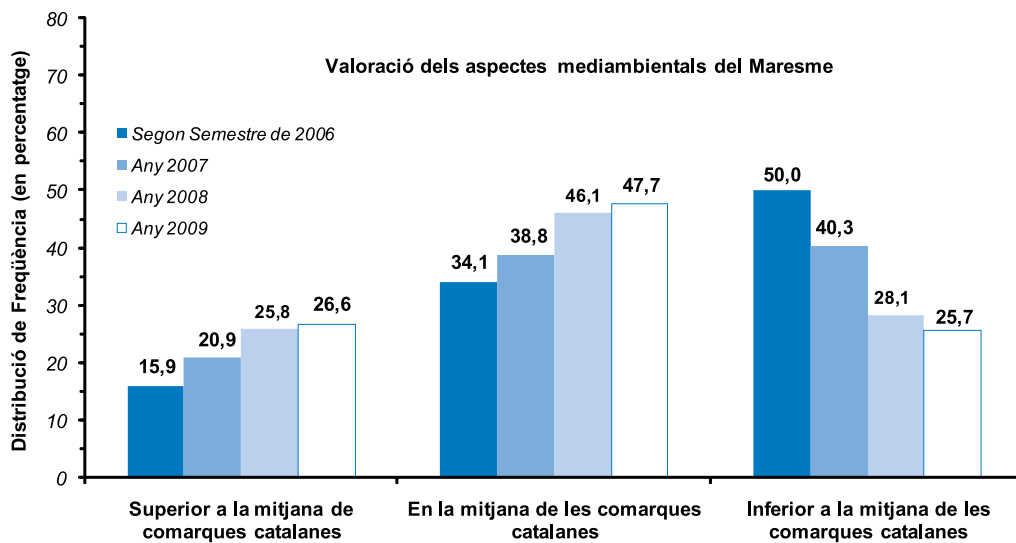

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Per altra banda, l'any 2009 les empreses de l'Observatori també han continuat els seus esforços per dur a terme una activitat industrial respectuosa amb el medi ambient. En aquest sentit, el 92% de les empreses consultades declara que el grau d'ambientalització del seu negoci o els estàndards ambientals en que es desenvolupa la seva activitat industrial és superior o igual a la mitjana del sector, un registre similar al de 2008 però 6 punts superior al de 2007. Aquests avenços substancials també han anat acompanyats novament d'una millora de l'opinió de les empreses consultades sobre la valoració del medi ambient a nivell municipal i comarcal. Així, durant l'any 2009, el 81,7% de les empreses declara que els estàndards ambientals del municipi on es localitza la seva activitat és superior o igual a la d'altres municipis catalans, una xifra 4 punts major al valor de 2008.

Gràfica 33. Valoració dels aspectes mediambientals a nivell municipal i comarcal

Font: Elaboració pròpia a partir dels resultats de les enquestes de l'Observatori de la Competitivitat

Finalment, quant a la valoració comarcal destacar que enguany, el percentatge d'empreses de l'*Observatori* que considera que els estàndards ambientals del Maresme és superior o igual a la mitjana de les comarques catalanes ha estat quasi del 74,3%, una xifra netament inferior a la ponderació municipal però lleugerament superior al registre del 72% de l'any 2008.

C. TENDÈNCIES DE FUTUR EN EL SECTOR INDUSTRIAL: L'EMERGÈNCIA D'UN NOU PARADIGMA

En els darreres dècades, el sector industrial global ha sofert una transformació molt important conseqüència de la progressiva liberalització dels intercanvis comercials, el progrés tecnològic, l'abaratiment dels costos de transport i la irrupció amb força en el panorama internacional de països emergents com Xina, Índia o Brasil. Aquesta dinàmica lligada al procés de globalització de mercats i economies amenaça clarament els models de negoci i activitats productives desenvolupades per empreses menys eficients i poc productives als països avançats, però alhora ofereix noves oportunitats a les companyies que siguin capaces d'adaptar-se al nou entorn si tenen en compte un seguit de premisses, que un estudi recent de les consultores CapGemini i IDG ha posat de manifest¹¹. Aquestes premisses configuren unes noves tendències de futur per al sector industrial i el desenvolupament d'un nou paradigma d'organització i gestió empresarial.

1. ALGUNES PERSPECTIVES DE FUTUR EN EL SECTOR INDUSTRIAL

Les noves tendències de futur que condicione l'estructura de la indústria manufacturera es poden agrupar en quatre grans categories: a) Globalització de la producció i l'aparició de nous emplaçaments productius, b) la major complexitat de la cadena de subministrament, c) l'emergència d'una nova economia basada en el coneixement, la innovació i l'emprenedoria i d) una major preocupació per la sostenibilitat ambiental de productes i processos de producció.

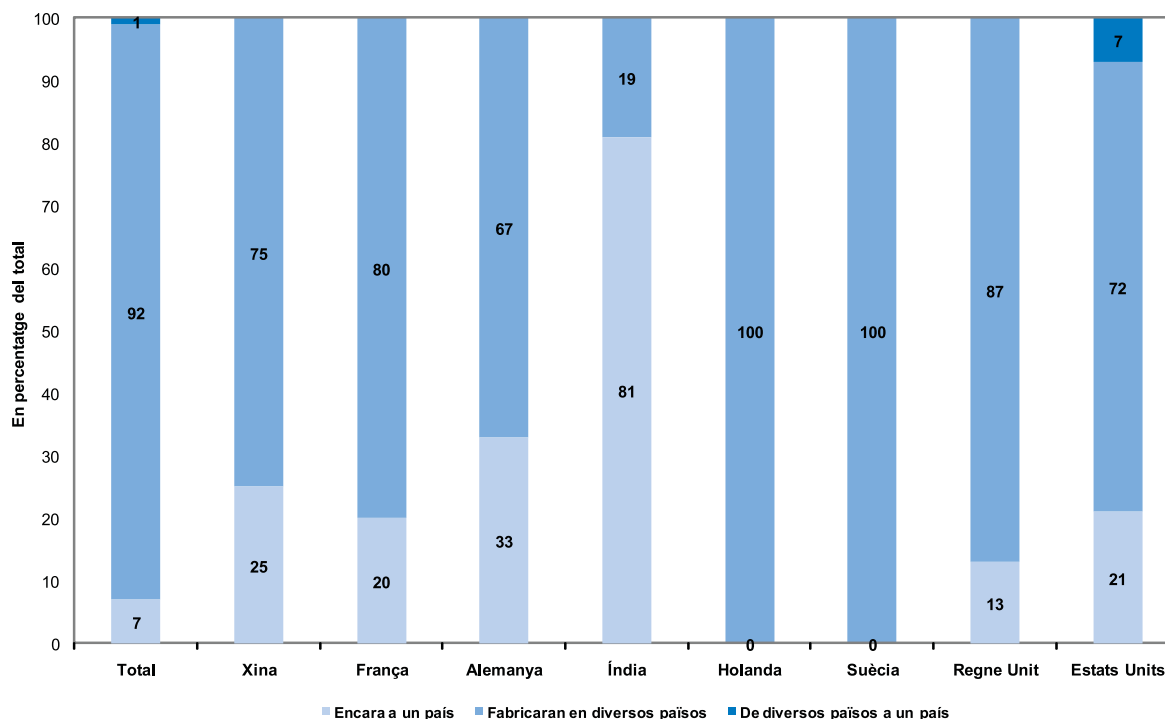
a. Globalització de la producció industrial i l'aparició de noves zones localitzacions productives

En els pròxims anys es preveu un augment considerable de la globalització del sector industrial. Això comporta que les empreses tendiran a operar en més d'un país alhora i simultàniament subministraran productes a diferents mercats. L'accés a mà d'obra barata, la proximitat a nous mercats (especialment els mercats BRIC¹², que contribuiran amb nous consumidors) i la proximitat a les primeres matèries són els tres factors que influïran en aquest procés de globalització de la producció.

¹¹ Aquestes tendències han estat analitzades per les consultores CapGemini i IDG en el seu estudi sobre el sector industrial el 2020. Estudi disponible a: CapGemini (2009): Manufacturing in 2020.

¹² Acrònim que fa referència als països emergents més dinàmics i de major dimensió: Brasil, Rússia, Índia i Xina

Gràfica 34. Concentració de la indústria manufacturera a nivell internacional

Font: Elaboració pròpia a partir de CapGemini (2009), Manufacturing in 2020.

En l'actualitat és una realitat evident que l'Est d'Àsia, i especialment a Xina, està esdevenint cada cop més com la principal fàbrica del món. Fruit d'aquesta tendència, que tendirà a reforçar-se en els pròxims anys, a la regió asiàtica tendirà a intensificar-se un comerç intra-regional que afavorirà l'aparició de nous emplaçaments productius a la regió com Vietnam, Cambotja o Tailàndia. Alhora la previsió és que, com ha succeït prèviament als països avançats, la dinàmica de desenvolupament econòmic d'aquests països i l'augment del nivell de renda que comporta, les economies emergents de l'Est d'Àsia i d'Amèrica Llatina aniran perdent els avantatges en costos dels que gaudeixen actualment. En conseqüència apareixeran noves ubicacions molt atractives per concentrar la manufactura en països del nord d'Àfrica, l'Àfrica sub-sahariana i Sud-àfrica, seguint el rastre de la mà d'obra barata, l'estabilitat del règim polític, la infraestructura i el nivell educatiu de la població

b. Complexitat de la cadena de subministrament

És molt previsible que la internacionalització de la cadena de subministrament s'accentui, la qual cosa es traduirà en un augment del nombre de subministradors estrangers i de distribuïdors d'altres països que proveiran tant als mercats nacionals com internacionals. Aquesta tendència forçarà una major col·laboració entre tots els participants de la cadena de subministrament del producte. Fruit d'aquesta dinàmica és molt possible que disminueixi el nombre de proveïdors en benefici d'un major nombre de distribuïdors comercials que faciliti poder vendre als diferents mercats. En particular, els experts auguren la coexistència d'unes xarxes de distribució exclusives controlades per un client dominant envoltat dels seus proveïdors amb l'aparició d'unes altres de xarxes més obertes, on la informació serà transparent entre tots els participants. En aquest segon cas, el flux lliure d'informació permetrà a proveïdors i clients adoptar decisions mútuament beneficioses. Per altra banda, aquesta externalització de determinades activitats implicarà pressions per accelerar la producció i reduir els errors, la qual cosa suposarà un estímul al desenvolupament de tecnologies de fabricació i cadenes logístiques més sofisticades. Aquesta major complexitat en la cadena de subministrament implicarà

la utilització de sistemes de tecnologies de la informació més sofisticats i complexes, i també augmentarà l'ús de tecnologies d'Identificació per Ràdio Freqüència (RFID, Radio Frequency Identification) per gestionar cadenes de subministrament complexes.

c. Emergència de l'economia del coneixement, la innovació i l'emprenedoria

El coneixement passarà a ser la base per a la fabricació, en detriment dels recursos naturals. Així, el coneixement es generarà, s'intercanviarà i es consolidarà dins d'una empresa i entre els clústers d'empreses. Les TIC simularan tots els processos productius a la pantalla, on s'optimitzaran abans de ser implantats. Això comportarà l'elaboració de béns i serveis amb un alt valor afegit per als clients i una millora econòmica amb la manipulació de materials i energia. La transformació del sector industrial, on els avenços tecnològics tindran un paper clau, requerirà de treballadors amb noves competències, coneixements i destreses. Als empleats del sector manufacturer del futur se'ls demanaran coneixements d'enginyeria i tecnologia, capacitat de recerca i desenvolupament de nous productes, capacitat innovadora i competències de gestió. En aquest context s'haurà de potenciar la formació dels *"treballadors del coneixement"*, un coneixement tecnològic que es combina amb l'esperit emprenedor. En aquest sentit, s'hauran d'establir aliances estratègiques entre la indústria i les institucions educatives per fer front als reptes industrials del futur. En paral·lel caldrà augmentar la inversió en investigació i innovació, que només serà possible si s'estableix una cooperació més estreta entre les universitats, els instituts de recerca i la indústria en ares de potenciar les activitats de R+D+i interdisciplinàries.

d. Sostenibilitat ambiental

Finalment, els fabricants amb processos intensius energèticament buscaran alternatives que redueixin la seva dependència de la volatilitat del preu de l'energia i intentaran reduir les emissions. Addicionalment, l'interès en el medi ambient i la sostenibilitat local i el desig dels consumidors de reduir o eliminar els residus són els incentius per desenvolupar tecnologia productiva eficient, flexible i barata.

2. L'APARICIÓ D'UN NOU PARADIGMA D'ORGANITZACIÓ INDUSTRIAL

Els aspectes comentats anteriorment comportaran el desenvolupament d'un nou paradigma industrial a les economies avançades on, com hem comentat més amunt, les empreses basaran el seu potencial en la gestió del coneixement. Aquesta gestió del coneixement alhora gira entorn a quatre eixos fonamentals, recollits a la figura 2, i que constitueixen els pilars d'aquesta nova concepció empresarial: a) productes i serveis innovadors, b) nous models de negoci, c) enginyeria industrial, d) tecnologies emergents i l'aplicació de les TIC als processos de fabricació.

a. Productes i Serveis innovadors: una nova concepció

La creació de productes i serveis innovadors passa per la compatibilització de la *"preferència per la diversitat"* que suposa gaudir d'una varietat en la gamma de productes i serveis que ofereix l'empresa amb l'explotació de les economies d'escala i que exigeix una producció massiva de productes per abaratir costos. En aquest sentit s'introdueix un concepte de fabricació: la *"personalització en massa"* o *mass customization* que implica tenir en compte la sofisticació dels consumidors que demanen productes més personalitzats, sense que això impliqui una elevació excessiva dels costos. És a dir, aquest tipus de fabricació es pot definir com el fet d'elaborar productes o serveis segons els requeriments dels consumidors individuals amb una eficiència semblant a la producció en massa.

c. Fabricació adaptable

La fabricació adaptable o *lean manufacturing* està basada en el coneixement i la intel·ligència, i opera en sistemes socials i tècnics moderns conjuntament amb les TIC. És un sistema flexible que s'aconsegueix mitjançant el desenvolupament de sistemes de control d'autoaprenentatge, autooptimització i cooperació; el desenvolupament de components tècnics i adaptables amb l'alta integració de mòduls electrònics (mecatrònica) i la implementació de la reconfiguració de la maquinària i l'optimització de tecnologies intel·ligents per la fabricació de components (*plug-andplay*) que s'utilitzen en la fabricació d'alta precisió, i el desenvolupament de sistemes de monitoreig eficients que milloren les capacitats de pronosticar, així com la fiabilitat i l'execució dels sistemes de monitoreig.

d. Fabricació en xarxa

La xarxa del futur tindrà en compte les relacions amb els actors interns i externs, els efectes de sinergia mitjançant la concentració en la cadena de valor i la implementació de la gestió en temps real basada en les TIC. Les unitats de fabricació del futur formaran part de xarxes complexes, integrades i dinàmiques, que sovint operaran amb empreses de diferents països, i on cada unitat intentarà maximitzar el seu lloc en la cadena de valor.

Encarregat per:

www.cmaresme.cat

Amb el suport de:

**Diputació
Barcelona**